

Škofja Loka
dz 0
MOZAIK
2011

070.489(497.4Železniki)

120110190,2

KNJIŽNICA ŠKOFJA LOKA

COBISS c

MOZAIK

Letnik 31

April 2011

ustvarjamo gibanje

KNJIŽNICA
IVANA TAVČARJA
ŠKOFJA LOKA

**ob 65 - letnici DOMELA in
kovinarstva v Železnikih**

Glasilo podjetja DOMEL

V teh dneh, natančno 27. aprila, slavimo 65-letnico Domela in kovinarstva v Železnikih. V uredniškem odboru smo načrtovali izid zbornika ob 65-letnici. Zaradi obsežnosti naloge nam je ni uspelo realizirati do danes, bomo se pa potrudili in zbornik izdali v prihodnjih mesecih. Kljub temu se nam je zdelo prav, da ustanoviteljem Zadruga namenimo nekaj besed. Tako je nastala izredna številka Mozaika, v kateri so vse vsebine namenjene obujanju spominov, ki so nastali skozi 65-letno zgodovino.

Romana Lotrič
Glavna urednica

Beseda urednice	2
Od Zadruga do Domela	3
Kovinska zadruga Niko je temelj sodobni kovinsko – predelovalni industriji v Železnikih	5
Poslovanje od Zadruga do Domela	12
Peter Polajnar	14
Stroj za izdelavo risalnih žebličkov	20
Zaposlovanje skozi čas obstoja podjetja	22
Tone Rakovec	27
Razvoj kakovosti z razvojem podjetja	30
Kratek zgodovinski razvoj podjetja Corona	33
Izhajanje internega glasila skozi zgodovino	34
Delavski svet – Svet delavcev	38

Za začetek je predsednik nadzornega sveta Domel Holding g. Stane Zgaga napisal nekaj besed o tem, kako je potekala pot od Zadruga do Domela, ki je bila, in je še, marsikdaj s trnjem posuta. Sprehodili smo se skozi zgodovinske mejnike, ki so nas najbolj zaznamovali. K sodelovanju smo povabili Petra Polajnarja – ustanovnega člana Zadruga, in Toneta Rakovca – dolgoletnega direktorja, ki sta oba ogromno prispevala k temu, kar danes imamo. V Muzejskem društvu Železniki se trudijo obnoviti stroje, ki jih je načel zob časa. Do danes jim je uspelo renovirati drugi stroj za izdelavo risalnih žebličkov. Pri tem jim pomaga tudi naše podjetje. V arhivu smo zbrali podatke o zaposlovanju od prvih začetkov do danes. Ravno tako smo pobrskali tudi po finančnih podatkih. Skozi zgodovino smo izdelovali različne izdelke, pri vseh pa je bil skupni imenovalac kakovost. V arhivu smo poiskali tudi podatke o tem, kako so nekoč delovali delavski sveti. Pregledali smo kronologijo izhajanja internega glasila, ki je skozi čas spreminjalo tako obliko kot ime: Glasnik, Elektromotor, Domel, Mozaik.

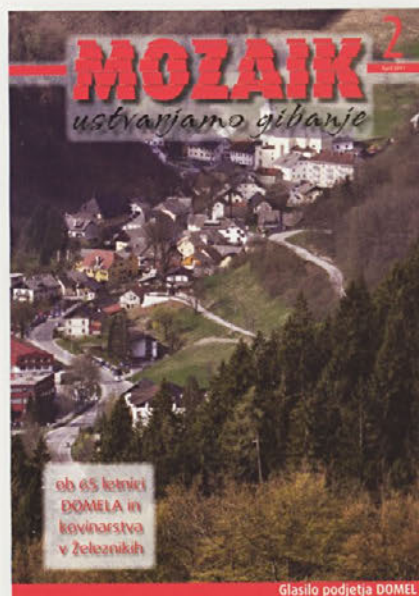
Potrebni bo še veliko naporov, iskanja novih priložnosti tudi medsebojnega sodelovanja, da bomo lahko čez 10 let našo bogato zgodovino dopolnili. O tem, da nam bo uspelo, smo prepričani.

Uredniški odbor

DOMEL®

Domel, proizvodnja elektromotorjev in gospodinskih aparatov Železniki, d.o.o.
Otoki 21, 4228 Železniki, Slovenija, tel.: +386 4 51 17 100,
fax: +386 4 51 17 106, info@domel.com; www.domel.com

MOZAIK - brezplačno glasilo podjetja Domel d.o.o.
naslov uredništva: Glasilo Mozaik - Domel, Otoki 21, 4228 Železniki
tel.: 04 51 17 192, fax: 04 51 17 193; e-mail: stefan.bertoncelj@domel.si
Odgovorni urednik: Štefan Bertoncelj
Glavna urednica: Romana Lotrič
Člani odbora: Tadeja Bergant, Anita Habjan, Danica Jelenc, Štefka Jeram,
Katarina Prezelj, Janja Kozjek, Aleksander Volf, Andrej Suštar, Marija Demšar;
Foto: Anita Habjan, Janez Rihtaršič, arhiv Domel, arhiv Lojze Žumer, arhiv
Peter Polajnar
Grafično oblikovanje: Klemen Budna/GTO Košir; Lektorica: Majda Tolar;
Tisk: Tiskarna GTO Košir; Leto 2011, Številka 2; Letnik 31; Izvodov: 1750
Stališča avtorjev ne odražajo nujno stališč uredništva.

Na naslovnici: Železniki z Domelom
(foto: Anita Habjan)

OD ZADRUGE

DO DOMELA

3

Malo verjetno je, da so ustanovitelji zadruge pred 65 leti predvidevali, da bo na njihovih temeljih v Železnikih zrasla tako močna industrija, ki bo sposobna več kot pol stoletja kasneje dati zaposlitev tako velikemu številu prebivalcev Selške doline, jim zagotoviti primeren življenjski standard in sorazmerno varno zaposlitev.

Kdo je danes naslednik zadruge? Firma Niko, ki še vedno neguje in razvija program, ki je dajal kruh že takratnim zadružnikom, ali Domel, ki se je programsko odtrgal od koncepta zadruge, je pa podjetje v lasti zaposlenih, podobno kot je bil postavljen koncept lastništva takratne zadruge? Prav gotovo so temelj obeh podjetij položili zadružniki, pa naj jih iščemo v programski usmeritvi ali pa v razumevanju lastništva zaposlenih.

Edini še živeči ustanovni član zadruge g. Peter Polajnar z zanosom in ponosom pripoveduje o začetkih kovinarstva, tudi o problemih, ki so jih zadružniki imeli s takratno oblastjo zaradi lastništva zadruge, kar se ni skladalo s takrat veljavno družbeno lastnino. Deleži zadružnikov v zadrugi so izgledali za tisti čas preveč kapitalistično. Danes je situacija obrnjena. Največje nasprotovanje in napovedovanje zatona Domela je osnovano prav na lastništvu zaposlenih. Podjetje v rokah zaposlenih je nekaj preživelega ni v sozvočju s filozofijo tržnega gospodarstva - izgleda preveč socialistično. »Podjetja kot Domel, ki nimajo vsaj enega velikega lastnika, najbolje je, da je ta še tuj, ki od zunaj skrbi za priganjanje uprave in zaposlenih, na svetovnem trgu ne morejo preživeti,« pravijo kritiki notranjega lastništva. Ultra kapitalizem in tako opevan perspektiven neoliberalizem, ki sta v nekaj letih sesula nešteto perspektivnih slovenskih podjetij in potisnila več deset tisoč zaposlenih v bedo in jih dobesedno razčlovečila, sta v slovenskem medijskem prostoru, med etabliiranimi ekonomisti, novonastalimi tajkuni in večino politikov še vedno edina perspektivna oblika funkcioniranja gospodarstva.

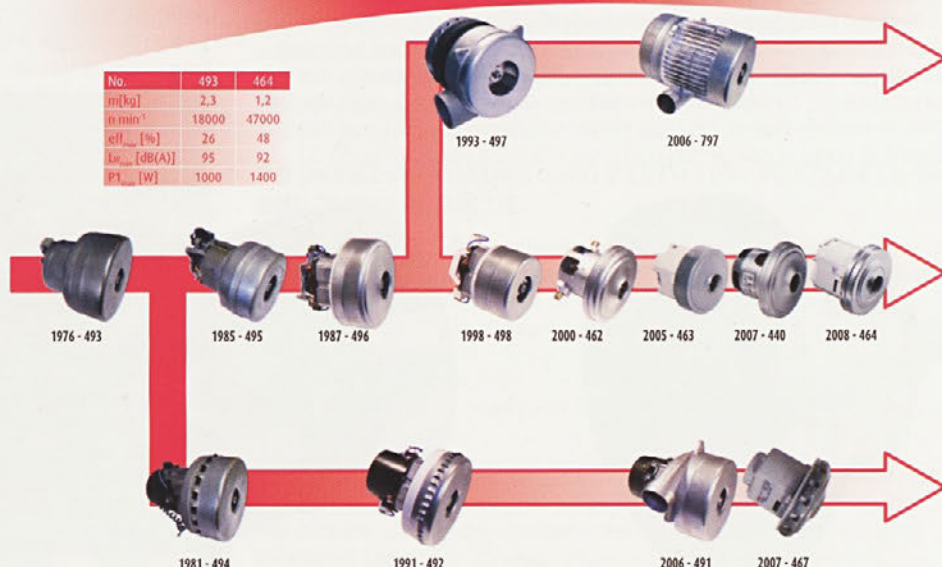
Kaj je torej z Domelom danes, 65 let po osnovanju kovinarstva v Železnikih in 13 let po prevzemu podjetja s strani notranjih lastnikov? Danes je Domel v 100-odstotni

lasti zaposlenih, njegovih upokojencev in bivših zaposlenih. Taka struktura lastništva ni bila predvidena v letu 1997, ko se je v firmi organiziralo notranje lastništvo. Takratni cilj je bilo večinsko lastništvo, ki naj bi bilo dovolj veliko, da se z njim lahko prepreči neželjen prevzem podjetja. Do leta 2007 je pooblaščenka Domel imela v lasti dobrih 51 odstotkov Domela. Navedenega leta so se Kapitalska družba, Slovenska odškodninska družba, Poteza Naložbe in IMP Promont odločile in v paketu prodajale 47,83 odstotkov Domela. Za prodajo je bila napovedana licitacija, na katero sta se poleg Domel Holdinga prijavili še Hidrija in Iskra (v večinski lasti Sešok&co.). Potrebno se je bilo hitro odločiti o tem, ali kupiti preostali delež Domela in nadaljevati z notranjim lastništvom kot 100-odstotni lastniki, ali delež prepustiti navedenima konkurentoma in pot nadaljevati z majavo minimalno večino. Obstajala pa je tudi tretja možnost. Poteza Naložbe je ponudila nakup pooblaščenke Domel. Če bi na to pristali, bi Poteza Naložbe svoj delež, ki ga ja sicer prodajala (12 odstotkov) v zgoraj navedenem paketu, dopolnila z deležem pooblaščenke in deleži, ki so jih prodajale državne institucije, ter tako zaokrožen celoten Domel kasneje prodala nekemu tretjemu za Domel zainteresiranemu kupcu, ki bi bil zanj pripravljen ponuditi ustrezno kupnino. Pooblaščenka se je odločila za nakup prodanega dela Domela in plačala 6,2 M €. Cena je bila vsekakor ugodna in je primerljiva z vsoto, ki jo Domel vsako leto nameni za razvojne investicije. Kasneje se je od preostalih manjšinskih lastnikov odkupilo še 1,21-odstotni delež in zaposleni, upokojenci in bivši zaposleni so postali 100-odstotni lastniki Domela. Domelovo lastništvo je tako zaokroženo. O spremembi opisanega stanja, to je o prodaji celote ali dela premoženja, lahko odločajo lastniki na vsakoletni redni ali izredni skupščini, če se jim to zdi koristno in primerno.

Na organih upravljanja Domela je, da izkoristijo urejeno lastništvo v dobro podjetja in lastnikov. Skoncentrirano lastništvo, v rokah zaposlenih, upravi in vodstvu podjetja sedaj omogoča koncentracijo samo na upravljanje podjetja. Preteklo leto je Domel, d.o.o. zaključil s 740.000 € dobička, Domel Holding kot skupina ga je imel 900.000 €, tudi Domelovo podjetje na Kitajskem je lani prvo leto poslovalo z dobičkom in prigospodarilo 150.000 €. Rezultati niso blesteči, lahko bi bili in pričakuje se, da bodo boljši, pa vendar je Domel, uspešnejše kot mnogo drugih slovenskih podjetij, prebrodil preteklo obdobje krize. Danes je v skupini Domel Holding zaposleno 1.050 delavcev. To je v skladu z usmeritvijo ob lastninjenju, da je Domelova prioriteta naloga

RAZVOJ SESALNE ENOTE

No.	493	464
m[k]	2,3	1,2
n [min ⁻¹]	18000	47000
eff. [%]	26	48
I _{sc} [d(A)]	95	92
P ₁ [W]	1000	1400

Stane Zgaga, predsednik nadzornega sveta Domel Holding d.d.

zagotavljanje zaposlenosti v dolini, število zaposlenih pa je večje, kot bi bilo optimalno glede na realizirano prodajo. Ob vztrajanju na taki zaposlenosti bo v prihodnosti potrebno občutno povečati prodajo in s tem v zvezi pospešiti vpeljavo novih proizvodov v redno proizvodnjo, kar bo omogočilo doseganje boljšega poslovnega rezultata.

Ob prehodu v novo leto 2011 se je Domel, d.d. preoblikoval v Domel, d.o.o.. Tehnica se je priključila Domelu, d.o.o.. Družba pooblaščenka Domel je tako postala klasična holding družba. Nadzorni svet Domela je prenehal delovati ob preoblikovanju Domela, mandat nadzornega sveta holdinga poteče konec letošnjega maja. Na skupščini se bo imenoval nov enoten nadzorni svet, ki bo nadziral poslovanje celotne skupine Domel. Z opisanimi reorganizacijami se je predvsem želelo odpraviti podvajanje upravljalških funkcij med pooblaščenko in odvisnimi družbami pa tudi podvajanje pristojnosti med nadzornim svetom Domela d.d. in nadzornim svetom pooblaščenke.

Če se vrnem k praznovanju 65-letnice kovinarstva, ugotavljam, da se takratna izhodišča zadružnikov in izhodišča akterjev notranjega lastništva Domela leta 1997 niso veliko razlikovala. Obakrat je šlo za preživetje, za zagotavljanje zaposlitev v domačem okolju, za ohranjanje možnosti odločanja o svojem razvoju, za samostojnost, za možnost upravljanja s sredstvi, ki so bila ustvarjena s preteklim delom. Oba dogodka sta vsak v svojem času imela tudi veliko nasprotnikov. Domel je danes največje slovensko podjetje v lasti zaposlenih. 100-odstotno obvladovanje podjetja s strani zaposlenih je v današnjem poslovnem okolju nekoliko nenavadno. Menim, da zaradi te posebnosti podjetje ni potrebno prodati, čeprav se tudi taki predlogi pojavljajo, je pa potrebno pri lastnikih dvigniti zavest, da je pri upravljanju podjetja potrebno sodelovati. Odgovornost, izhajajoča iz 100-odstotnega lastništva, je namreč velika! Tega se mora posebno zavedati vodstvo podjetja, člani sveta delavcev, sindikalisti, pa tudi vsi zaposleni in zunanji lastniki.

Kot vsaka stvar ima tudi notranje lastništvo dobre in slabe strani. Dobra je prav gotovo možnost zaposlenih, da odločajo o svoji prihodnosti. V lastnikovih rokah je namreč odločitev, kako bo razdeljen prihodek. Kolikšen del bo namenjen razvojnim resursom firme, kolikšen del bo porabljen za plače in kolikšen del bo namenjen dividendam. Lastnikova je odločitev o izbiri članov nadzornega sveta in posledično o izbiri uprave itd. itd.. Seveda lastniki, zaposleni in upokojeanci za uveljavitev navedenega morajo izkoristiti svoje lastniške pristojnosti in se pri tem zavedati tudi svoje odgovornosti. Slaba obiskano zborov delničarjev in skupščine v preteklih letih na žalost govori o slabi upravljalški zavesti. Prav slaba upravljalška zavest velikega števila lastnikov z majhnim deležem lastništva je problem, ki se odraža v pomanjkanju pritiska lastnikov na vodstveno strukturo podjetja, ki si zaradi takega odnosa lastnikov lahko privoščijo slabše poslovne rezultate, kot bi lahko bili, brez posledic za svoje položaje. Zato ponovno opozarjam lastnike, to je zaposlene in upokojeence podjetja, da se vključite v upravljanje podjetja in se redno udeležujete skupščin in na njih sodelujete pri potrjevanju ali zavračanju ciljev in rezultatov podjetja. Letošnja skupščina bo poleg rednih vsakoletnih točk potrjevala nove člane nadzornega sveta. Kot sem že omenil, bo sedaj samo en nadzorni svet, ki bo bedel nad rezultati celotne skupine Domel. Od tega, kakšni nadzorniki bodo izbrani, kako dosledno bodo upravi gledali pod prste in kakšne rezultate bodo od

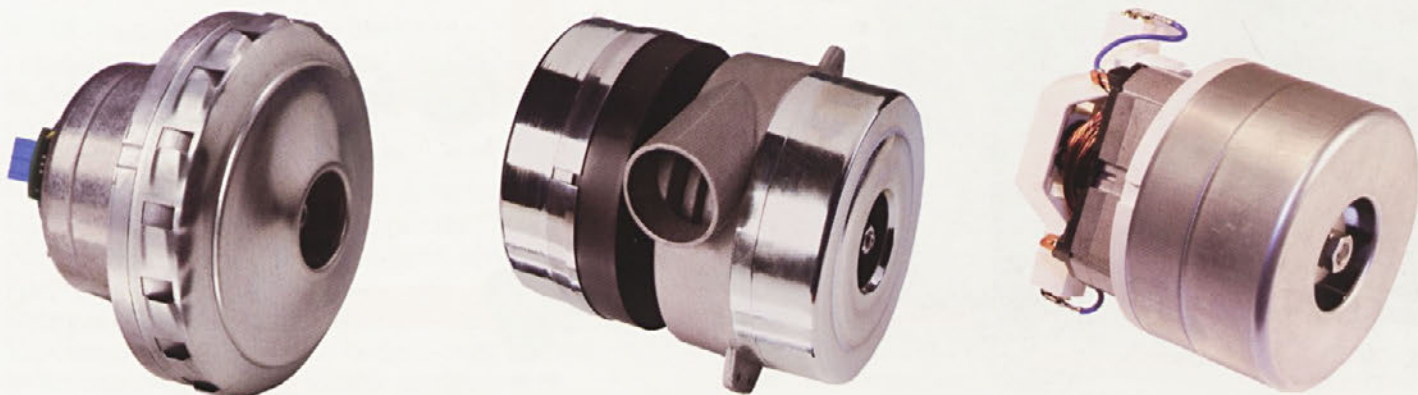
utrinek iz sejma v Amsterdamu.

nje zahtevali, bodo v veliki meri odvisni tudi poslovni rezultati podjetja v naslednjih štirih letih. Osebnostno mislim, da bi bilo nujno večinski del nadzornikov poiskati zunaj firme. Nadzorniki, ki so zaposleni v podjetju, imajo pogosto težave, ko se ob pojavu problemov morajo odločati med pogledom na problem, kot ga vidijo dopoldne iz zornega kota svojega delovnega mesta, in odgovornostjo popoldne, ko kot nadzorniki, pogosto celo svojih dopoldanskih šefov, morajo od njih zahtevati dosledno doseganje, v različnih planskih dokumentih, postavljenih ciljev.

Ob obletnici kovinarstva v Železnikih razmišljam o stanju Domela. V kakšni kondiciji je dočkal to praznovanje? Kakšna je njegova prihodnost? Bi bil lahko boljši? Zakaj ni boljši? Kaj ga je po katastrofalnih poplavih in po veliki gospodarski krizi obvarovalo, da se ni sesul kot nešteto podobnih slovenskih podjetij? Kako je na vse navedeno vplivalo notranje lastništvo itd. itd.? Vprašanj je veliko. Težko je prepričljivo odgovoriti nanje. Če bi jih zastavil različnim ljudem, bi dobil različne odgovore. Bilo bi jih verjetno toliko, kot bi bilo vprašanih. Zanimiv odgovor na navedeno vprašanje pa daje nekdanja Domelova delavka, sedaj upokojenka ga. Marija Demšar, ki je v prejšnji številki Mozaika zapisala: »Zadovoljna sem, da sem bila vsa leta v tem podjetju. Med drugim je to eno redkih podjetij, kjer plače niso nikoli zamujale, kaj šele izostale. Tudi v preteklosti so bile težave. Vse se je vedno rešilo. Domel je kot mačka s sedmimi življenji.« Veliko resnice je v njenem razmišljanju. Zapis kaže tudi na njeno povezanost s svojim podjetjem. Veliko je takih Marij v Domelu, tudi bolj kritičnih, in prav je tako. Vse skupaj so neprecenljiv kapital podjetja in v njih je tudi odgovor, zakaj Domel tudi v krizi sorazmerno uspešno posluje.

Veliko modrosti, strpnosti in iskanja dialoga znotraj vseh struktur upravljanja podjetja bo potrebno tudi v prihodnosti, da se bo ohranila zelena zaposlenost v dolini in širši okolici, da bo podjetje dosegalo poslovne rezultate, ki jih lastniki pričakujejo, da bo podjetje uspelo svojih sedem življenj, kot mu jih pripisuje Marija, še dolgo ohraniti in da bo tako, kot si ga lastniki in zaposleni želijo, brez večjih pretresov, lahko praznovalo še veliko obletnic kovinarstva.

Predsednik NS Domel Holding d.d.
Stane Zgaga

KOVINSKA

zadruga Niko je temelj sodobni kovinsko - predelovalni industriji v Železnikih

Kovinska zadruga Niko je temelj sodobni kovinsko - predelovalni industriji v Železnikih. Ustanovljena je bila na pobudo Nika Žumra, ki je s svojimi idejnimi in materialnimi vložki odločilno vplival, da je zadruga zaživela. Na ustanovitvenem občnem zboru je sodelovalo 16 zadrušnikov z namenom, da kovinarska zadruga zagotovi delo prebivalstvu v Železnikih in omogoči razvoj kraja in širše okolice. V članstvo zadruga so sprejemali delavce, ki so bili v delovnem razmerju z zadržno proizvodnjo. Vsak član je moral vplačati svoj delež v znesku 10.000 din v deležno varčevanje v obrokih, ki so znašali od 12,5 - 20 odstotkov takratne povprečne plače.

Tako zbran denar je omogočal nakupe nove opreme, ki je služila za odpiranje novih delovnih mest. Obrtna delavnica, v kateri so začeli z delom, je bila opremljena z nekaj stroji in orodji za proizvodnjo pisarniške galanterije. Od tedanjih oblasti so si zagotovili kredit, ki je omogočil proizvodni proces. Že med snovanjem zadruga se je izkazalo, da imajo kovinarji potrebno tehnično znanje pa tudi trg in trgovsko mrežo za plasma svojih izdelkov. V prvem letu svojega delovanja je zadruga štela že 48 delavcev. Vsi člani zadruga so se obvezali, da bodo šest zaporednih let prispevali po 200 delovnih ur. Delovni dan je štel 10 ur, plačanih pa je bilo le 8. S tem so omogočali hitrejšo rast podjetja in širitev obsega poslovanja. Poleg pisarniške galanterije so začeli proizvajati tudi druge kovinarske izdelke, strojno opremo, orodja, pa tudi štedilnike.

Vse več delavcev je dobilo delo v zadrugi, kar je povzročilo, da so obstoječi prostori obrtne Žumrove delavnice postali pretesni. Takratni krajevni organi so jim dodelili nacionaliziran Globočnikov hlev, ki so ga preuredili in dogradili v proizvodne prostore, obnavljati pa so tudi začeli vodno elektrarno.

V prvi povojni petletki v letu 1947, ki je odločala o razvoju in napredku takratne industrije v Jugoslaviji, kovinarji iz Železnikov niso bili zajeti, kar je povzročilo veliko zaskrbljenost za nadaljevanje uspešnega dela. Svoje delovanje so usmerili v razvoj in so usvojili nove izdelke s področja kovinske galanterije. Povečali so obseg ponudbe, proizvodnjo pa so opremili s stroji, ki so jih kupili od likvidiranih podjetij Jakša Ljubljana in Sava Jesenice.

Zadruga je skrbela za izobraževanje in pridobivanje znanja. V zadržno proizvodnjo so vključevali tudi mlade, ki so delali kot vajenci. Število vajencev je raslo. Leta 1948 jih je bilo že 40 v vseh oddelkih, zaradi česar so odprli vajeniško šolo, v kateri so se učili ključavničarskih in orodjarskih veščin. Podelili so prve štipendije za izobraževanje na strokovnih šolah.

Zadruga se je iz leta v leto bolj krepila in uveljavljala. Za njene uspehe je izvedel tudi ameriški Slovenec in pisatelj Louis Adamič, ki je kar dvakrat obiskal kovinarje v Železnikih in opozoril na razlike v avtomatiziranosti ameriške in podobne železnikarske industrije.

Ustanovni člani.

1959 - kolavdacijska komisija zaključila delo za tov. Iskra Železniki.

Zadruga Niko se je v letu 1949 udeležila prve povojne obrtne razstave v Ljubljani, kjer so prikazali železarsko tradicijo Železnikov in novo kovinarsko proizvodnjo. Uspešna razstava je odločilno vplivala na to, da je bila zadruga vključena v drugo petletko Jugoslavije. V območju okrajnega ljudskega odbora Kranj je bilo več velikih industrijskih podjetij. Zadruga Niko se je med njimi uvrstila na šesto mesto, kar je vzbudilo pozornost tudi pri tedanjih oblasteh.

Za delo, organiziranost in rast zadruga se je zanimal tudi zvezni gospodarski svet, ki je zadrugi izrekel pohvalo in ji dodelil proizvodnjo laboratorijskih aparatov in priprav, ki je bila zahtevnejša in je vplivala na doseganje višjega nivoja kvalitete izdelkov.

Visok zadržni delež je postal ovira pri zaposlovanju novih delavcev, kar je povzročilo spremembo zadržnih pravil in znižanje deleža na 1.000 dinarjev. V zadrugo so vključili Draga Perkona, na podlagi posebne pogodbe o delu, ki je uspešno vpeljal proizvodnjo centrifug in mešalnikov, od prototipa do končne proizvodnje. Za te aparate so izdelali prve elektromotorje v maju 1953. Proizvodnja elektromotorjev in aparatov je bila zelo zahtevna, povpraševanje na trgu pa je bilo izjemno.

PO UKINITVI ZADRUGE NIKO V LETU 1954 POSTANE LE-TA DRUŽBENO PODJETJE

Oblika zadržništva v takem obsegu, zaposlenih je bilo že 246 delavcev, za tedanje politiko ni bila več sprejemljiva. Zaradi tega se je preoblikovala in pridobila status družbenega podjetja z delavskim svetom in upravnim odborom ter direktorjem podjetja. Na izredni skupščini 26. junija 1954 so sklenili, da se zadruga likvidira. S tem se je zaključilo obdobje zadržništva kovinarjev v Železnikih, ki je trajalo osem let. Novoustanovljenemu družbenemu podjetju Niko pa so tako ustvarile možnosti za nadaljevanje razvoja.

Podjetje je izkoristilo vse možne prostore v svoji okolici za svojo dejavnost. Za razširitev delovnih prostorov so na podstrešju prvega obrata zgradili več delavnic za montažo, opuščeni cvetličnjak pa so preuredili v livarno, iz rastlinjaka pa so naredili obrat, v katerem so montirali zahtevnejše

izdelke. Da bi rešili prostorsko stisko, so začeli načrtovati novo tovarno in investicijski projekt, ki je bil odobren ob 10-letnici delovanja. Delo v novih prostorih okrogle hale je steklo v letu 1958 in že tega leta so izvozili prve elektromotorje.

Vključili so se v poslovno združenje Maris Maribor, ki je podjetju prineslo nov program loščilnikov za parket in sesalnikov za prah. Obseg proizvodnje malih elektromotorjev je naraščal in postajal vse pomembnejši. Asortiment izdelkov je postal prevelik. Sledilo je opuščanje manj donosnih izdelkov. Izločili so proizvodni program tehnic, šestil in drugih maloserijskih izdelkov, ohranili pa so proizvodnjo gospodinskih aparatov, centrifug, elektromotorjev in vžigalnih magnetov. Za kupca Sharenow ZDA in za italijansko firmo Zotti so pripravili velikoserijsko proizvodnjo kolektorskih in asinhronskih elektromotorjev. Ta je povzročala veliko težav, saj niso imeli zadostnega znanja in izkušenj, pa tudi ne prave opreme in orodij. Odstranjevali so ozka grla v proizvodnji, izpopolnjevali so orodja, kontrolne priprave in instrumente. Kljub vsemu naporom je uspešnost podjetja vedno bolj slabela, kar je povzročilo nesoglasja in spore, ki so privedli tako daleč, da se je v reševanje problemov vključila tudi Okrajna gospodarska komisija. Sledila je kriza vodenja, zatem menjave vodstva. Prišlo je tako daleč, da je vodenje prevzela prisilna uprava. Ta je imela nalogo, da podjetje Niko priključi k Iskri, kar je tudi storila.

PRIKLJUČITEV K ISKRI

Z zaključeno reorganizacijo in vključitvijo v Iskro s 1. julijem 1962 začne podjetje poslovati z nazivom Iskra - tovarna elektromotorjev Železniki. Zožili so proizvodni program in se povsem usmerili v velikoserijsko proizvodnjo ter se specializirali za proizvodnjo elektromotorjev manjših moči. Ponovno so se za poslovanje podjetja začeli boljši časi in sledili so uspehi. Za lažjo predstavljivost: Iskra je morala v letu 1962 izvoziti za 1.456.000 dolarjev izdelkov. Tovarna v Železnikih je prevzela obveznost za 256.000 dolarjev, izvozni načrt pa preseгла za 23 odstotkov, dosegla

Domel pred izgradnjo skladišča nevarnih snovi.

314.899 dolarjev in se uvrstila na drugo mesto med tovarnami Združenega podjetja Iskra. Povpraševanje po elektromotorjih se je povečevalo. Izvoz se je povečeval, krepilo pa se je tudi domače povpraševanje. Obstoječe proizvodne zmogljivosti so bile premajhne, kar je pripeljalo do odločitve o izgradnji nove montažne hale, v obliki tretjega obroča, dokupili pa so še nekaj strojne opreme. V letu 1965 so izdelali že milijonti elektromotor, število zaposlenih pa se je povečalo na 563.

Za tem je v letu 1966 sledila nova kriza, ki je bila posledica neizkušenosti. Podjetje se je namreč v izvozu povečini vezalo le na enega kupca Empire Machines iz ZDA. Ta je odpovedal večino že dogovorjenih naročil, kar je podjetje destabiliziralo. Razmere so jih prisilile, da so se morali prilagoditi tržni situaciji z zmanjšanjem obsega proizvodnje. Slabi rezultati so zahtevali, da se znižajo stroški in plače. Leto in pol so bile le 85-odstotne od najmanjše osnove v občinski plačilni lestvici. Tudi v naslednjem letu je bila tovarna še v hudih težavah. Tovarna je tržišču prilagojen letni plan izpolnila le 86-odstotno, po količini pa le 75-odstotno.

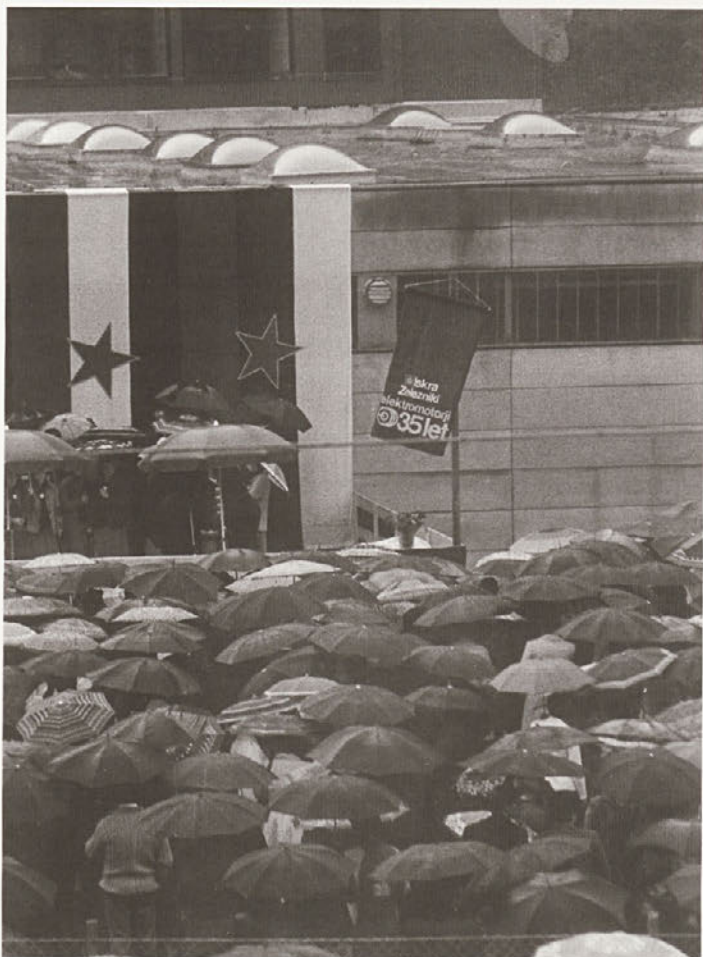
Že v naslednjem letu so se naročila izboljšala. Realizacija je presegla planirane vrednosti za 18 odstotkov. S ciljem stabilizacije poslovanja so se začeli povezovati z uglednimi proizvajalci bele tehnike na evropskem trgu. Kot prvo so zaključili pogodbo z italijanskim podjetjem Girmi (1967), sledili so nemški Braun (1970), AEG (1974), EPH (1976), Rexroth (1982).

Rezultati gospodarjenja so se izboljšali in so bili v letu 1969 zelo dobri. Zaposlenost se je povečala za 8 odstotkov, plače pa za 20 odstotkov.

V Železnikih ob pospešeni rasti proizvodnje elektromotorjev leta 1971 ni bilo več proste zaposljive delovne sile. Da bi proizvodnjo vseeno lahko povečali, je podjetje v Železnikih ustanovilo obrat za montažo elektromotorjev v Idriji, kjer je 9. avgusta 1971 pričelo delati 71 delavcev v adaptiranih prostorih bivše mizarke delavnice na »UTI«. Najprej so tja preselili proizvodnjo črpalk in asinhronskih motorjev. Istega leta je v Železnikih v novi proizvodni hali velikosti 2.500 kvadratnih metrov stekla proizvodnja kompresorskega motorja Danfoss.

V skladu z ustavnimi amandmaji SFRJ so se konec leta 1973 preoblikovali v delovno organizacijo Iskra Tovarna elektromotorjev in gospodinskih aparatov Železniki, ki je začela delovati s 1. 1. 1974. To delovno organizacijo so predstavljali proizvodni oddelki v Železnikih in montažni oddelki v Idriji. Sledila je reorganizacija v Iskri, ki je postala sestavljena organizacija združenega dela – SOZD z delovnimi organizacijami. Tovarna v Železnikih je postala TOZD Elektromotorji in gospodinski aparati in je spadala v delovno organizacijo Iskra – Industrija širokopotrošnih izdelkov s sedežem v Škofji Loki. Obrat v Spodnji Idriji je postal Iskra TOZD Montaža. Slednjemu je bila po delitvi programov dodeljena montaža lužnih črpalk, kompresorskih motorjev Danfoss in nekaj vrst kolektorskih motorjev.

Za podjetje v Železnikih je bila pomembna prelomnica v razvoju osvojitve vakuumskih motorjev za sesalnike večjih moči za nemškega kupca AEG v letu 1974. Prvi vzorci teh so bili izdelani že v letu 1967 za ameriškega kupca Hoover, vendar do sodelovanja ni prišlo. Leta 1975 so novi vzorci vakuumskega motorja moči 1000 W uspešno prestali vse preskusne teste,

Praznovanje ob 35 - letnici.

Praznovanje ob 35 - letnici.

nakar se je intenzivno pripravljala proizvodnja na obstoječih tekočih trakovih, ki je redno stekla v letu 1976.

Poslovanje v tem času je bilo dokaj uspešno. Število novih delovnih mest se je večalo. Obseg poslovanja je rasel. Pojavljali so se problemi z oskrbo materiala na domačem trgu, ki pa niso v večji meri ogrožali proizvodnje. TOZD elektromotorji v Železnikih je postal »paradni konj« takratne Iskre.

Ob 35-letnici delovanja so odprli 10.000 kvadratnih metrov novih proizvodnih površin, hkrati s tem pa je se je odprla proizvodnja posebnega programa za vojaško industrijo.

Razvit je bil nov proizvod DC Servomotor, ki pomeni začetek proizvodnje izdelkov z večjo dodano vrednostjo na podlagi vloženega znanja. Sklenjena je bila dolgoročna kooperacijska pogodba s podjetjem Indramat iz Nemčije, ki je določala, da Železniki prevzamejo proizvodnjo, Nemci pa tržijo izdelke. Zaradi velikega obsega poslovanja se je oblikovala samostojna proizvodna enota Indramat.

PODJETJE SE PREIMENUJE V DOMEL

Vedno več podjetij vključenih v SOZD Iskra je zašlo v težave. Solidarnostno so bila za slabo poslovanje odgovorna tudi uspešna podjetja, ki so pokrivala izgube. Ta so od vodstva zahtevala reorganizacijo, ki bi pomenila nov zagon Iskre. Ker je bila preokorna in preveč toga, je začela pokati po šivih. DO Široka potrošnja je bila likvidirana. Del skupnih služb in prodaje ter TOZD gospodinjski aparati iz Reteč in TOZD Elektromotorji iz Železnikov so se izločili iz DO Široka potrošnja in ustanovili svojo delovno organizacijo z imenom ISKRA DO Elektromotorji, p.o. Industrija električnih motorjev in gospodinjskih aparatov Železniki. Poslovne vezi je s partnerji ohranilo. Začelo je samostojno pot z lastno prodajo na domačem trgu in izvoznim oddelkom.

Uspešno samostojno nastopanje na trgu je narekovalo podjetju, da uredi svojo identiteto in poskrbi za boljšo prepoznavnost. Začelo je opuščati tudi blagovno znamko Iskra, kar je privedlo do dokončne poslovitve od Iskre.

NA NATEČAJU IME JE REZIME SI IZBERE IME DOMEL

Prvega aprila leta 1991 se dokončno poslovli od Iskre in preoblikuje v podjetje z imenom ELEKTROMOTORJI, d.o.o. Železniki, leto kasneje pa na natečaju izbere novo ime Domel, ki hkrati postane tudi blagovna znamka podjetja. Za program gospodinjskih aparatov izbere blagovno znamko Corona in ustanovi ločeno podjetje v Retečah.

Podjetje Domel se reorganizira, opusti program gospodinjskih aparatov in široko paleto kolektorskih motorjev. Nosilni program postanejo vakuumski motorji za sesalnike, ki v obsegu predstavljajo že 56-odstotni delež. Drugi zelo pomemben program postanejo servo motorji oziroma profesionalni program Indramat, ki je na zelo visoki tehnološki ravni in angažira visoko strokoven kader, ter lasten razvojni inštitut s sedežem v Ljubljani. Orodjarna se preoblikuje v lastni profitni center in začne intenzivno tržiti svoje storitve. Podjetje se popolnoma preusmeri v čisti izvoz in opusti sodelovanje v obliki mednarodnih kooperacij z velikimi korporacijami bele tehnike. Izguba jugoslovanskih trgov po osamosvojitvi Slovenije nima večjega vpliva na poslovanje podjetja, ker je le-to postalo čisti izvoznik na trge zahodne Evrope.

PROCES LASTNINJENJA V DOMELU IN NASTANEK SKUPINE POVEZANIH PODJETIJ DOMEL

Proces lastninjenja, ki se je začel že z letom 1992, dobi svoj dokončen epilog konec leta 1996, ko se podjetje preoblikuje v delniško družbo. Različna stališča in razumevanja lastništva so privedla do burnega dogajanja, ki pa ni imelo večjih posledic na poslovanje podjetja.

Ubrani so se prevzema s strani konkurenčne ameriške družbe Ametek in so odločili ostati v večinski lasti notranjih lastnikov, kar je omogočilo podjetju samostojno nastopanje na trgu. Nesoglasja med lastniki in znotraj vodstva so terjala, da se je leta 1998 izvedla odprodaja dela proizvodnje Rexrothu (Indramat). Z nakupom podjetja Corona, ki se je v procesu lastninjenja odločilo za samostojno pot in je zaradi izgube jugoslovanskih trgov zašlo v težave, se število zaposlenih v Domelu poveča. Na lokaciji v Retečah Domel uredi in modernizira proizvodnjo kolektorskih motorjev in DC motorjev ter opusti zastarelo proizvodnjo gospodinjskih aparatov, podjetje Corona pa v stečajnem postopku likvidira.

V začetku decembra leta 2000 so odprli nov prizidek v Železnikih. V pritličju so uredili skladišča končnih izdelkov, v nadstropju pa so uredili proizvodnjo nove generacije hitro-tekočih vakuumskih motorjev. Prevzeli so podjetje Tehnico, ki je zašlo v težave. V njenih prostorih so uredili proizvodnjo EC motorjev. Ustanovili so Invalidsko podjetje Domel, ki zaposluje invalidne osebe in skrbi za njihova delovna mesta. Domel povečuje delež prodaje vakuumskih motorjev in na evropskem trgu prevzame vodilno pozicijo s preko 60-odstotnim deležem. V LR Kitajska v letu 2006 odpre svoje podjetje, ki proizvaja robustne vakuumске motorje nižjega cenovnega razreda in postane globalno podjetje. V letu 2007 porušijo okroglo proizvodno halo, ki je postala neuporabna, in na istem mestu zgradijo nov moderen objekt, ki se povezuje z vsemi proizvodnimi

Gradnja okrogle hale, ki je bila zgrajena leta 1958.

prostori v funkcionalno celoto. V novo pridobljenih prostorih dobijo mesto visoko avtomatizirane in robotizirane linije za montažo vakuumskih motorjev, v pritličju pa uredijo proizvodnjo komponent BMC. Slovesno otvoritev prepreči vodna ujma, ki podjetje prizadene z veliko škodo, kar vpliva na rezultate poslovanja. Te slabi tudi finančno gospodarska kriza, ki doseže dno v letu 2009 in povzroči padec naročil od 20 -40 odstotkov. Z ukrepi za ublažitev posledic krize in s pospešenim uvajanjem novih izdelkov v proizvodnjo ter z agresivnim trženjem podjetje posluje brez izgube. Podjetje Domel Holding d.d., ki je bilo ustanovljeno 1998 z namenom, da poveže male delničarje in prepreči sovražni prevzem konkurenčnega podjetja, postane po odkupu delnic izdajatelja Domel, d.d. od državnih skladov KAD-a in SOD-a ter po iztisnitvi malih delničarjev edini lastnik matičnega podjetja, s tem pa tudi lastnik celotne skupine povezanih podjetij Domel. V procesu reorganizacije skupine Domel se v letu 2010 izvede pripojitev Tehnice k matičnemu podjetju, kar ugodno vpliva na poenotenje kulture podjetja in na stabilizacijo poslovanja. Matično podjetje Domel, d.d. se preoblikuje v družbo z omejeno odgovornostjo v procesu reorganizacije, katere cilj je, da postanejo povezana podjetja v skupini Domel bolj fleksibilna, transparentna, odzivna, učinkovita in usmerjena v izvajanje svojega poslanstva na osnovi tradicije in vizije.

LASTNINSKO PREOBLIKOVANJE IN PROGRAM LASTNINJENJA V DOMELU

V Domelu so lastniki podjetja zaposleni, bivši zaposleni in upokojenci. Lastništvo in upravljalno funkcijo v podjetju so zaposleni pridobili po prehodu iz družbene lastnine v privatno, ko so se zaposleni uprli načrtovanemu sovražnemu prevzemu. Proces prevzemanja lastništva zaposlenih je trajal celo desetletje.

Proces lastninjenja se je v podjetju zaključil 17.12.1996. Takrat je podjetje po 53 letih ponovno dobilo lastnike. Lastninsko preoblikovanje se je začelo z otvoritveno bilanco 31.12.1992. Izvedena je bila notranja razdelitev, notranji odkup z menjavo za lastniške certifikate, notranji odkup s stvarnimi vložki, svoj delež pa so dobili tudi denacionalizacijski upravičenci, združeni v zadrugi Niko. Osnovni kapital z vrednostjo 1.156.329.000 SIT je bil razdeljen na 1.156.329 navadnih, prosto prenosljivih imenskih delnic z vrednostjo 1000 SIT na delnico. Lastniki so postali: KAD 8,85 odstotkov, SOD 8,85 odstotkov, PID NIKA 6,7 odstotkov, ATENA d.d. 11 odstotkov, Sklad RS za razvoj 4,68 odstotkov, denacionalizacijski

Slavje ob deseti obletnici.

upravičenec Zadruga Niko 6,81 odstotkov in zaposleni, bivši zaposleni, upokojenci - mali delničarji skupaj 53,11 odstotkov.

Med postopkom privatizacije je nastal konflikt med zaposlenimi in vodstvom podjetja zaradi namere, da podjetje prevzame strateški partner. Ožje vodstvo podjetja in zaposleni so imeli izrazito nasprotujoča si stališča o vprašanju samostojnega nadaljnjega razvoja podjetja. Takratno ožje vodstvo je nameravalo podjetje prodati, ker je trdilo, da brez strateškega partnerja Domel ne bo preživel v času razvoja globalizacije. Zaposleni so se takemu razmišljanju uprli in v strateškem partnerju videli sovražni prevzem, saj je bil prevzemnik konkurenčno podjetje iz ZDA, ki je na tak način želelo prevzeti skoraj 50-odstotni tržni delež podjetja na evropskem trgu in tako postati monopolist. Spor je vodil v krizo upravljanja v podjetju. Formalna vodstvena struktura (uprava, ožje strokovno vodstvo in nadzorni svet ob pomoči zunanjih lastnikov) je izvajala politiko pripojitve strateškemu partnerju, zaposleni pa so se z oblikovanjem neformalnega lastniškega združenja postavili na svoje oportunistično stališče. Hotenje po ohranitvi samostojnosti podjetja je bilo med zaposlenimi izjemno. Ponudba konkurenčnega podjetja zaposlenim, da svoj delež prodajo po ceni 33 DEM za delnico, ni premamila zaposlenih, da odstopijo od težnje po samostojnosti. Nesoglasja so privedla do odločnega in odmevnega spopada za ohranitev domačega lastništva in samostojnosti. Zagovorniki domačega lastništva niso bili le zaposleni, ki so morali prevzemati nevhvalno vlogo neposlušnosti do lastniške strategije top vodstva. Podporo so zaposlenim izražali upokojenci in bivši zaposleni z vključevanjem v novoustanovljeno združenje delničarjev. Borba za samostojnost je prestopila lokalne okvire in je dobila svojo razsežnost v državni politiki, pa tudi na mednarodni ravni z očitki, da Slovenija zavrača tuj kapital. Posebno vlogo so v zgodbi imeli mediji, ki so spremljali dogajanje in so o teh dogodkih obširno poročali. Pritisk, da se male delničarje onemogoči v procesu lastniškega upravljanja, je bil še posebej velik od paradržavnih skladov KAD, SOD in od PID-ov, ki so videli v prodaji podjetja tujcem najboljšo rešitev. Poizkusili so vnesti zmedo in neenotnost med male delničarje z direktnim komuniciranjem, v katerem so prevladovala grožnje. To je male delničarje še bolj spodbudilo, da so se organizirali in združili.

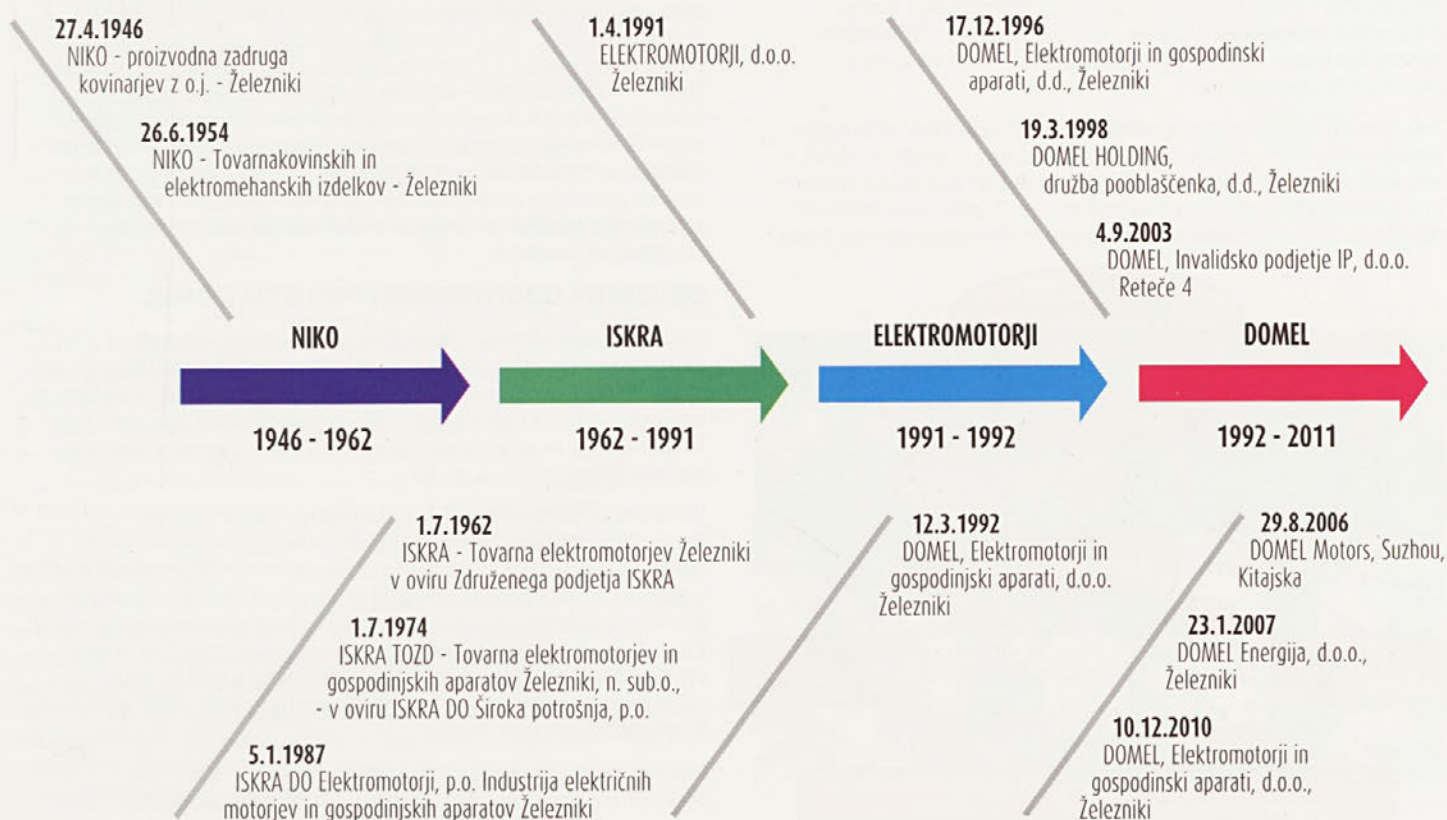
Mali delničarji – zaposleni, bivši zaposleni in upokojenci so začeli s pripravi na prvo skupščino delniške družbe Domel z namenom, da skupščina imenuje tak nadzorni svet, ki bo preprečil namero sovražnega prevzema. Organizirali so klub delničarjev, ki je prerasel v združenje delničarjev. Vanj se je v slabem mesecu vključilo preko 1.300 malih delničarjev, ki so skupaj z denacionalizacijskim upravičencem zadrugo Niko uspeli zbrati večino glasovalnih pravic in tako na prvi skupščini podjetja izvolili nadzorni svet, ki je imenoval upravo naklonjeno notranjemu lastništvu. Zunanji lastniki so sklepe skupščine želeli ovreči s tožbo, vplivali pa so tudi na kasnejše spremembe gospodarske zakonodaje, ki so preprečile delovanje združenja delničarjev, kar je privedlo do razpustitve. S tem je nastala spet nova priložnost za zunanje lastnike, da izpeljejo nameravano prodajo, saj nepovezani mali delničarji niso predstavljali resne protiteži velikim institucionalnim lastnikom pri odločanju na skupščini. Ponovno so se zaposleni, tokrat v soglasju z novo upravo in nadzornim svetom, odzvali, da zavarujejo svoje interese. Takoj po razpustitvi združenja so začeli s pripravi na ustanavljanje družbe pooblaščenke, ki je bila takrat novost in posebna rešitev za zavarovanje

UO Zadruga Niko, leta 1953.

Zelena zaveza Domela.

Udeleženci skupščine, ki je sklenila graditev nove tovarne Niko Železniki pred prosvetnim domom, leta 1953.

interesov malih delničarjev. Večina zaposlenih in upokojencev je pristopila k ustanavljanju družbe pooblaščenke Domel Holding d.d.. Ustanovni kapital je novonastala družba pridobila z zamenjavo delnic Domela, d.d. z delnicami družbe pooblaščenke. Glavni namen ustanovitve je bil zavarovanje pred sovražnim prevzemom in ohranitev samostojnosti Domela. Slednja naj bi omogočila rast podjetju, ohranjanje delovnih mest v lokalnem prostoru ter pričakovani donos lastnikom v obliki dividend in krepitev vrednosti delnice.

Družba pooblaščenka Domel Holding d.d. je bila ustanovljena 19. marca 1998. Že ob ustanovitvi je družba imela v lasti 42,14-odstotni delež matičnega podjetja, kar je pomenilo, da je družba pooblaščenka postala največji lastnik. S primerno koalicijsko politiko med lastniki je uspela na drugi skupščini zamenjati nadzorni svet, ki je povzročal spore med lastniki in izvajal samovoljne ukrepe z zamenjavo uprave ter povzročil in omogočil, da se je del podjetja s 138 zaposlenimi odcepilo in odprodalo ter postalo svoje podjetje v okviru nemškega podjetja Indramat.

Po drugi skupščini se je stanje v podjetju normaliziralo in stabiliziralo. Obseg poslovanja se je začel širiti, podjetje se je krepilo v rasti in pridobivanju tržnega deleža. Prevzelo je vodilno pozicijo v trženju vakuumskih motorjev za sesalnike z več kot 60-odstotnim deležem evropskega trga in postalo razvojni dobavitelj velikim svetovnim proizvajalcem bele tehnike.

Svoj lastniški delež matičnega podjetja je družba pooblaščenka stalno povečevala in v letu 2001 je uspela doseči večinski obvladujoči delež. V letu 2007 je na javni dražbi odkupila vse delnice od paradržavnih skladov in povečala lastniški delež na 99,47 odstotkov. Z iztisnitvijo tistih malih delničarjev, ki niso pristopili k ustanavljanju družbe pooblaščenke v letu

30. junija 1958 je vselitev končana in obratovanje pričeto - Iskra Železniki

2009, je postala edini lastnik matične družbe, s tem pa tudi lastnik vseh podjetij, ki so nastala po koncu notranje lastniške krize, v obdobju vzpona in rasti. Družba pooblaščenka je v celoti prevzela lastniško upravljanje celotne skupine povezanih podjetij. Nadzorni svet družbe pooblaščenke in uprava te družbe sta s prevzemom vseh delnic dobila največja pooblastila in tudi prevzela odgovornost za uspešnost poslovanja celotne skupine. Upravno funkcijo družba pooblaščenka izvaja preko uveljavljanja stališč lastniške strategije na skupščinah podjetij in z imenovanjem nadzornega sveta. Upravljanje ni omejeno zgolj na formalne aktivnosti, ampak je vzpostavljena stalna močna komunikacija med nosilci upravne in nadzorne funkcije.

CILJI LASTNIŠTVA, LASTNIŠTVO IN LASTNIŠKA POLITIKA

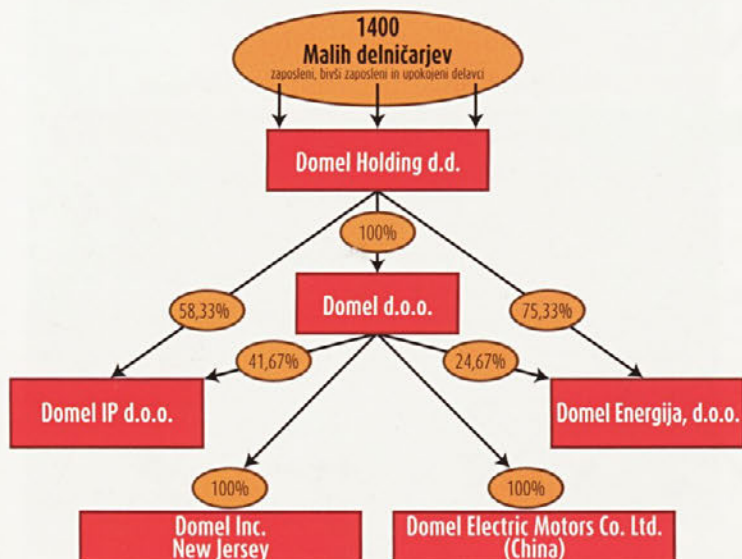
Osnovni cilji so zapisani v statutu Domelove družbe pooblaščenke v naslednjih točkah: »Razumna rast cene delnic, povečanje trajnega premoženja družbe, uresničitev materialnih interesov delničarjev, stabilno pridobivanje dobička in postati večinski lastnik podjetja.« Tak zapis je nastal ob ustanovitvi v duhu takratnih izhodišč s ciljem ohranitve samostojnosti družbe. V osredju je bila zagotovitev dela, ohranitev delovnih mest in razumnega razvoja družbe. S prevzemom vsega lastništva so se razmerja spremenila, družba pooblaščenka je dobila drug pomen, vlogo lastnika. Čeprav so zaposleni, bivši zaposleni in upokojenci lastniki družbe pooblaščenke, le-ta mora slediti svojemu poslanstvu in osnovni dejavnosti. To pa je upravljanje z vsemi povezanimi družbami skupine. Spremenile so tudi upravljavski odnos znotraj skupine, kar je privedlo do procesa reorganizacije podjetij, ki vodi k cilju, da postane skupina povezanih podjetij učinkovitejša, fleksibilnejša in odzivna na spremembe. Podjetje svojo vlogo v lokalnem okolju opredeljuje v družbeni odgovornosti.

DRUŽBENA ODGOVORNOST PODJETJA DOMEL

Družbena odgovornost podjetja Domela predstavlja koncept uravnoteženega trajnostnega razvoja, pri katerem podjetje vključuje skrb za družbene in okoljske probleme v svoje poslovanje. Gradi jo na temeljih sprejetih vrednot s sodelovanjem zainteresiranih deležnikov, med katerimi so tudi lokalne skupnosti, na prostovoljni osnovi v povezavi z močno tradicijo in lastno kulturo podjetja.

Družbena odgovornost temelji na doseganju visoke stopnje konkurenčnosti na lokalnem in globalnem trgu, na prizadevanju za odličnost in upošteva trajnost in uravnotežen razvoj povezanih podjetij v skupini Domel. Poslovna praksa, ki jo prinaša družbena odgovornost, je smotrno investiranje v tako poslovno okolje, ki zagotavlja intelektualni kapital, zdravje, varnost zaposlenih, lažje usklajevanje družine in dela, vzpostavljanje enakih možnosti za vse, ne glede na spol in versko pripadnost, in sodelovanje z lokalno skupnostjo v vseh vidikih poslovanja, ki vplivajo na kakovost življenja.

Podjetje sodeluje in komunicira z mediji, deluje transparentno in pozornost namenja vsem javnostim. Na tak način omogoča

Bertoncelj Stane in Rejc Vinko na stružnici (Niko 1955)

strankam, skupnostim, lastnikom in drugim poslovnim partnerjem sestaviti pregledno sliko o podjetju in njegovi dejavnosti, ki temelji na resničnostnih in preverjenih podlagah. S tem omogoča gradnjo imageja na osnovi dejanske identitete in ustvarjanja širšega mnenja o kulturi podjetja, načinu poslovanja in vplivu na okolje.

Zaposleni so motivirani za uspeh, uspešnost in razvoj podjetja ter so mu lojalni. Ima dobro usposobljene in kompetentne delavce, ki jim omogoča izpopolnjevanje v znanju in pridobivanju veščin. Nima večjih težav s pridobivanjem talentov, ne glede na dokaj visoko stopnjo geografske zaprtosti. Omogoča razvoj človeških potencialov in je odprto za nove sodelavce.

Kljub temu da so zaposleni lastniki podjetja, je podjetje privlačno za vlagatelje kapitala. Finančne ustanove zaupajo podjetju, podpirajo poslovne usmeritve in omogočajo s svojimi storitvami delovanje in rast. Visoka tehnološka opremljenost, avtomatizacija in robotizacija se kažejo v poslovnih procesih in so podlaga za gradnjo konkurenčnosti in odličnosti. Inovacije, ki jih podjetje pridobiva s stalnim procesom motiviranja zaposlenih, generira nove priložnosti na globalnem trgu. Sveže znanje in izkušnje pridobiva podjetje s trajnim sodelovanjem s šolskimi in visokošolskimi ustanovami in inštituti s ciljem čim hitrejšega prelivanja znanja v svoje izdelke.

Potrošniki želijo kvalitetne izdelke in storitve, ki ustrezajo svojemu namenu in imajo ustrezno ceno, kakovost ter so proizvedeni z odgovornim ravnanjem. Usmerjenost podjetja k reševanju družbenih problemov v preskrbi z energijo in v skrb za ekologijo posega s svojimi rešitvami na obe področji. Razvija in proizvaja izdelke, ki so inovativni in energijsko visoko učinkoviti. Taki izdelki razbremenjujejo okolje zaradi nizke porabe energentov. Produkti niso nevarni ob uporabi in ne po izrabi. Uporaba in izraba izdelkov ne povzročata škodljivih vplivov na okolje. V proizvodnji se

Začetek montaže mehanika za registratorje v Niku.

uporablja taka tehnologija, ki ne povzroča nevarnosti za zdravje delavcev in ne škoduje okolju. V tehnoloških postopkih se praviloma ne uporabljajo nevarne snovi, materiali ali sevanja, ki bi lahko imeli nevaren potencial za ogrožanje zdravja ljudi v lokalni in širši okolici.

Domel sodeluje z lokalno oblastjo na področju zagotavljanja pogojev za rast in razvoj gospodarske dejavnosti. Skupna skrb je socialna varnost, kjer je izpostavljena zaposlenost prebivalstva pa tudi varovanje in zaščita prebivalstva pred posledicami naravnih nesreč. Zmerna rast in stalno napredovanje podjetja že pol stoletja zagotavljajo približno tisoč delovnih mest, kar je skoraj polovica vseh mest v občini Železniki in to dejstvo nalaga podjetju svojstven vidik visoke družbene odgovornosti.

*Viri: Selška dolina v preteklosti in sedanjosti; oktober 1973, muzejsko društvo v Škofji Loki
Železniki – 40 let kovinarstva; (publikacijo izdala tovarne Iskra, Niko in Tehnica ob
praznovanju 40 – letnice kovinarstva v Železnikih)
Gorenjska 1995 – 2001 (letni almanahi Gorenjskega glasa)*

Uprava Domel Holding d.d.
Štefan Bertoncelj

Tovarna v Sp. Idriji.

POSLOVANJE

OD ZADRUGE DO DOMELA

Za aprilsko številko Mozaika je soglasno padla odločitev - ta številka naj bo v celoti posvečena razvoju našega podjetja, saj bomo v aprilu praznovali 65. rojstni dan. Ob tej priliki se spodobi, da se o tem jubileju napiše nekaj več.

Pošteno je bilo treba zavihati rokave, saj časa ni bilo na pretek. Vsak član uredniškega odbora je dobil svojo zadolžitev. Moja naloga je bila, da opišem poslovanje od začetka do danes.

Nič kaj lahka naloga, zato je bilo treba kar takoj pričeti z delom. Prva stvar, ki sem se je lotila, je bil obisk arhiva. Pa smo šle, za začetek Romana, Martina in jaz. A še preden smo vstopile v arhiv, je bila na vrsti prva porcija smeha. Romana se je javila, da gre po ključ, z Martino pa sva jo čakali na vrhu stopnic, ampak nobena ni opazila, da so vrata v arhiv na stežaj odprta.

»To se lahko zgodi samo predstavnikom enega spola,« bo kdo komentiral, ampak pustimo to. Glavno je, da smo se z obilico dobre volje znašle med policami, polnimi registratorjev (fascikli po domače).

»Kam pa sedaj?« sem se vprašala. »Kje naj se lotim iskanja podatkov, ki jih rabim?«

Najprej sem se ustavila med policami, kjer svoje arhivske dokumente hrani splošni sektor. V najbolj starih fasciklih sem našla nekaj starih glasil, ki jih je izdajalo združeno podjetje Iskra. V njih je bilo objavljenih tudi nekaj podatkov od našega podjetja.

»No ja, če ne bo drugega, bo tudi tu nekaj uporabnih podatkov,« sem si mislila in si dala dva fascikla na stran. Ampak s podatki, ki sem jih dobila, nisem bila najbolj zadovoljna, zato sem se počasi premaknila proti policam računovodskega sektorja. Tam zadaj, na policah čisto pri zidu, sem opazila nekaj map in zvezkov, ki so mi že po videzu dali vedeti, da spadajo na sam začetek delovanja našega podjetja.

Odprla sem enega od teh zvezkov in se zazrla v lepo oblikovane črke.

»To pa je še iz časov, ko je lepomis še nekaj

pomenil,« sem si mislila sama pri sebi. Počasi sem se premikala naprej med temi papirji. V oči so mi padle goste tipkane strani razno raznih poročil. Natipkane so bile še s tistimi starimi, velikimi pisalnimi stroji. V spomin so se mi prikradla moja prva srednješolska leta. Tista učilnica, kjer je bil na vsaki mizi pisalni stroj, nas pa so učili tako imenovanega slepega tipkanja na tiste gromozanske pisalne stroje ... Bog ne daj, da si na kakšno tipko premočno pritisniš, saj se je takoj dvakrat sprožila in že je bila napaka tu.

»In f in j in nič,« to so bili prvi začetki vsakogar, ki se je kdaj učil strojepisja. Ah, ja, ti spomini! So me kar malo zanesli, da sem za trenutek pozabila, kaj pravzaprav iščem med vsemi temi policami.

Nekaj časa sem še brskala med papirji, podatkov, ki sem jih iskala, pa sem našla bore malo. Očitno se bom tega dela morala lotiti kako drugače.

V drugem poskusu zbiranja podatkov sem imela več sreče. K sreči imajo na kontrolingu spravljena poročila za več kot trideset let nazaj. Za starejše podatke pa sta mi bila v veliko pomoč zborniki, ki so ju izdali ob 35. in 40. letnici kovinarstva v Železnikih. Tako oborožena z zborniki in fascikli sem se lotila dela. Nastala je tabela, v katero sem beležila pomembne dogodke, za vsako leto se je našlo kaj. Upam, da so kolikor toliko točni. Zavedam pa se, da so vsi podatki težko primerljivi med seboj, saj se je v tem času kar trikrat

zamenjala denarna enota – dinarji, novi dinarji, tolarji in evri, da o hiperinflaciji iz 80-ih let prejšnjega stoletja sploh ne govorim. Zato so podatki ostali takšni, kot so, čeprav niso primerljivi.

Ob tej priliki naj se zahvalim Meti, ki mi je posodila stara poročila, in seveda Janku, ki nam je potrpežljivo odklepal in zaklepal arhiv, kadarkoli smo ga rabili.

Danica Jelenc

Danica Jelenc v arhivu.

leto	št. zapos.	št. proizvedenih izd.	celoten prihodek	dobiček	
1946	59	300 registratorjev/dan			ustanovitev zadruga Niko, 10-urni delavnik, 2 uri brezplačno, pisarniška galanterija, štedilniki
1947	82				ustanovitev sindikalne podružnice kovinarjev
1948	125				pridelek izobraževalnih tečajev, prve stipendije, vajenci
1949	130				proizvodnja laboratorijskih aparatov, precizna šestila, zgraditev dovodnega kanala za elektrarno
1950	139				tečaji za kvalifikacijo kovinarjev, samostojen prostor za orodjarno, srebrna medalja na razstavi lokalne industrije
1951	150				analitske in precizne tehnice, ničelno šestilo, kovanje žičnikov
1952	160				analitske uteži, montaža strojne opreme v elektrarni
1953	210				izdelava prvih elektromotorjev, centrifug in mešalcev za laboratorije
1954	246				Tovarna kovinskih in elektromehanskih izdelkov, magnetni vžigalnik
1955	275				izvoz dela izdelkov kovinske galanterije za pisarne
1956	286				aspirator za sesanje, prosto stoječ ventilator
1957	348				aspirator in veliki laboratorijski mešalec, začetek gradnje okroglega dela
1958	330				vključitev v poslovno združenje Maris, nov izdelek - loščilnik za parket in sesalnik za prah, izvoz prvega elektromotorja

leto	št. zapos.	št. proizvedenih izd.	celoten prihodek	dobiček	
1959	435				odprtje novega obrata, krčenje proizvodnega obsega, velikoserijska proizvodnja laboratorijskih centrifug, sesalniki, loščilnik, mešalnik, ventilator, elektromotor za šivalni stroj
1960	450				neustrezna zasedba vodilnih mest, zato težave v proizvodnji malih elektromotorjev
1961	461				uvredba prisilne uprave, sami zgradili tekoči trak, nakup koordinatnega vrtnega stroja
1962	452		314.899 dolarjev izvoza		priključitev k Iskri
1963	459	1000 elektrom./dan			tekoči trak za montažo elektromotorjev, ustanovitev Nika - obrat pisarniške galanterije
1964	494				samosojna izdelava prvih treh tekočih trakov, velikoserijska proizvodnja elektromotorjev
1965	594	770000 motorjev	1.070.000\$ izvoza		izvoz 1.000.000-tega elektromotorja v ZDA
1966	590				hude težave zaradi odpovedi naročil glavnega, skoraj edinega, kupca
1967	572				uvredba prisilne poravnave, prva kooperacija s firmo Girmi, izdelani prvi vzorci sesalnih enot
1968	598		38,335,497 Din.	-1,870,419.00 Din.	povečanje proizvodnje, postavitve lastne livarne
1969	669	1,142,599	50,544,124 Din.	2,974,681.00 Din.	najboljši rezultati od obstoja tovarne
1970	685	1,339,089	59,440,289 Din.	4,031,926.00 Din.	začetek gradnje velike montažne hale, začetek kooperacije s firmo Braun
1971	720	1,654,000	85,780,804 Din.	2,494,179.00 Din.	ustanovitev obrata za montažo elektromotorjev v Sp. Idriji
1972	717	2,767,000	183,555,816 Din.	6,790,017.00 Din.	
1973	723	16% več od 1972	184,090,996 Din.	11,225,769.00 Din.	DO ISKRA Tovarna elektromotorjev in gospodinskih aparatov Železniki, sestavljena iz dveh TOZO-ov: proizvodni oddelek v Železnikih in montažni oddelek v Idriji, Skupne službe
1974	767		233,594,580 Din.	6,293,587.00 Din.	DO ISKRA Industrija širokopotrošnih izdelkov s prvotnim sedežem v Železnikih
1975	735	1.123.632 elektromot., 255.611 gosp. aparatov	260,623,031 Din.	8,818,101.00 Din.	izvoz 4.000.000,00 USD
1976	756	300.000 gosp. aparatov	278,544,000 Din.	-3,067,000.00 Din.	nov izvozni izdelek - sesalna enota, izvoz 4,6 mio \$
1977	791	1.254.509 izdelkov	410,558,135 Din.	5,037,836.00 Din.	izgradnja nadstresnice za skladišče in remontne delavnice, obnovljeni kuhinja in jedilnica
1978	817	1.597.469 izdelkov	550,660,042 Din.	25,139,352.00 Din.	izdelava investicijskega programa za gradnjo proizvodne hale
1979	825		784,649,807 Din.	61,922,609.00 Din.	pričetek gradbenih del podjetja Tehnik v oktobru
1980	852	2.454.050 izdelkov	1,136,433,450 Din.	61,922,609.00 Din.	težave pri dobavi materiala, storniranje naročil firme Girmi zaradi slabe kvalitete lak žice
1981	922	2.556.297 izdelkov	1,298,541,955 Din.	-14,641,851.06 Din.	uradna otvoritev novih prostorov 26. aprila (35 let kovinarstva), najmodernejša oprema za izdelavo elektromotorjev
1982	952	2.674.954 izdelkov	1,818,861,550 Din.	18,822,166.00 Din.	katastrofalna oskrba z repromateriali,
1983	992	3.091.162 izdelkov	3,191,659,376 Din.	53,493,356.08 Din.	10% povečanje produktivnosti, velika zadolženost
1984	1017	2.863.035 izdelkov	4,954,038,078 Din.	82,258,665.16 Din.	nakup računalnika Iskra Delta, zaključitev gradbenih del v lakirnici in skladišču vnetljivih snovi
1985	1024	3.233.127 izdelkov	10,120,816,848 Din.	133,315,720.72 Din.	skokovito naraščanje cen repromaterialov
1986	1055	3.128.843 izdelkov	17,792,163,633 Din.	447,375,475,37 Din.	vedno večje naraščanje inflacije, približala se je že tromesečnemu Stevilu
1987	1486	3.256.531 izdelkov	48,929,763,828 Din.	818,093,387.00 Din.	reorganizacija, nastanek DO Elektromotorji (združitev TOZO-ov Elektromotorji Železniki, TGA Reteče in Raziskovalni inštitut Ljubljana, 130% inflacija
1988	1523	3.377.296 izdelkov	169,757,015,138 Din.	1,313,735,038.00 Din.	celoletno povečanje plač za 7 krat, od avgusta naprej vsak mesec - posledica inflacije
1989	1571	4.290.068 izdelkov	2,910,815,769,000 Din.	-306,155,019,000.00 Din.	pričetek ugotavljanja prihodka po fakturirani realizaciji, ne več po plačani, plače so se povečale vsak mesec, poslovanje v tem letu je bilo eno slabših
1990	1472	4.530.746 izdelkov	919,373,000 Din.	775,000.00 Din.	novi dinarji, ker so se črtale 3 ničle
1991	1324	4.707.121 izdelkov	1,838,267,000 SIT	1,596,000 SIT	izstop iz Iskre, razpad jugoslovanskega trga, dinarji namesto tolarjev, ustanovitev Corone, ki se je samostojno lastnili na odcepila od Domela, ustanovitev Motorstradea
1992	972	4.235.405 izdelkov	3,859,234,000 SIT	1,090,000 SIT	rezultati so brez Corone, preimenovanje v Domel
1993	1037	4.602.950 izdelkov	5,218,163,000 SIT	1,613,000 SIT	sprememba obračuna, od leta 1994 naprej se obračun dela po SRS
1994	1049	4.550.687 izdelkov	6,364,721,000 SIT	7,152,000 SIT	prve volitve sveta delavcev
1995	1091	4.490.417 izdelkov	7,565,507,000 SIT	33,151,000 SIT	začetek lastniškega preoblikovanja podjetja
1996	998	4.260.715 izdelkov	9,130,108,000 SIT	118,343,000 SIT	končano lastniško preoblikovanje, Domel postane d.d., nov direktor Rado Suštar
1997	963	4.261.441 izdelkov	9,246,690,000 SIT	209,022,000 SIT	direktor postane Pavel Demšar
1998	805	4.305.008 izdelkov	9,670,248,000 SIT	280,517,000 SIT	4-dnevna nova uprava (predsednik Janko Jelenc), odcep Indramata (1.9.1998), ustanovitev Domela Holding
1999	854	4.813.418 izdelkov	9,567,810,000 SIT	339,594,000 SIT	postali smo 48,4% lastnik Tehnice, prenova jedilnice
2000	933	5.724.860 izdelkov	57,120,505 EUR	2,251,037 EUR	nov informacijski sistem SAP, povečanje lastniškega deleža v Tehnici na 95,5%
2001	968	6.461.798 izdelkov	64,226,621 EUR	2,701,534 EUR	nakup podjetja EKM (100% lastnik), povečanje lastniškega deleža Corone (59,96%), začetek projekta 20 ključev
2002	1095	6.894.000 izdelkov	67,978,252 EUR	2,427,100 EUR	ustanovitev podjetja v ZDA za trženje izdelkov, ustanovitev PC Kolektorski motorji v Retečah
2003	1005	5.745.749 izdelkov	58,875,747 EUR	505,614 EUR	ustanovitev invalidskega podjetja DOMEL IP, prisilna poravnava v Coroni
2004	923	6.616.114 izdelkov	62,672,680 EUR	462,914 EUR	sodelovanje s Philipsom, delna prenova upravne stavbe, Triljanska uprava (Pavel Demšar, Zvone Torkar, Tomaž Kmecl)
2005	991	7.094.000 izdelkov	66,275,230 EUR	160,265 EUR	likvidacijski postopek Corone, nov PC OZI
2006	1022	8.086.000 izdelkov	81,909,109 EUR	432,891 EUR	zamenjava uprave - direktorica Jožica Rejcek, uprava je spet enočlanska, ustanovitev podjetja na Kitajskem, rušenje okroglega del tovarne, začetek gradnje nove hale
2007	1053	7.879.000 izdelkov	84,304,167 EUR	-908,568 EUR	Domel Holding postane 99,47% lastnik Domela, prevzem evra, poplave, za približno 8 mio EUR škode
2008	987	7.128.000 izdelkov	79,542,000 EUR	332,803 EUR	sanacija po poplavih, dvočlanska uprava, nov član Ahmet Mehonić - od februarja do oktobra
2009	960	5.642.000 izdelkov	59,961,771 EUR	-70,932 EUR	svetlovna gospodarska kriza, upad naročil za 35%, Holding postane 100% lastnik Domela
2010	959	6.180.000 izdelkov	75,373,000 EUR	839,206 EUR	podatki še niso revidirani, možna je še kakšna sprememba glede dobička, pričetek proizvodnje na novih programih - ventilatorski motorji, avtomobilska industrija

PETER

POLAJNAR

»Tadeja, tebe smo pa nekako določili, da se boš pogovorila z gospodom Petrom Polajnarjem,« sem bila obveščena po sestanku uredniškega odbora, ki sem ga »špricala« zaradi pomembnega sestanka. Ufff, kdo je že gospod Peter Polajnar? Aha, eden od ustanovnih članov zadruga, ki je bila ustanovljena 27.4.1946, najmlajši med ustanovitelji in še živeči ... njegov doprinos za Selško dolino je velik, znanje ogromno, izkušnje bogate. Pogovor je minil hitro in šlo je nekako takole:

Mnogi vas poznajo kot bivšega direktorja Nika. Kako ste sploh prišli do tega mesta?

Direktor sem postal, ko časi v Selški dolini niso bili kaj prida. Izdelali smo elaborat in ga oddali – na banki smo zaprosili za posojilo, pa se je ta elaborat »založil« v nek predal in sploh ni »hotel priti na vrsto za obdelavo«.

Spominjam se nič kaj rožnatih časov, ko se nam je proizvodnja ustavljala. Običajno je firma konec leta pošiljala registratorje (fascikle) na popravilo v Kartonažno Ljubljano, mehanizmi pa so bili še dobri in so jih uporabili. Takrat sem šel k načelniku za gospodarstvo na občini, ker nam je začela teči »voda v grlo«. 40 ljudi smo morali »posoditi« v Alpes, ker mi nismo imeli zaposlitve zanje.

Že takrat mi je načelnik za gospodarstvo rekel, češ kakaj sploh še delamo. Začuden je bil, da smo sploh še obratovali, ker so nam bili ob odcepitvi od zadruga določeni res težki pogoji za delovanje. Na prošnjo za pomoč smo dobili nič kaj prijazen odgovor, da bi bilo najbolje, če nehamo delovati, s čimer si bomo prihranili probleme. Čutiti je bilo, da je bilo to »tempirano« na krajši čas in nekdo naj bi bil »grobar«. Te težave smo potem z neko »muko« prebrodili in postavili sedanjo firmo.

V tistem času smo na izvozu sodelovali z neko firmo Intertrade. Zanimivo je, da nobena izvozna slovenska firma ni hotela ničesar slišati za izvoz tega artikla. Mi smo pa izvoz začeli najprej preko Sarajeva – neka sarajevska firma je začela izvažati naš artikel v Anglijo. Šele, ko so videli, da te zadeve tečejo, se je za to zagrel tudi Intertrade. Tam je namreč prišlo do menjave direktorja in ta novi direktor si je, ko je nastopil, za prvo nalogo zadal, da bo obiskal svoje poslovne partnerje. Ker smo bili med njimi tudi mi, se je odločil, da bo obiskal tudi nas. Takrat smo bili še v obratu na Racovniku. Peljal sem ga skozi obrat, predstavil sem mu naše načrte in tudi povedal, da smo oddali elaborat in da je le-ta na banki že precej časa. S tem je bil obisk zaključen. Čez čas me ta gospod pokliče in pove, da so se odločili, da nam bodo pomagali. »Kako nam boste pomagali?« »Ja, kaj pa potrebujete?« »Ja, saj veste – finančna sredstva!« »Koliko pa rabite?« »Kolikor nam boste dali, bo prav prišlo!« »A bo zadosti milijarda (takratna)?« »O, Marija...!« so se mi usta potegnili do ušes.

Seveda denarja nismo dobili vsega naenkrat, ampak sukcesivno. Najprej 400 milijonov, potem še enkrat toliko in nazadnje še 200 milijonov.

Potem smo s pomočjo tega denarja naredili »bajto« in ko je stol dobil štiri noge, da se je na njem lahko fino sedelo, so se pa začela notranja nesoglasja. Potem so stvari pripeljale tako daleč, da smo morali narediti tudi obrat v Davči. Takrat so bili časi SLO (splošni ljudski odbor) in je bilo potrebno v Davči odpreti en program. Eno od podjetij je moralo v ta program (Tehtnica, Domel ali Niko). Sekretarju za obrambo na republiki sem takrat povedal, da so v Davči fizični delavci in naj jim dajo kakšno delo v zvezi z lesom, recimo izdelavo palet. Pa mi je sekretar razložil, da potrebujejo obrat kovinske predelave. Ker pa je bila takratna Iskra ravno po investiciji in je morala odplačati dolg, Tehtnica pa se je ravno pripravljala na investicijo, smo ostali mi v Niku.

Ljudje so težko razumeli, da je bila za to odgovorna »višja sila«. Zato so se stvari odvijale počasi in sekretar nam je zagrozil, da nas bo dal kar zapreti, ker stvari stojijo, čeprav je bila odločitev sprejeta že pred časom. Povedal sem mu, da je potreben čas, da se 30 samoupravljalcev prepriča, da bodo pripravljene odobriti sredstva za Davčo. In potem, ko so iskali »grehe«, da bi me lahko odstavili kot direktorja, je bila pri ljudeh prav ta Davča eden večjih »mojih grehov«.

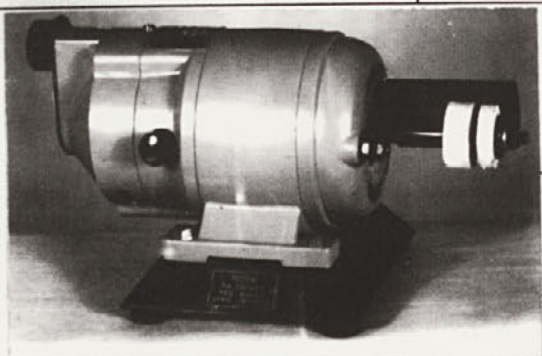
V tovarni so bile torej take razmere. V tistem času je bila na občini predsednica izvršnega sveta neka gospa Pečelinova. Enkrat je poklicala mene in (brez moje vednosti) tudi predstavnike delavskega samoupravljanja, sindikata in partije (srečali smo se šele na občini). Tako smo sedeli na občini okrog mize vsa »občinska, politična in oblastna smetana« in mi, predstavniki tovarne. Gospa Pečelinova je začela voditi razgovor v smeri, naj se razjasnijo zadeve – kdo je zdaj v tovarni začel voditi drugačno politiko. Razložila je, da so se na občini dogovorili, da lahko kot direktor odslužim cel mandat, do konca. Kdo je torej tisti, ki je začel z »nespoštovanjem tega dogovora? Potem se je začelo spogledovanje čez mizo, dokler se ni javil tisti, ki je začel te aktivnosti (s strani sindikata).

Ob takih spominih se mi rojevajo res neprijetni občutki – od vsega začetka si v firmi, 40 let se trudiš, da bi delal dobro, potem te pa na tak način milo rečeno »grdo odslovijo«. Ampak, tako je.

Ustanovni član zadruga Niko, g. Peter Polajnar.

STROJ ZA BRUŠENJE INJEKCIJSKIH IGL

BS-1

18. 10. 1957
**NIKO Tovarstvo kovinskih in elektromehaničnih
izdelkov ŽELEZNIKI-SLOVENIJA**

Kako pa gledate na Nika Žumra in njegovo delovanje?

Tu so torej razlogi, zakaj nočem dajati preveč izjav za javnost – stvari so boleče in zato sem se iz tega izločil. Prevečkrat sem moral poslušati očitke, da sem »Žumrovec«. Vendar jaz sem ponosen na to, ker je naredil. Njegov doprinos za razvoj kovinske industrije v Selški dolini je ogromen. Postavlja se vprašanje, kdaj bo v Železnikih spet kakšen Žumer, da se bo začelo dogajati spet kaj naprednega.

Že ob 60-letnici tovarne so me vabili, naj kaj napišem, ker naj bi o stvareh največ vedel, pa sem jih najprej zavrnil. Potem pa sem vseeno povedal zgodbo – prvi del –, kaj se je dogajalo v zadrugi. Potem pa nisem več pisal.

Čeprav je Žumrovo delovanje tudi zelo zanimivo, ker je postavil osnovo temu, kar se je kasneje dogajalo. Pa naj stvari izgledajo kakorkoli že.

Iz Žumra so se namreč takrat vsi delali norca, ker je v elabortu navedel za tiste čase za ljudi smešne stvari; predvidel je namreč 500 delovnih mest (prej nas je bilo 240). Vsi so se posmehovali, češ kje bo dobil ljudi. Ali misli, da bodo šli kmetje v proizvodnjo, če imajo pa krave doma. Delo v proizvodnji je takrat veljalo kot delo za reveža. Časi so se do danes toliko spremenili, da danes lastniki 20 krav ravno tako lahko delajo v proizvodnji.

Žumer v tistih časih ravno tako ni dobil nobene podpore, ne na Okraju v Kranju, ne na republiki, nikjer! Potem je preko starih zvez krščanskih socialistov, preko Marjana Breclja, Jožeta Vilfana in ostalih, prišel do Beograda. Jože Vilfan je bil takrat namreč generalni sekretar pri maršalu Titu. Izposloval je za Žumra, da je bil povabljen na maršalov rojstni dan. Seveda pa je bilo potrebno nesti neko darilo. To darilo smo seveda pripravili v naši proizvodnji in ga nesli maršalu Titu. In ko ga je maršal Tito dobil, je izrazil interes za našo tovarno. Potem so bili vsi, ki nam prej niso dali nobene podpore, pripravljeni »stopiti zraven«. Ko je »iz republike« prišel Boris Kreigher na obisk, je rekel: »Tukaj se mora zgraditi nova tovarna.«

Še prej bi moral omeniti, da se je že Žumer spopadal z vprašanjem, kako ljudi prepričati, da je to koristno za dolino. Lokacija za industrijo v Železnikih do takrat namreč še ni bila potrjena. Republika je stvari še vedno jemala malo z rezervno, ker ni še vložila nobenih sredstev v Železnike. Lokacija je bila potrjena šele po tistem, ko je bila narejena tovarna (prva) in so morali dati sredstva.

Enkrat je bila sklicana partijska konferenca za celo dolino in vabljen je bila tudi Vida Tomšič. Kaj pa zdaj? Z njo bo namreč prišla sama »politična smetana«, sami razgledani ljudje in perspektivni kadri. In kdo bo zdaj nastopil pred tako pomembnimi gosti?

Takoj smo rekli, naj bo to predsednik sindikata kot predstavnik kolektiva in ne politična, in taka in taka, oseba. In ko je le-ta prišel na »govorniško mesto« in začel pojasnjevati, kaj pravzaprav nova tovarna pomeni, so ga navzoči (iz doline) izžvižgali in povzročali tak hrup, da je moral nehati brati. Kasneje je poskušal nadaljevati, pa so spet začeli žvižgati, tako da je zapustil govorniško mesto ne da bi prebral do konca.

Uvajanje sprememb je seveda težka naloga. Vendar se zdi opisano ravnanje ljudi nerazumljivo; v takratnem času so ljudje čakali na zaposlitve. Prijav je bilo več, kot pa bi jih lahko sprejeli. Za vsakega človeka, ki si ga na novo zaposlil, je bilo potrebno pripraviti novo delovno mesto. Ta delovna mesta pa so morali financirati tisti, ki so že ustvarjali dohodek. Torej si lahko sprejel omejeno število novih delavcev. Zdaj pa se je pokazala možnost, da bi bilo število zaposlenih lahko večje, ker bodo za to namenjena sredstva od drugod – pa tako nerazpoložene!

Po zadrugi se je naredila nova tovarna. Kakšen je bil njen program? In osnovna dejavnost?

Ne glede na vse se je nova tovarna naredila. Takoj se je zaposlilo 50 novih ljudi. Tisti ljudje, ki so bili prej navadni kvalificirani delavci, so napredovali na mesta mojstrov, ostali pa so potem prišli na mesta nekvalificiranih delavcev v proizvodnji. Te je bilo potrebno priučiti k delu. Šli smo pa v nove programe. Takrat smo predvidevali, da se bo zgodil prehod v program avtoelektrike. Na tem področju smo vpeljali najprej vžigalni magnet za bencinske stabilne motorje. To je bil naš prvi izdelek.

Kranjska Iskra je nekako z zavistjo gledala na nas kot samostojno firmo Niko. Oni so veljali za nosilce razvoja za elektroindustrijo in zato so bili financirani iz republiških sredstev. Mi pa smo kot samostojna firma morali poravnati vse dajatve. Oni so bili seveda teh dajatev prosti. Smo se pa pogosto srečevali. Takrat so bile na nivoju okraja obvezne gospodarske razstave. Zgodilo se je, da smo se mi, kot predstavniki Nika, pojavili s šestimi oz. sedmimi novimi izdelki, Iskra pa z enim ali dvema. In to se jim je zdelo malce moteče.

Takrat je pa nastopilo na Primorskem eno hudo politično vprašanje glede tega, kaj je pravzaprav pridobila Primorska s priključitvijo k Jugoslaviji. Primorci so namreč na drugi strani meji opazovali, kako se vse skupaj obnavlja, na tej strani pa je bilo stanje isto, kot je bilo pred vojno in med njo. Nobenega napredka.

Republika se je pač odločila in zadolžila takratne nosilce razvoja – Iskra, Metalno Maribor, TAM Maribor, Strojno Maribor, Titan Kamnik ... naj nekdo od njih da program razvoja za Primorsko. In Iskra jim je ponudila (nam navkljub) program avtoelektrike. V tistem času planskega gospodarstva, ko je bil odobren elaborat za to smer (glavni nosilec v elaboratu je bil vžigalni magnet), so kmalu po tem odobrili še en tak elaborat za Šempeter Nova Gorica. In takrat so prišli Kranjčani posmehljivo v Železnike in rekli: »Ne vi, mi bomo delali avtoelektriko!«

Iz teh razlogov smo pač mi morali poseči po rezervnih izdelkih, ki smo jih navedli v elaboratu – to so bili mali elektromotorji. Vendar mi s temi malimi elektromotorji nismo imeli nobene prakse. Ni jih bilo še v proizvodnji, vse je bilo potrebno šele usvojiti. Ko smo začeli to usvajati, so nastopile vsemogoče težave. Obenem je prišla tovarna v finančne težave. Dobičkov ni bilo veliko, anuitete je bilo potrebno odplačevati. In to je bil »greh«, ki so ga pripisali Žumru in ga hoteli zaradi tega zamenjati.

Z ljudmi po Sloveniji ste sodelovali tudi poslovno?

V tem času je bil aktualen Janez Hribar, eden poštenih ljudi, nekdanji partizanski komisar, ki je po vojni želel realizirati tisto, kar je med vojno predaval in obljubljal ljudem. K Žumru v Železnike je prišel po nasvet, pravzaprav z vprašanjem: »Kako si ti začel v Železnikih in kako ti je uspelo?«. Želel je, da bi po Žumrovih nasvetih tudi njemu uspelo v Lož-u.

Žumer pa se je ravno vrnil iz preiskovalnega zapora, kjer je bil zaprt devet dni. Opozoril je Hribarja, da je še v preiskavi in da bi njuno srečanje zaradi tega utegnilo imeti neugodne posledice za Hribarja, ki se kot minister za kmetijstvo ne bi smel srečavati z ljudmi njegovega kova. Hribar je Žumra potolažil, da je prišel kljub temu, da je že pred prihodom v Železnike vedel, da je v preiskavi.

Po tistem je vsaj enkrat mesečno zagotovo prišel v tovarno. Govoril je, da od vseh teh nosilcev razvoja nihče nima nič zanj. Povsod, kamor je šel, naj bi se iz njega delali norca, češ da nima pojma o industriji. Na enem izmed Žumrovih obiskov pri Hribarju so se dogovorili, da so poslali v

Železnike devet fantov iz Lož-a, za katere smo pri nas pripravili tečaj za orodjarje, da so se tukaj izučili in potem začeli opravljati svoje delo v Lož-u. Organizirali smo jim tudi komercialno in računovodstvo in Hribar je to vedno znal ceniti in nam je bil tudi večno hvaležen.

Vendar se je v Lož-u zgodba »menjave direktorja« ponovila. Hribar kot iniciator in začetnik vsega skupaj ni imel več vstopa v firmo. Kasneje je naredil samomor.

Na teh svojih obiskih je imel Hribar v žepu vedno kakšen izdelek. Z njim je šel najprej po proizvodnji in okrog nas v orodjarni ter spraševal za mnenje – koliko časa bi bilo potrebno, da bi se razvil izdelek, koliko orodij bi bilo potrebnih, kakšna orodja bi to bila in podobna vprašanja. Šele ko je pridobil te podatke, je šel v pisarno k Žumru.

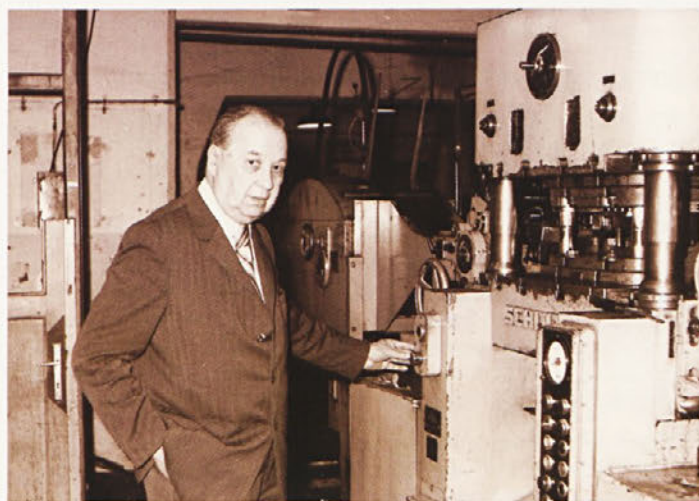
Enkrat je prav tako prišel na obisk, vendar v času, ko je bil Žumer na dopustu. Žumer je imel namreč navado, da je imel za svoj god dopust. V tistem času smo imeli zaposlenega nekega inženirja Noča, ki je bil tehnični vodja. V komerciali pa smo imeli zaposlenega nekega Gregorčiča, ki je bil prej predstavnik na Intretradu, sicer rojen v italijanski Gorici. Znal je dobro govoriti po italijansko in tudi po angleško. Mi pa smo v tistem času izvažali v Italijo in v Ameriko. In kadar je prišel k nam kateri od italijanskih ali angleških kupcev, je moral on priti za povezovalca. Zato smo se kasneje dogovorili, da bo ostal kar pri nas v komerciali.

In on je začel neko svojo »politiko«. Okrog sebe je že nabral določen krog ljudi. Inženir Noč jih je nekoč, ko je prišel v komercialo, »zalotil« na sestanku. Ko jih je vprašal, kaj imajo, so bili vsi tihi.

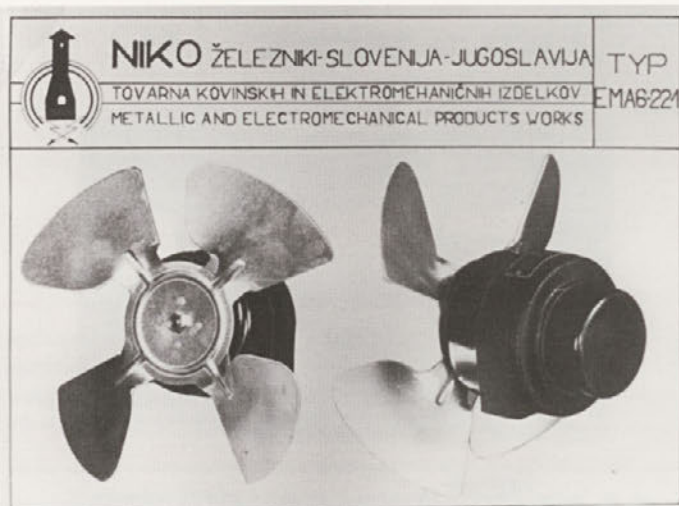
Telefoniral je Žumru, da naj pride v tovarno, ker nima dobrega občutka. Žumer je res prišel, ko so bili še vedno zbrani v komerciali, in se jim je pridružil na »sestanku«. Vendar so sestanek zaključili. Po tistem so Žumru prepovedali vstop v tovarno. No, in ravno takrat je prišel Hribar spet na obisk. Tajnica mu je povedala, da je Žumer na dopustu. Hribar je hotel vedeti, če je doma, pa mu tajnica ni vedela povedati. Spet naslednjič, ko je prišel, mu je povedala isto. Zato je Hribar šel k inženirju Noču in hotel od njega informacije, kje je Žumer. Noč mu je odgovoril, da bi to moral on boljše vedeti, saj je član CK-ja. Gregorčič naj bi se namreč po dolini hvalil, da je poslan od CK-ja, da bo v Železnikih naredil red.

Hribar je v trenutku odšel na CK, da bi stvar preveril, na CK-ju pa seveda za vse to niso nič vedeli. Naslednji dan je bil Gregorčič klican na CK. Tam se je od vseh lahko samo poslovil. In tudi iz Železnikov je moral oditi.

Žumer je bil potem vseeno zamenjan. Za njim je prišel nek Ulčar, ki mu nikakor ni uspelo peljati zadeve. Zgodila se je prisilna uprava, ki je celotno zadevo prenesla potem v Iskro. Kot prisilni upravitelj je potem prišel nek Vladimir Logar. Tudi on je bil član CK-ja, visoka politična osebnost, ki je vodil stvari tako, kot jih je pač vodil. Samoupravljanja je bilo konec, tiste politične organizacije so sicer še delale, vendar načeloma niso imeli nič besede.

Ustanovitelj zadruga Niko, g. Niko Žumer.

Koliko časa pa ste pravzaprav bili direktor?

Sam sem bil direktor od 1963. do 1987. leta. Skupaj 24 let.

Zame je bilo to naporno, ker nisem imel nikoli nobene prave podpore; ne na občini in ne tukaj med ljudmi.

Zadeve so pripeljale tako daleč, da mi je nekoč nekdo ob srečanju na cesti (on je bil na poti iz Iskre domov, jaz pa tudi iz Nika domov) rekel: »No, hvala bogu, zdaj boste vendar enkrat nehali delovati!«

Do včeraj sva jedla iz iste »sklede« in jaz sem bil tisti, ki mu je dal »skledo na mizo in žlico v roke«, zdaj mi pa on privoščiči da »crknem«!

Niko je nastal samo zato, ker se ga je hotela Iskra znebiti. Sam sem bil v tistem času še enkrat izvoljen za predsednika delavskega sveta in smo šli k Horjaku. Mlade inženirje, ki so takrat prišli iz šole, je bilo nekako sram, da bi morali izdelovati risalne žebličke. K Horjaku smo šli z namenom, da bi potrdil, da se bo to v Železnikih nehalo. On pa je rekel, da, kar je za nas gospodarsko uspešno, je za Iskra kot celoto tudi. Če bi namreč »pospravljali« po kranjski Iskri in delali samo tisto, kar spada pod elektroindustrijo, potem polovica proizvodnje lahko takoj odpade. In če je to donosno, je donosno za vse. Zakaj ne bi v Železnikih torej tega programa naprej peljali, če je donosen.

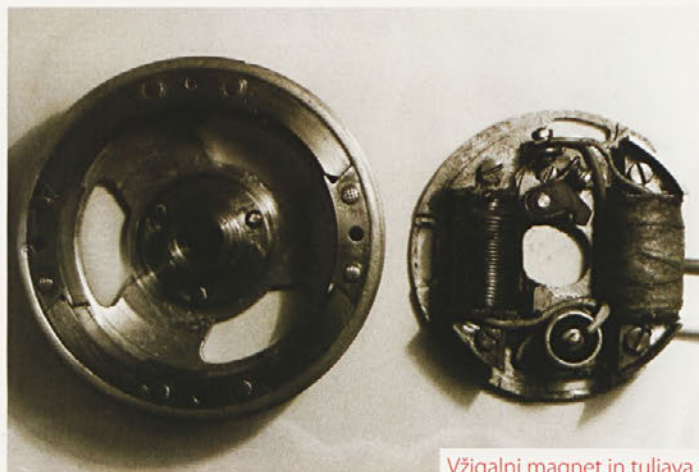
Vendar so bile njegove izjave premalo, zato so v pogovore vključili občino in prav ta je bila potem tista, ki je vztrajala na programu.

Pred tem smo imeli seveda program široke potrošnje: ventilatorje, namizne kaloriferje, mešalnike, sesalce za prah, loščilce za parket. Preden smo se združili z Iskra, je bilo veliko govora o tem, kaj vse bo Iskra prinesla v Železnike. Pozneje se je izkazalo, da je začela le odnašati. Odnesele je program široke potrošnje, odnesla je vžigalnik magnetov in ljudje so se začeli pritoževati – češ, a zdaj nam bodo pa vse, kar smo dosegli, vzeli. Potem je padla odločitev, naj se ustanovi novo podjetje, da se Iskra odreši odgovornosti za propad. In takrat sem bil določen za direktorja (pogrebca).

Prvi petletni plan gospodarskega razvoja Jugoslavije je predvideval za Selško dolino – do Selc poljedelstvo, naprej gor pa pašništvo. Ravno tako je za loško dolino predvideval, da bo to »zelenjavni vrt za Ljubljano« - nič industrije, pridelovanje solate za Ljubljano. In s tem se Hribar ni mogel sprijazniti.

Kako se pa spominjate začetkov kot eden izmed podpisnikov ustanovne listine?

Ko se je ustanovila zadruga, sem bil star 18 let. Bil sem praktično še otrok, bil sem zadnji Žumrov vajenec. Takoj po vojni me je Žumer angažiral, da sem šel usposabljal stroje, ker so bili vsi stroji pripravljeni za transport v Cerkljo in v ta namen demontirani. In ta zadnja hajka je bila za nas sreča v nesreči. Čeprav je bila krvava, je bila za Železnike pozitivna, ker so stroji ostali. Te stroje sem pač potem usposabljal, nazaj montiral, tja kot so morali biti. Vse razbite šipe sem zamenjal s pločevino, ker stekla ni bilo. Streho, ki je bila vsa prestreljena, sem popravil. Bil sem delavec, še preden se je odprla obrt. Žumer je bil pa takrat zaposlen v komisiji za ugotavljanje vojnih zločinov na Gorenjskem in Koroškem. Ta

Vžigalni magnet in tuljava.

komisija je z delom zaključevala in on je iskal novo zaposlitev. Vedel je, da kot privatnik nekako ne bo mogel preživeti, ker ni bilo pogojev za obstoj neke take firme. V Ljubljani na tehniški šoli je že dobil potrjeno prošnjo za predavatelja. Svojo obrt je pa ponujal v zakup dvema svojima pomočnikoma – Janezu Šmidu in Tonetu Jelencu (kasneje oba ustanovna člana). Ta dva sta ga prepričala, da ga Železniki rabijo in naj se vrne v Železnike. Tako je popustil in se vrnil v Železnike.

Potem smo počasi kapljali skupaj, kot smo bili demobilizirani – prvi je bil demobiliziran Janko Šmid – Fronc, za njim sem napisal prošnjo sam in bil tudi takoj demobiliziran. To se je dogajalo meseca oktobra, novembra je bil potem demobiliziran tudi Tone Rejec, iz taborišča je prišel »Lajšan«, Franc Pfajfar. Decembra je bila opravljena že prva nabava repromateriala za risalne žebličke in sponke in začelo se je že zaposlovati nekvalificirane delavce. V glavnem se je s prvim decembrom začela redna proizvodnja. Stroji so potem bili v zagonu tri izmene do takrat, da smo šli v novo tovarno. V novi tovarni so še vedno delovali non-stop. Ko pa smo prišli v sedanjo tovarno, strojev nismo pripeljali več s sabo. Nekaj strojev je takrat šlo na odpad, nekaj pa v muzej. Nekatere od njih v zadnjem času poskušamo malo »oživeti«.

Kako ste včasih delali, o čem ste razmišljali, razen o delovnih obveznostih, recimo?

Včasih nismo poznali nobene ure. Delalo se je po deset ur, plačanih je bilo samo osem. Dve uri sta bili brez plačila. Na začetku je bilo to še bolj neuradno, kasneje pa smo se na občnih zborih zadruga (včasih nismo imeli sindikata) dogovarjali in sprejemali odločitve, koliko udarniških ur bo moral vsak narediti. Takrat, ko smo gradili elektrarno, ko so se od Plnade dol polagale nove cevi, je celoten kolektiv, ženske in moški, »gonil krampe in lopate«. Proizvodnja je takrat zaradi pomanjkanja materiala stala tudi do dva meseca. Dokler je bil material, smo delali v tovarni, ko ga ni bilo, pa smo bili v »brigadi«. Takrat so se sprejemale obveze za po dvesto do tristo ur brezplačnega dela letno. Ampak takrat je bila morala med ljudmi zelo visoka. Oooo, to so bili časi. Spomnim se, ko smo betonirali stolp za elektrarno – dvanajst dni in noči skupaj. Kar nas je bilo moških, smo imeli opravka z železom, smo ga vezali in krivili, ves beton so pa znosile ženske v posebej za to narejenih zabojčkah z ročaji. In na koncu je bil seveda »likof« – takrat smo imeli tudi eno »zadružno ekonomijo«, s katero smo po sili razmer upravljali. S to »ekonomijo« smo za »likof« kupili enega teleta, zaradi česar je potem Žumer imel težave. Spraviti so ga hoteli namreč v DKD bataljon (družbeno koristno delo), od koder si namreč zelo težko prišel nazaj v kratkem času, seveda če nisi koga poznal, ki je rekel dobro besedo zate. Baje so prav čakali (»domači jurišniki«), če bo šel Žumer na avtobus (zglasiti se je moral namreč v Kranju) – avtobus je vozil dvakrat na dan; zjutraj proti Loki in zvečer nazaj.

Vendar, če na to pozabimo, ljudje so bili vedno pripravljeni delati. Preden je bila ustanovljena zadruga – pred vojno, je bil Žumer župan in on je vedno govoril, da ni res, da so ljudje v Železnikih lenuhi, kar je takrat veljalo. Možnosti zaposlitve namreč takrat ni bilo nobenih, vsako letno sezono je prišlo od cestne uprave Dravske banovine dovoljenje za izkop določene količine peska in občina je pač mobilizirala tiste, ki so bili najbolj revni, da so vsak malo kopali. Ne, kolikor bi lahko, ampak je bilo odmerjeno število metrov na vsakega. In takrat, ko so ljudje izvajali

udarniško delo, se je potrdilo, da ni res, da so Železnikarji lenuhi in Žumer je bil tega vesel. Vesel je bil njihove srčne zavzetosti za napredek v Železnikih. Seveda je znal tudi on motivirati ljudi za delo.

Recimo, ko je gorela elektrarna – 5. februarja, je pogorela do tal – naslednji dan smo vse pospravili. Navozil se je les, v dveh dneh se je elektrarna spet usposobila, da je proizvajala tok. Vsi smo bili zbrani, ko je začela lučka počasi brleti, kolikor je dinamo dajalo od sebe. Žumer je takrat začel peti pesem »Kovači smo«. Vsi smo peli zraven, pa kako glasno in z zanosom!

Žumer je znal te stvari peljati na tak način. Dejstvo pa je, da so ljudje čutili pripadnost – pripadnost firmi zaradi zaupanja vanjo, ker so videli, da je v firmi kruh zanje. Takrat so bili namreč časi taki, da so dekleta prestavljale bučike in vrtele kleklje, zaslužile pa so komaj za slan krop. Ko pa so prišla v tovarno, so dobila denar. V proizvodnji so namreč zaposlovali večinoma žensko delovno silo, ker so imele ženske dobre ročne spretnosti.

Kaj pa počnete danes kot upokojenec?

Ja, živim tako, kot mi narekuje upokojsko življenje. Nobenih obvez in ves čas delo. Pod hišo imam malo vrta, s katerim se zelo rad ukvarjam in je takoj malo krajši dan. Imam tudi dva vnučka, s katerima se rad ukvarjam. Zdi se mi, da res prehitro rasteta. Vsa ta leta sem se aktivno ukvarjal z delom v muzeju. To je še edino, kar mi je ostalo. Vendar čas gre naprej povsod, tako da sem tudi za v muzej »postal star«, kakorkoli ironično se to sliši. Nastala je prevelika vrzel med starejšimi in mlajšimi, vse bolj nepremostljiva.

Vendar je prenos znanja na mlajše vendarle pomemben.

Ja, takrat ko smo stroje izločili iz proizvodnje, nismo vedeli, kaj naj z njimi. V muzeju zanje ni bilo prostora, zato smo jih dali v eno šupo, ki je bila že dvakrat poplavljen, da je vse oksidiral. Nikoli pa ni bilo možnosti, da bi se to renoviralo. Ko sem bil še aktiven, sem hotel, da bi se na Racovniku, kjer smo imeli obratovališče, uredil muzej novejšje industrije. Spraševal sem tudi v Domelu in v Tehnici, pa ni bilo kakšnega posluha, kar sem navedel potem tudi v primopredaji. Vendar tudi kasnejše vodstvo Nika ni imelo posluha. Škoda je, ker bi zanamci lahko videli, koliko različnih izdelkov se je od začetka do današnjih dni rodilo in proizvajalo v Selški dolini.

Ko sem bil vodja orodjarne, se spominjam, ko smo naredili prvo »štanco«. Na sredini je bil okrogel steber, kjer sem naredil poličko in tista »štanca« je stala tam gor – to je bil prvi izdelek. Potem pa sem od vsakega polizdelka, ki smo ga izdelali, spravil po dva in kmalu sem imel dve omari takih polizdelkov. V orodjarni smo imeli tudi prototipno delavnico in tudi od prototipov sem spravil po dva primerka. Ko sem zapuščal orodjarno, sem mojemu nasledniku to »dediščino« zapustil kot eno veliko vrednost. Vendar mojim naslednikom to ni nič pomenilo in so v dveh tednih vse odpeljali na odpad.

Tudi ko smo gradili sedanjo tovarno – so bile fotografirane vse faze gradnje – vse je bilo v albumu, barvne fotografije. Ko sem ob upokojitvi zapuščal tovarno, sem album pustil v tovarni. Zdaj ga žal ni, ker naj bi ga odnesle zadnje poplave. Razmišljam, da če mogoče takrat ne bi razmišljal, da album ni moja lastnina in bi ga vzel, bi imel te fotografije še danes ohranjene. Fotografije in shranjene izdelke bi si res želel imeti, ker so mi pomenile življenje; dejansko sem živel to življenje, tako kot Žumer.

Takrat smo res imeli drugačno zavest in pogled na tovarno. Recimo, ko so bili »na paličnih sponkah« nekvalificirani delavci in je delavcu avtomat nagajal, pa ni dosegel norme, je ob prihodu naslednje izmene še vedno delal, zato da bi zagotovil količino in imel opravljeno normo. Imel je nalogo, ki jo je vzel za sveto in jo opravil tudi, če je eno izmeno delal zastoj.

Kako pa je bilo s pripadnostjo in močno zavestjo vodilnih?

Povedati je potrebno, da je bila pri vodilnih ravno tako velika zavest. Pa še ena pomembna razlika je – takrat je bil manjši razkorak med plačo delavcev in plačo vodilnih, kot je danes. Včasih je bilo največje razmerje ena proti pet – veljalo pa je to le za večje tovarne, kot je bila recimo Iskra. Naša tovarna je bila manjša in je bilo to razmerje še manjše. In takrat se ljudje recimo niso počutili, da bi bili toliko manj vredni, vodilni so pač dobili več, ker so bili na tako odgovornem delovnem mestu. To so ljudje sprejemali kot dejstvo. Danes pa so razlike prevelike in to ljudje težko sprejmejo.

Ali se je poznalo tudi to, kateri ljudje so bili zaposleni na katerih delovnih mestih? Ali je bilo »doma« dovolj znanja?

Moja izkušnja je, da če so bili po oddelkih, kot so komerciala, splošni sektor, tehnični sektor, nastavljeni tuji ljudje, se je izkazalo, da niso naredili nič. Zanje je bila to samo odskočna deska za naslednjo, boljšo službo. Ko so drugje iskali zaposlitev, so lahko povedali, kaj so bili v Železnikih. In seveda služili so denar. Ne zaslužili, samo dobili so ga. Tudi našega znanja niso znali ceniti.

Recimo, ko smo delali orodja za statorske in rotorske liste, so Žumra prepričali, da mi nismo v stanju tega narediti (po strokovni plati). Ta orodja so se dala v izdelavo v Sever Subotica. Pri nas »doma« naj bi imeli prepočasn način štancanja in so zato štancali lamele v Lama Dekani. Potem so se začele pa pojavljati težave. Štanca je odpovedala, kaj pa zdaj. Potrebno jo je bilo odpeljati v Subotico na popravilo. Potem se je zavlačevalo s popravilom. Proizvodnja je stala, lamel ni bilo, dogajalo se je, da smo vozili s kamionom iz Lame vsak dan smešno minimalne količine lamel – po 500 kilogramov, kar pomeni »iz rok v usta«, ob dejstvu, da je proizvodnja lahko stala tudi po štiri tedne.

Končno mi je enkrat Žumer rekel, naj mu po pravici povem, če nismo v stanju izdelati tega orodja. Ugotovila sva, da gre v bistvu za nesporazum. Meni se je res čudno zdelo, da se je odločil za izdelavo orodja v Subotici, nisem pa vedel, da so ga v to prepričali drugi. Določila sva datum – o tem sva se pogovarjala na petek in zagotovil sem mu, da bo do

Izgradnja nove elektrarne.

naslednjega četrtka orodje narejeno do kaljenja – takrat smo še vse kalili »doma« (danes je drugače, so kaljene, plošče pa erozija ...). Do kaljenja pa zato, ker pri kaljenju je znalo potem še kaj narobe iti – potem smo morali še kaj popravljati, brusiti. In za kaljenje sem mu povedal, da če bo šlo vse po sreči, lahko v petek (po enem tednu) orodje preizkusimo. In smo ga res! Pa je bilo potrebno opasati 32 nožev – in to vse na roke! Še danes vem, kako ponosno me je Žumer potrepljal po rami in rekel: »Prvikrat in zadnjikrat so me prepričali, da nisem zaupal v domače ljudi. Zdaj, ko nam je voda v grlo tekla, ste pa domači ljudje zadevo reševali!«

Pri taki proizvodnji, kot v Železnikih je, je brez domače orodjarne težko delati – padeš v odvisnost od drugih in to pomeni samo težave.

Ko smo se »odcepili« od Iskre, nam od orodjarne niso nič pustili. Zato tako poudarjam, da niso verjeli, da se bo Niko obdržal. Vsi ljudje so morali takrat opraviti določene teste. To pomeni, ljudje v vašem obratu in v obratu na Racovniku. Ljudje, ki so bili ocenjeni nadpovprečno, so lahko delali v novem obratu, tisti pa, ki so bili pod povprečjem, so bili tudi že lahko iz novega obrata prestavljeni na Racovnik (kot »teh se bomo tako znebili«). Tako da so bili res težki pogoji za delo – sreča je bila, da so bili ljudje pridni, delovni! In s trmo nam je uspelo! Res nisem imel srca pustiti vsega in iti na novo delovno mesto, njih pa pustiti. Tako da je bilo včasih res »grenko!«

Včasih mi je hudo, ker se mi zdi, da današnji mladi ljudje mislijo, da je to, kar v Selški dolini je, kar od večno in da je vse samo po sebi umevno. In ne vedo, kako smo se prizadevali, da je danes tukaj, kar je. Nič ni kar samo zrastle.

Spomnim se, kakšno srečo smo imeli, ko smo proizvajali male elektromotorje in smo dobili tistega kupca Sharanow-a iz Amerike. On, ko je prišel v Železnike, je bil tukaj po cel teden. Šel je od operacije do operacije, imel je ena očala in povečevalno steklo, pregledoval je in si zapisoval. Na soboto je bil pa običajno sestanek – tole in tole bi bilo bolje tako in tako ... bil je izredno tolerant. Lahko bi rekel: »Če ne znate delati, pa nehajte. Pa se je trudil z nami in vztrajal, mi pa tudi. Z njim smo delali kar dolgo.

Drago Perkon podarja predsedniku Titu vžigalnik.

Ob praznovanju Iskre.

Obdelovalnica v Egrovem hlevu.

Spomnim se tudi, kako je bilo zanimivo – ženske so najprej trak na roke vlekli – ni bilo kakšnega avtomatskega podajanja. Potem pa smo dobili eno prešo – prvo »šulerco«. Ta je imela petsto petdeset udarcev, stare preše so imele pa sto dvajset udarcev. In tukaj so ženske lahko vlekli, pri novi je bil pa to zanje rafal.

Ker nismo še veliko znali, smo mislili, da moramo kar takoj začeti s 550 udarci. Orodje smo vstavili in vzmeti, snemalne plošče niso sledile tistim udarcem in se nam je naredilo, da je trak naredil pentljo in so bili trije na kupu. Potem sva se z nekim obratovodjem iz proizvodnje tri tedne mučila vsak dan popoldan, menjala sva vzmeti kot nora, nismo pa vedeli, da ima ta preša centralni sistem za snemanje, za kontra pritisk – to smo ugotovili šele kasneje. Neko soboto, nekje ob pol dveh ponoči, sva bila še vedno tam in nama je ravno uspelo, ko je prišel nek inženir Kolenc in se malo čudno izrazil: »No, a sta »zmečkala«? To sva pa imela »za boglonej« (smeh).

Ker je bilo odvisno od tega, ali je delavka malo bolj ali pa malo manj potegnila, je bilo vse zmedeno in smo morali pakete brusiti, da so šli v ohišje.

Ali ste bili kaj iznajdljivi, ste poskušali kaj inovirati?

Ha, ha ... Spomnim se, ko smo najprej statorje lovili od znotraj. Znotraj pa ni bila čisto točna okroglina, zunaj pa je prišlo, kakor je pač prišlo. In sva si nekoč z enim mojstrom iz proizvodnje rekla, kaj če bi poskusila od zunaj loviti. Poiskal sem eno staro ploščo, naredili smo eno tako obliko; tam smo imeli šestdesettonske hidravlične stiskalnice in smo poskusili dati notri en paket. Tako ga je stisnilo, da ga nismo mogli dobiti ven – smo ga morali izbiti na silo. Potem sem vso zadevo povečal za dve desetinki, poskušali smo še enkrat – paketi so bili kot uliti! Naredili smo pet kosov in nesel sem jih pokazat inženirju Kolencu, ki je bil takrat odgovoren za tehnologijo. Njega pa ni bilo v pisarni, zato sem mu te pakete pustil na mizi. Čez nekaj časa pa pride dol in že na daleč sem videl, kaj ima v žepu. Pride zraven in začne zlagati tiste pakete iz žepa: »No, kdaj boste pa vi kaj takega naredili?« Začeli smo se mu smejeti in mu povedali, da je to naše – bil je kar hud, češ da delamo nekaj brez njegove vednosti. Zelo je bil namreč »ljubosumen«, brez njega naj bi se nič ne dogajalo.

Kako ste pa bili organizirani – je imela orodjarna ločeno tehnologijo?

Dokler ni prišel ta inženir Kolenc, sta bili tehnologija in konstrukcija stvar orodjarne – torej sem bil vodja kar jaz. Potem pa je prišel on in zahteval, da se podpisuje na vse risbe, preden se karkoli začne delati.

Potem so se pa začeli problemi, ker je včasih kaj pozabil. Recimo je telefoniral, kakšen je status tega in tega orodja. Povedal sem mu, da tega orodja pri nas ni. Najprej je bil jezen, češ da niti tega ne vemo, kaj moramo delati, potem, ko sem mu razložil, da gre vsak nalog skozi moje roke, me je pa poklical k sebi. Ko sem prišel gor, me je še enkrat zadolžil, naj vse preiščem in ko sem mu ponovno zagotovil, da tega pri nas ni, je našel v svojem predalu še celo risbe izdelka – še konstrukcije ni imel. Potem je poklical spet mene in enega konstrukterja, naj mu pove, do kdaj bo to narejeno, ker se hudo mudi. Potem sem moral konstrukterja priganjati za risbe, da smo orodje čim prej naredili. Potem pa je spet rekel: »No, a ste zmečkali!«

Kako so sploh motorji prišli v Železnike?

Imeli smo enega komercialista, Beograjčana. V Železnikih je bil poročen. V stari Jugoslaviji je bil tukaj štab »utvrđivanja« in on je bil oficir, ki se je tukaj »navadil« ene deklice iz Železnikov. Po vojni je prišel v Železnike in se z njo poročil. Od začetka je bil zelo v redu človek, komunikativen, potem se je sicer malo spremenil. Bil je pa takrat na obisku nek predstavnik »Zvezne gospodarske zbornice«, ki je iskal nekoga, ki bi mu znal izdelati motor, kakršnega je kot vzorec nosil s seboj. Ko je hodil okrog potencialnih proizvajalcev, je povsod dobil negativen odgovor. Nihče ni hotel prevzeti proizvodnje tega motorja. Na koncu je ves obupan pristal v Ljubljani v kavarni, kamor pa je prišel po naključju tudi ta naš komercialist. (Šalili smo se, da se »povohajo«, ker sta bila oba »južnjaka«). Začela sta se pogovarjati in ta predstavnik zbornice mu je pokazal, kaj ima in da ni imel uspeha ter da se vrača v Beograd, da zavrne proizvodnjo takega motorja. Naš komercialist pa je motor vzel, da ga bo nesel pokazat v Železnike. Imel pa je samo pet dni časa – v petih dneh je moral temu predstavniku dati vzorec. Takoj je bil sklican sestanek in začeli smo delati – noč in dan. Delali smo pakete, sestavljali sami kolektorje in jih potem skupaj zanetali. Izdelali smo deset kosov in jih neko soboto ponoči testirali. Pet kosov je zdržalo 6.000 obratov, ostalim so se razleteli kolektorji. Tistih pet kosov je potem predstavnik zvezne zbornice odnesel v Beograd in na tak način smo dobili posel.

Kolektorje smo en čas še ročno izdelovali, potem pa smo jih začeli kupovati. Vendar smo do takrat za vse centrifuge in mešalce izdelovali kolektorje na roke. Baker, pa izolacija vmes, pa obroči gor – to je bilo struženja še pa še ...

Kakšno sporočilo imate za današnje »udeležence kovinske industrije« v Selški dolini?

Predvsem ostanite zvesti, zavedajte se, da je veliko v ljudeh. Predvsem pa povem tole: »Dokler petelin grebe po svojem kupu pod seboj, je vse v redu. In tega ne pozabite ...«

Gospodu Petru sem se iskreno zahvalila, lahko bi ga poslušala še ... mogoče drugič.

Pri slikah se nama je malo zataknilo, ker je menil, da ni najlepši za na sliko. Pa vendar mi ga je uspelo prepričati, da je prav, da ne samo preberemo, ampak tudi vidimo, kdo je bil in je gospod Peter Polajnar.

Tadeja Bergant

Razstava izdelkov tovarne Niko v Ljubljani.

STROJ

za izdelavo risalnih žebličkov

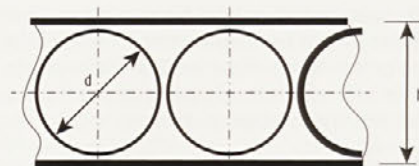
V decembrski številki Mozaika je bil predstavljen stroj za izdelavo papirnih sponk, ki je bil obnovljen prvi v sklopu obnove strojev iz začetkov kovinarske industrije v Železnikih. V tej številki predstavljamo drugi obnovljeni stroj, tj. stroj za izdelavo risalnih žebličkov. Stroj sta v te kraje prišla skupaj sredi dvajsetih let preteklega stoletja in tako, kot sta hkrati začela svojo pot, sta jo v sedemdesetih letih tudi skupaj končala.

Proizvajalec stroja za izdelavo risalnih žebličkov ni znan, je pa bil stroj nov, ko ga je inženir Josip Boncelj kupil [1]. Stroj je lahko izdeloval risalne žebličke št. 1, 2, 3 in 4.

Prvotno je imel stroj pogonsko gred povezano z odrezovalno glavo preko ekscentričnega vpetja in dvojne listnate vzmeti, po nakupu pa ga je Niko Žumer dal leta 1932 predelati tako, da se je dogradil zobniški prenos z vztrajnikom. Prav tako je listnate vzmeti nadomestil z vzvodom. Po predelavi je bil vzvod gnan preko ekscentričnega vpetja ojnice na zunanjem zobniku, ki je nameščen na dodatni gredi. To je omogočilo spremembo ročic vzvoda in posledično povečanje odrezovalne sile. Po pripovedovanju g. Petra Polajnarja so listnate vzmeti imele razmerje ročic 2:1, po predelavi pa se je to razmerje povečalo na 5,25:1. Šele leta 1938 je bil stroju dograjen samostojni 1,2 kW električni motor, ki se je vrtel s 1400 vrtljaji na minuto. Pred tem je bil stroj gnan s skupnim pogonom, vrtilni moment pa se je prenašal preko transmisij in lesene jermenice.

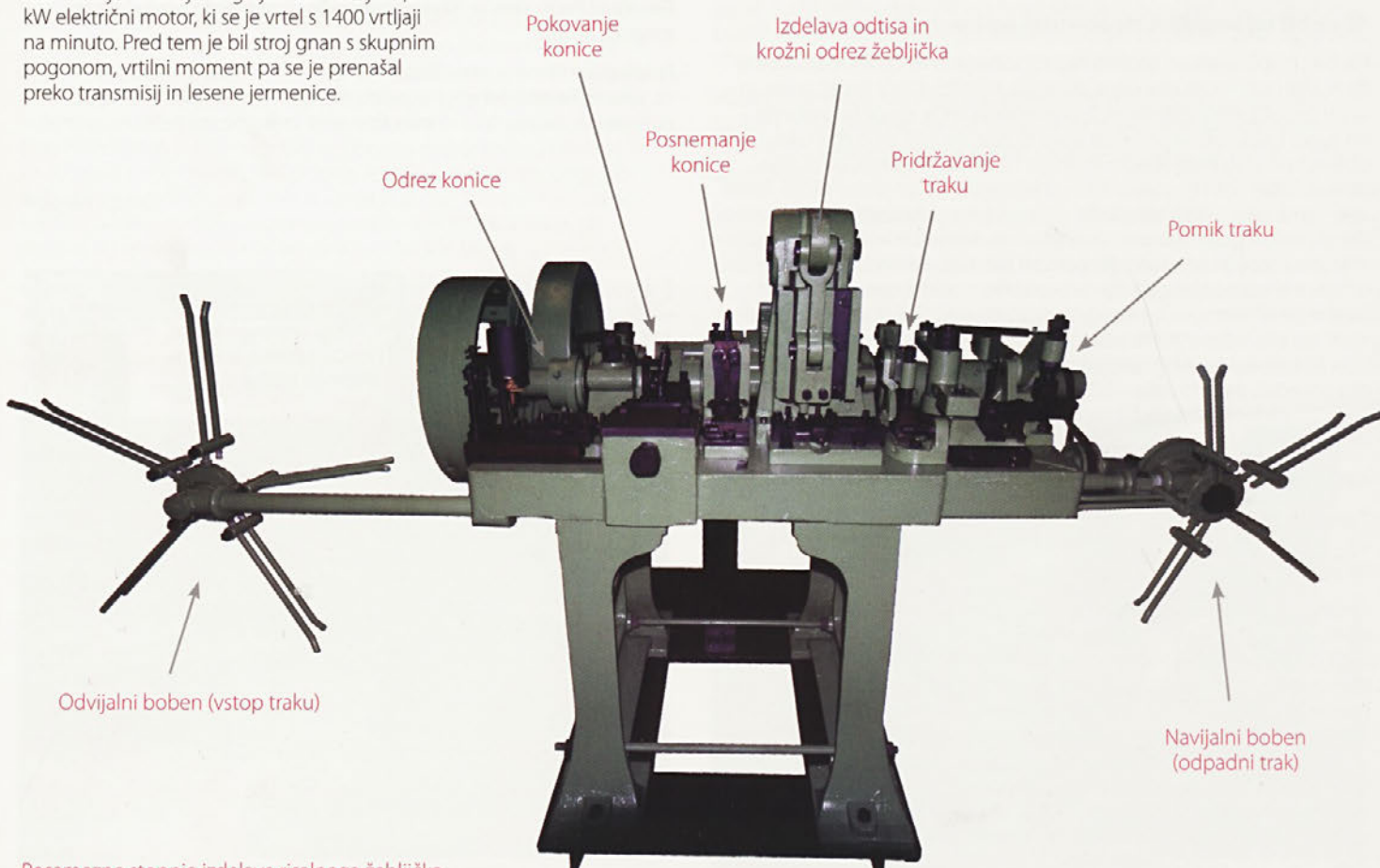

Risalni žeblički znamke Tiger št. 4 izdelani pred II svetovno vojno.

Št.	d [mm]	h [mm]	t [mm]	pomik [mm]
2	10	12	0.55	11
3	11.5	13.5	0.6	12.5
4	13	15	0.6	14.5

Dimenzije traku za izdelavo žebličkov št.2, št.3 in št.4 (vir. Gregor Boncelj in Peter Polajnar).

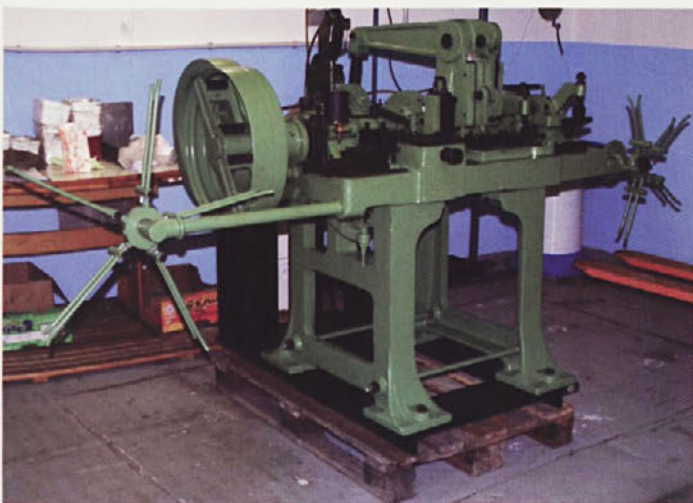
Posamezne stopnje izdelave risalnega žeblička.

Razstavljanje zobniškega gonila, ki je bil dograjen stroju leta 1932 (od leve proti desni: France Primožič, Peter Polajnar in Janez Mohorič – 05.10.2010).

Prevoz stroja na obnovo iz leta 2007 poplavljenega prostora ob Drmotovem jezu (26.05.2010) ter posamezni kosi stroja po barvanju (15.02.2011).

Obnovljen stroj za izdelavo risalnih žebličkov (09.03.2011).

april 2011

Stroj je bil enoredni in namensko prirejen le za izdelavo risalnih žebličkov. Množinsko so se največ proizvajali risalni žeblički številka 3 in 4. Avtomat je obratoval s 120 obrati na minuto, z vsakim obratom pa je bil izdelan le en izdelek.

V letu 1932 se je tako vzpostavilo redno obratovanje z 12-urnim delavnikom in je tako trajalo vse do leta 1941, ko je kraje zajel vihar druge svetovne vojne ^[1].

V času obratovanja v delavnici Nika Žumra so stroj posluževali sledeči posluževalci - vajenci: Franc Gortner in Niko Koblar iz Železnikov, Ignac Habjan iz Dražgoš, Franc Pfajfar iz Lajš ter Tone Čufer in Peter Polajnar s Češnjice. Najprej je kot vzdrževalec bil izučen ključavničar Viktor Simončič, kasneje pa se je za to delo usposobil Janko Šmid ^[1].

Z začetkom decembra 1945 je stroj ponovno obratoval v dveh izmenah po 12 ur, ko pa je bil maja 1946 uveljavljen 8-urni delavnik, pa v treh izmenah po 8 ur. Tako je trajalo vse do leta 1977, ko je bil izločen iz proizvodnje ^[1].

Čeprav je stroj za izdelavo risalnih žebličkov večji in sestavljen iz več kosov, je obnova, ki poteka pod okriljem muzejskega društva iz Železnikov, zahtevala približno enako število ur kot obnova stroja za izdelavo papirnih sponk. Vsega skupaj je bilo opravljenih nekaj več kot 160 prostovoljnih ur. Dela so potekala v prostorih Matije Žumra, ki je za obnovo prispeval tudi večino orodja. Sedaj že izkušeni skupini restavratorjev, ki jo sestavljajo Peter Polajnar, Matija Žumer, Janez in Ivan Mohorič, France Primožič, Jože Tolar ter Janez Rihtaršič, se je pridružil še Tone Ozebek.

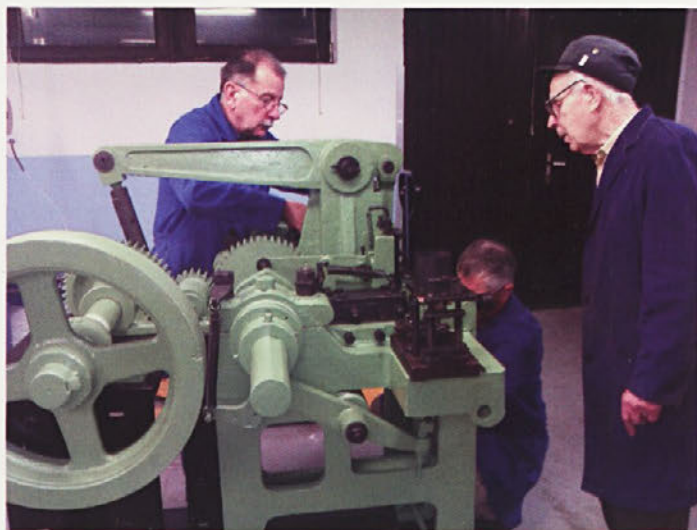
Večji sestavni kosi so se peskali pri Miranu Derlinku in nato barvali pri Franciju Benedičiču iz Martinj Vrha. Bruniranje je izvedel Uroš Markič iz Naklega, za prevoze pa je poskrbel Drago Thaler s Studena. Trak za izdelavo žebličkov pa je prispeval Niko, d.d.. Za pripravljenost in odlično opravljeno delo se jim zahvaljujem.

Nenazadnje gre zahvala tudi sodelavcem iz Domela. Obnova bi bila mnogo težavnejša, če ne bi bila podprta s strani Domela. S svojo opremo in znanjem so priskočili na pomoč sodelavci iz OZI-ja, orodjarne in prototipne delavnice.

Obnovljen stroj si je bilo mogoče ogledati ob praznovanju 65-letnice ustanovitve zadruga Niko, ki hkrati predstavlja tudi začetek današnjega Domela. V maju pa si bo mogoče ogledati oba delujoča stroja v zbirki muzeja v Železnikih.

Janez Rihtaršič

Literatura: ^[1] Peter Polajnar, Avtomat za izdelavo risalnih žebličkov, Železniki 2011.

Sestavljanje stroja za risalne žebličke (od leve proti desni: Jože Tolar, Ivan Mohorič in Peter Polajnar – 01.03.2011).

ZAPOSLOVANJE

SKOZI ČAS OBSTOJA PODJETJA

Na sestanku uredniškega odbora me spomnijo, da se bliža obletnica ustanovitve podjetja. Naloge po sklopih si razdelimo (jih kar dodelijo) med seboj in jaz dobim nalogo, da pregledam in napišem nekaj o zaposlovanju skozi zgodovino obstoja podjetja. Takoj mi skozi možgane šine misel, kje neki bom dobila vse te podatke. Potem se spomnim na stare knjige, ki so zložene v omari na spodnji polici. Bom pogledala, ko pridem nazaj v pisarno.

Po poti nazaj v pisarno razmišljam: „65-letnica ustanovitve podjetja“, pravna oseba, podjetje, živ organizem, kjer mu zaposleni s svojim delovanjem dajejo utrip in moč življenja.

In kako neizmerno hitro čas beži; vse hitreje! Tudi sama sem že del te zgodovine, saj sem v podjetju že skoraj tri desetletja.

Iz omare vzamem vse stare zvezke in jih zložim na pisalno mizo. Poleg tega dobim še nekaj starih zbornikov. Začnem pregledovati in pred seboj imam prvo knjigo vstopov in izstopov zaposlenih, ki jo je že pošteno načel zob časa in v katero so 27. aprila 1946 vpisali prve zaposlene v zadrugi Niko – proizvodna zadruga kovinarjev z.o.j. – Železniki. Tega dne so pionirji kovinarstva v Železnikih, v delavnici Nika Žumra, pripravili ustanovni občni zbor in tako po takratni zakonodaji ustanovili zadrugo. Prav tako je tega dne nekdo v knjigo vpisal 24 zaposlenih. Od tega je bilo 16 zaposlenih ustanovnih članov zadruga, 8 zaposlenih pa je bilo vajencev. Pogoj za sprejem v članstvo zadruga je bil tudi finančni vložek, ki je predstavljal štiri mesečne plače kvalificiranega zadrugnika. Takrat, v povojnem času, je bilo to celo premoženje, vendar jih to ni odvrnilo od zastavljenih ciljev. Vsak zaposleni je dnevno delal 10 ur, od tega je dve uri vsak zaposleni delal "udarniško" oz. brezplačno za zadrugo.

Naslednji zaposleni je bil vpisan 2.5.1946 in tako je bilo do konca tega leta zaposlenih 59 delavcev, od tega 18 žensk in 41 moških. Po naslovih ugotovim, da so bili Železniki takrat razdeljeni na dva dela, in sicer na Železnike in Češnjico. To pomeni, da so vsi v gornjem koncu imeli naslov Železniki in hišno številko.

Po zagonu proizvodnje se je na novo v letu 1947 zaposlilo 23 delavcev, od tega 15 moških in 8 žensk. V tem letu je bila oblikovana personalna, danes kadrovska služba. Njena prvotna naloga je bila izboljševati notranjo organizacijo ter uvesti izobraževanje in tečaje za zaposlene.

V letu 1948 se je ponovno beležilo dodatno zaposlovanje 43 zaposlenih (28 žensk in 15 moških). V tem letu so bile podeljene tudi prve kadrovske štipendije na takratnih strokovnih šolah. Takratni šolski sistem je imel vajeništvo in, kot govorijo podatki, je bilo v vseh letnikih 40 vajencev. Glede na število zaposlenih, ki jih je bilo približno 100, skoraj 50 odstotkov. Iz tega lahko zaključimo, da so se že takrat zavedali pomembnosti izobraževanja in vlaganja v znanje zaposlenih in tako povečevanje intelektualnega kapitala. V ta namen je bila v Železnikih v letu 1948 odprta tudi vajeniška šola. Zanimiv je podatek, ki navaja, da so bili prvi vajenci zelo disciplinirani in prizadevni pri učenju svojega poklica.

V podjetju je bil na novo oblikovan tudi planski oddelek, katerega naloga je bila usklajevanje dela zadruga navzven. Če prav razumem, je imela vlogo trženja in iskanja novih poslovnih partnerjev. Zadruga se je v tem letu z idejo o elektrarni lokacijsko razširila še na Egrov vrt.

V treh letih poslovanja je imela zadruga v letu 1949 dobre uspehe in njeni tržni temelji so bili močno vpeti v tedanje gospodarstvo. V tem letu se je zaposlilo 22 novih delavcev, od tega 6 žensk in 16 moških. Večina teh je bila mladih, saj pod opombami v knjigi piše: odpoklic v JLA (tedanje obvezno služenje vojaškega roka v jugoslovanski ljudski armadi).

Viri navajajo, da se je za zadrugo v tem letu začelo zanimati vse več pomembnih ljudi in v Beogradu so jim ponudili in dodelili dodatni program izdelave laboratorijskih aparatov in priprav. To je bil temelj za kasnejšo ustanovitev Tehnice.

Za leto 1950 se navaja širitev podjetja z dodatno zaposlitvijo 34 novih sodelavcev, 23 moških in 11 žensk. Še večji je pomen dodatnega izobraževanja za strokovno usposobljenost zaposlenih, saj so zanje organizirali prilagojene kovinarske tečaje. Posebej bi izpostavila zanimivost, da so za zaposlene ženske organizirali poseben tečaj usposabljanja za ključavničarski in strugarski poklic. Na usposabljanju so bili zaposleni tudi v takrat že uveljavljenih podjetjih, kot sta bila Iskra Kranj in Unitas Ljubljana. Zanimiv podatek je tudi, da so enega zaposlenega poslali v novinarski dopisni tečaj. V porastu je bilo tudi štipendiranje na kovinarskih šolah.

V tem letu je bilo zadrugi podeljeno srebrno priznanje za kakovost, ki je bilo zagotovo rezultat vlaganj v zaposlene in njihovo pridobivanje znanja. V virih zasledim, da je bil način vodenja zadruga že od vsega začetka demokratičen. Vsako leto so vse zaposlene seznanili s poslovnimi rezultati in nato priredili občni zbor (mislim, da je bil to včasih razvedrilni in zabavni del srečanja). Če pogledamo skozi oko današnjega časa, bi lahko rekli, da je bila zadruga zasebno podjetje, z vloženim zasebnim kapitalom zadrugnikov.

Knjige vstopov in izstopov 1964

Po štirih letih delovanja je bilo poslovanje vse boljše. Investicije, inovacije in nova znanja so povečevala t.i. danes dodano vrednost. Zadruga se je razvijala z velikim tempom takratnega časa.

Tudi v letu 1951 se je dodatno zaposlilo 32 novih sodelavcev, od tega 2 delavki. V knjigi je beleženo že število 214 zaposlenih. Seveda je bila v tem obdobju tudi fluktuacija. Povprečno število vseh zaposlenih konec tega leta je bilo okrog 150. Poleg boljše organiziranosti so uvedli plačilo po učinku. Z zanosom so gradili tudi novo elektrarno.

Neverjetna delavnost in prizadevnost zaposlenih, tudi ponoči, sta doprinesla k prostovoljnim uram zaposlenih, ki so jih od obstoja zadruga skupno opravili 129.000. Ti ljudje so imeli pred seboj jasne cilje in so jih dosegali z disciplino in požrtvovalnostjo, ki je bila vzor vsem ostalim podjetjem v slovenskem prostoru. In tudi danes so nam lahko za vzgled. Leta 1952 so zaposlili 7 žensk in 53 moških.

Leto 1953 beleži, da je bil največji poudarek in tudi dosežek pri vzgoji in izobraževanju kadrov. Imeli so široko zastavljen tečaj za 40 kvalificiranih in visokokvalificiranih zaposlenih. Zaključne izpite so delali pred okrajno izpitno komisijo in ta je bila menda pozitivno presenečena nad znanjem in posledično učnimi uspehi šolajočih. Ob tem mi misli uidejo v tisti čas in se začnem zavedati, kako veliko jim je pomenila možnost, ko jim je podjetje nudilo možnost izobraževanja, in kako neverjetno velika je bila želja po novih znanjih. Ponovno se je zaposlilo 73 novih delavcev, 23 žensk in 50 moških.

Berem naprej. V letu 1954 je bilo že 246 zaposlenih. Zadruga se je v tem letu statusno preoblikovala in 26.6.1954 postane NIKO – tovarna kovinskih in elektromehanskih izdelkov. Namen preoblikovanja je bil predvsem v možnosti pridobivanja kreditov, ki jih je podjetje nujno

potrebovalo za svojo širitev in ki jih kot zadruga ni mogla pridobiti. Preoblikovanje je povzročilo tudi prehod iz zasebne v družbeno lastnino in ustanovitev novih organov podjetja, kot sta delavski svet in upravni odbor. Podjetje je še vedno konstantno zaposlovalo in ponovno medse sprejelo 72 delavcev, 32 žensk in 40 moških.

Knjiga v letu 1955 beleži 71 novozaposlenih, 34 žensk in 37 moških. Očitno je bila tudi fluktuacija kar velika, saj je v knjigi beležena št.500-tega vpisa, zaposlenih pa je bilo približno 275. Zanimive se mi zdijo opombe na desni strani knjige, kamor so beležili vzroke izstopa oz. odhoda iz podjetja. Navedbe se glasijo takole, citiram:

- "odpoved radi pomanjkanja dela",
- "samovoljno zapustil delo",
- "pobegnil v inozemstvo",
- "na lastno željo radi družinskih razmer",
- "zaradi učne nesposobnosti razveljavitev pogodbe",
- "po nalogu uprave",
- "ni odgovarjal",
- "za fizično delo prešibak",
- "odšel na lastno željo",
- "stopil v pokoj"...

Desetletnica obstoja kovinarske zadruga in nato tovarne v letu 1956 pomeni težko in hkrati pomembno obdobje za ljudi v Železnikih in v celotni Selški dolini. Zanimivo je, da so obletnico obeležili na poseben način in, kot pravijo viri, so imeli slavlje kar teden dni. Kurili so kresove, streljali z možnarji, imeli povorko vseh zaposlenih z baklami, igre in zborovsko petje ..., česar si danes ne moremo predstavljati. Med vrsticami zapisano je čutiti ponos, vztrajnost in optimizem za prihodnost.

Red. št.	Jne priimek	rojen	Bivališče	Poblic	sprejet	izstop	Opomba
1.	Žumer Niko Kotljaj	10.12.1905	Železniki št. 57	Klucanmirci mojster	27.4.1946		
2.	Šmid Jancho Trak	13.5.1903	Železniki št. 21	Klucanmirci	27.4.1946		
3.	Plajnar Peter Trak	20.2.1921	Železniki št. 11	Klucanmirci	27.4.1946	23.1.1948	odšel k rojakom
4.	Šmid Chadevi Jezov	21.9.1910	Železniki št. 107	strojari Železniki	27.4.1946		
5.	Čučič Jozia Čučič	17.3.1900	Železniki št. 116	pom. delavec	27.4.1946		
6.	Kristan Jozo Kel	23.2.1896	Železniki št. 155	pom. delavec	27.4.1946		
7.	Torkar Jozia Jaz	12.11.1919	Železniki št. 81	korar	27.4.1946		
8.	Židič Anton Trak	27.11.1892	Železniki št. 36	oročar	27.4.1946	15.11.1950	odšel na lastno željo - rojak iz Poljane
9.	Čeber Jotian Agi	25.6.1917	Jasnovica št. 1	oročar	27.4.1946		
10.	Šuštar Janur Šuštar	24.6.1930	Železniki št. 64	Klucanmirci	27.4.1946	18.1.1950	odšel s 18
	Šuštar Janur Jotia	11.1.1929	Železniki št. 17	Klucanmirci	27.4.1946	15.1.1950	odšel s 18

Leto 1958 prinese ponovno rast zaposlovanja v podjetju, saj se je v tem letu zaposlilo največ novih delavcev doslej, in sicer 118 (47 žensk in 71 moških). Dokončana je bila novozgrajena industrijska zgradba in s tem je bil odpravljen še vedno prisoten strah pred ukinitvijo kovinarske dejavnosti v Železnikih. Novozaposlenim je bilo potrebno prenesti nova znanja in izkušnje, zato so se intenzivno izobraževali. Nova organizacijska shema podjetja je prinesla tudi nove oddelke. Proizvodnja je bila razdeljena po izdelkih, nastale pa so tudi nove tehnične službe; od konstrukcije, kontrole, nabave in prodaje.

V letu 1959 se iz skupnega programa izločijo laboratorijske tehnice in ustanovi se novo podjetje Tehnica Železniki.

V tem letu je šolanje oz. tečaj za pridobitev kvalifikacije končalo kar 59 zaposlenih. Zaposlila sta se tudi prva dva štipendista, ki sta se izšolala za inženirja (najbrž strojništva). Viri navajajo, da so imeli v tovarni težave z vodenjem tovarne in očitno je prišlo do notranjih nesoglasij in trenj, kar je bilo za podjetje zelo slabo.

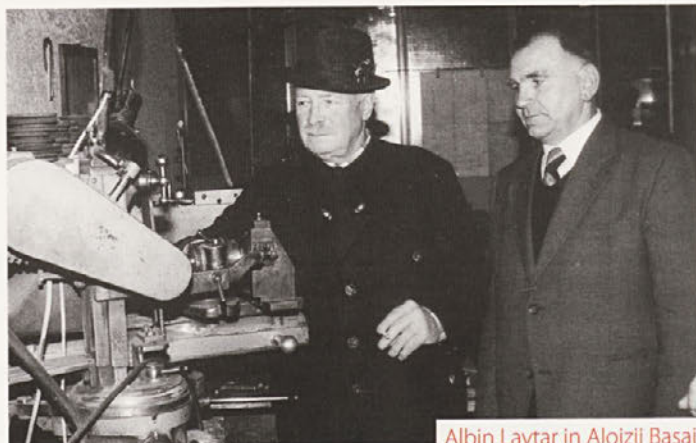
Leto 1960 je v podjetje prineslo krizo. V naslednjih dveh letih so se v podjetju ukvarjali z obsežnimi težavami in vodenje je potekalo po t.i. prisilno upravo. Pogledam še v knjige in ugotovim, da se je še vedno zaposlovalo s polno paro in da se je leta 1962 zaposlilo 92 novih delavcev. 1. julija 1962 se je tovarna Niko priključila Iskri v Kranju in začela poslovati pod novim imenom Iskra – tovarna elektromotorjev Železniki.

Sprememba je prinesla, da je za izdelovanje malih elektromotorjev 1.1.1963 v podjetju začel obratovati prvi tekoči trak, kar je pomenilo mejnik v nadaljnjem razvoju podjetja in prvi zamek današnjega podjetja Domel. Reorganizacija pa ni bila dobra za vse izdelke, saj je proizvodnja pisarniške galanterije še naprej nazadovala. Na podlagi sklepa občinske skupščine se je galanterijski obrat odcepil ob Iskro in tako je nastalo današnje podjetje Niko, ki je začelo poslovati 30.6.1963 kot obrtno podjetje. Prej eno podjetje je sedaj moralo razdeliti skupno premoženje na dva dela. In kako enostavno je bilo to narejeno. Vse, kar je bilo na levem bregu reke Sore, je ostalo Iskri, vse na desnem pa Niku. V Niko se je pre zaposlilo in zaposlilo 127 zaposlenih.

Od tukaj naprej za vsako podjetje zgodovina piše svojo zgodbo. Niko je samostojno nadaljeval svojo poslovno pot, današnji Domel oz. takratna Iskra Elektromotorji Železniki pa svojo. Slednja je že v letu 1964 beležila velik porast in vzpon proizvodnje. Od tega leta naprej najdem dve kadrovske knjigi, in sicer knjigo vstopov in knjigo izstopov.

Knjiga vstopov je bila ažurirana in zaposleni so vpisani na novo. Konec leta 1964 je v knjigi vpisano 527 zaposlenih. Začne se voditi tudi knjiga izstopov in v tem letu je odšlo 33 zaposlenih, in to večina v JLA. Konec leta 1964 je tako v Iskri Elektromotorji vpisanih 494 zaposlenih.

Do konca leta 1970 je bilo vpisanih 982 zaposlenih, do tega leta jih je odšlo 297. Število zaposlenih konec leta 1970 je bilo tako 685. Veliko se je investiralo v nove proizvodne hale in nove tehnologije. Podjetje je po tem času beležilo rast in napredek. Viri beležijo, da v letu 1971 v Železnikih ni bilo več proste delovne sile, zato se je ustanovil obrat za montažo v

Albin Lavtar in Alojzij Basaj.

Spodnji Idriji. 9. avgusta 1971 je tam pričelo z delom 71 novih zaposlenih, večina doma iz Idrije in idrijskega okoliša.

Drugače pa je bilo štipendiranje in izobraževanje ob delu. V sklopu celotne Iskre se je centralizirano urejalo štipendiranje in šolanje ob delu. Za celotni sistem Iskre je veljala enotna politika sistema izobraževanja. V arhivu sem dobila razpis za šolanje ob delu, ki so ga objavili v letu 1971 v internem časopisu Iskra.

V nadaljnjih letih so se kadrovske knjige vodile ažurno in tekoče. Z letom 1974 se podjetje ponovno preoblikuje v Iskra TOZD Elektromotorji in gospodinski aparati s sedežem v Škofji Loki. Podjetje v Idriji se odcepi v svoj TOZD Montaža. Kot prikazuje graf po številu zaposlenih, je število zaposlenih konstantno naraščalo. Največji preskok v zaposlovanju je bil v letu 1987, ko se združita TOZD-a Elektromotorji Železniki in Gospodinski aparati iz Reteč. Nastane novo podjetje - ISKRA DO Elektromotorji. Število zaposlenih naraste z 1055 na 1486 in se v naslednjih dveh letih še večja. Leta 1989 doseže po številu zaposlenih svoj vrh, saj je 1571 zaposlenih. Po dokončni odcepitvi od Iskro v letu 1991 podjetje nadaljuje samostojno pot pod imenom Elektromotorji d.o.o. in leta 1992 dobi današnje ime DOMEL.

RAZPIS ŠTIPENDIJ

Ekonomika fakulteta	2
Fak.za elektrotehniko-ind. elektronika	2
Fak.za elektrotehniko-ind. elektrotehnika	2
Fak.za strojništvo	5
Viš.tehn.šola-energ.	1
Tehnišrednje šola-kvalita	1
Tehn.srednje šola-elektro šibki tok	2
Tehniška srednje šola elektro šibki tok	7
Tehniška srednje šola strojna	6
Ekonomika sr.šola	2
Elektromehanik	5
Strojni ključavničar	5
Strugar	2
Reskalco	3
Ročni srodjar	3

POGOJI ZA POGLEDITEV ŠTIPENDIJ

Za poklicne šole končane osemletka.
Za srednje šole končane osemletka s najmanj dobrim uspehom.
Za višje in visoke šole končane srednje šole.

Interesenti naj pošljejo prošnje:

Za poklicne in srednje šole do 25. junija 1974.
Za višje in visoke šole do 10. julija 1974.

Prošnje pošljite na naslov ISKRA ŽELEZNIKI, Kadrovske oddelke, 64200 Železniki.

razvoj - laboratorij - rakovec jancz

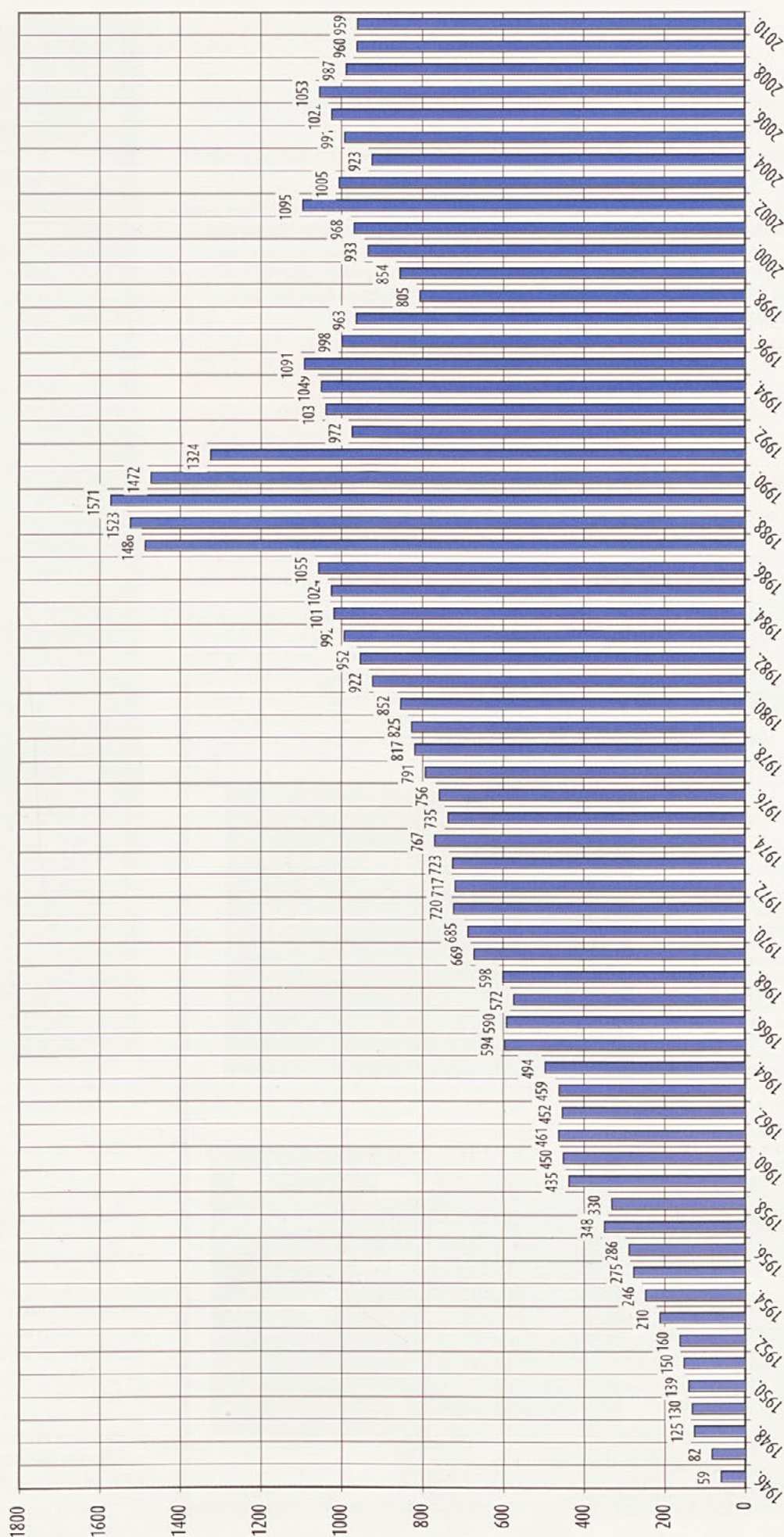
Tudi Iskra Elektromotorji je imela svoj interni časopis in je v njem objavila razpis štipendij, kot prikazujejo slike od 4-5 za leto 1974. Se na slikah kdo prepozna?

Gneča ob koncu delovnega dneva.

Povprečno število zaposlenih 1946 - 2010

■ Število zaposlenih skupina Domei

Podjetje ima tega leta 1324 zaposlenih. V naslednjem letu, 1992, se Reteče ponovno odcepijo pod imenom Corona, kar pomeni tudi zmanjšanje števila zaposlenih na 972.

V nadaljnjih 20-ih letih se število zaposlenih ni bistveno spreminjalo. Izračunala sem tudi povprečno število zaposlenih v 65 letih zgodovine Domela, ki šteje 738 zaposlenih.

Leta 1998 se zaradi lastninjenja podjetja ustanovi Domel Holding, družba pooblaščenka, ki ima samo 13 zaposlenih. Domelu se ponovno priključi podjetje Corona in odproda se Indramat. Zaradi težav leta 2000 postane Domel lastnik podjetja Tehnica. Kažejo se temelji bodoče Skupine Domel, saj se leta 2005 znotraj podjetja ustanovi podjetje Domel Invalidsko podjetje, v letu 2007 Domel Suzhou Kitajska in leta 2008 Domel Energija. V letu 2010 se Domelu kot poslovna enota pripoji še bivša Tehnica. Tako ima celotna Skupina Domel naslednje gibanje števila zaposlenih:

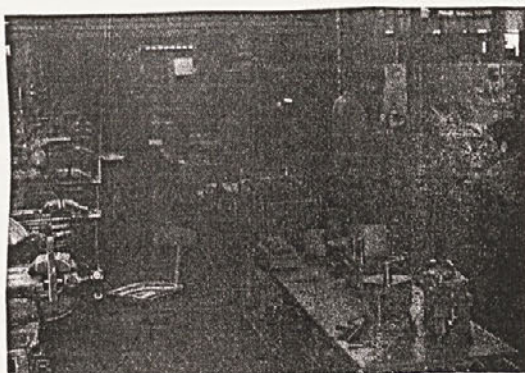
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Domel	1005	923	872	889	917	856	829	879
IP			56	67	67	64	69	62
Holding			13	13	11	10	12	13
Electric Motors Suzhou					3	2	2	3
Domel Energija						1	1	2
Tehnica	45	45	50	53	55	54	47	0
SKUPINA DOMEL			941	969	998	933	913	959

Veliko bi lahko še napisala, saj je 65 let "kilometrino" dolgo obdobje. Še posebej so zanimivi začetki delovanja zadruga in nato podjetja. Pogled v tisti čas nam pove, da so takrat ljudje živeli drugače. Bili so drugačni od nas, imeli so druge vrednote, drugačne poglede, poznali so požrtvovalnost, ki je danes že skoraj "izumrla beseda". Živeli so v povojnem pomanjkanju. S svojim trudom, prizadevanjem in odrekanjem jim je uspelo postaviti temelje kovinarske industrije v Železnikih, vsaka nadaljnja generacija pa je poskrbela, da je podjetje živelo in da živi še danes kot podjetje, ki je poznano po celem svetu. Vsako obdobje delovanja je zahtevalo svoj davek in tudi danes je tako.

KAKŠNE LISTINE RABIŠ ?

1. Prošnja /navedite, da želite biti štipendist IGKRE Železniki/.
2. Fotokopijo sprishevala ali overovljen prepis.
3. Potrdilo o premoženjskem stanju /dobi se na občini/.
4. Potrdilo o dohodkih o-četa in matere leta 73
5. Potrdilo o višini otroških doklad, oziroma da le-teh ne prejema.

Prošnje z dokumenti lahko oddaste osebno v kadrovske oddelku tovarne.

ročni orodjarji

navijalke v montaži

ŠIROKE MOŽNOSTI ŠOLANJA IN STROKOVNEGA IZOBRAŽEVANJA ZA ZAPOSLENE

Ce za delovno mesto, ki ga zasedate ali si ga želite pridobiti, nimate zahtevane izobrazbe, vas vabimo, da si jo pridobite z

**DOPISNIM ŠOLANJEM
PRI DOPISNIM DELAVSKI UNIVERZI**
v Ljubljani, Parmova 39, telefon 312-141

Na voljo so vam naslednje šole:

tehniška srednja šola
strojne
električne
lesne
kmetijske stroke
delovodska šola za strojno stroko
poklicna šola za kovinarsko stroko
administrativna šola (dveletna)
osnovna šola (5., 6., 7. in 8. razred)
ekonomska srednja šola
in tečaj:
tečaj nemškega jezika
tečaj italijanskega jezika
tečaj tehniškega risanja (osnove tehniškega risanja)
tečaj za skladiščnike
tečaj za kontrolorje in predelavce v kovinarski stroki
tečaj za varnost pri delu
tečaj za letno preverjanje znanja iz varstva pri delu

KAKO POTEKA DOPISNIO ŠOLANJE

Učenec ne obiskuje rednega pouka, temveč študira sam ob učnih pripomočkih — učnih knjigah in skriptah — ki mu jih pošilja šola. Snov je v njih obdelana tako, da omogoča učenca samostojno učenje.

Posameznim učnim knjigam oz. skriptam dodajamo še posebna navodila, ki učenca usmerjajo k smotnejšemu učenju, približajo predmet in mu pomagajo, da v obdobju snovi doume, kaj je bistveno in kaj dodatno, vendar neobljivo potrebno za razumevanje predmeta. Voda vsebujejo tudi ponavljalna vprašanja in teste s pravilnimi rešitvami, da z njih pomočjo učenec lahko sam kontrolira, če je snov pravilno dojel.

Učenec izdeluje tudi domače naloge. Le-te pošilja v korekturo določenim profesorjem, ti pa mu popravljene vračajo. Pri popravkih korektorji tudi kažejo učenca pomanjkljivosti v njegovem delu ter ga opozarjajo, kaj mora ponovno predelati, da si pridobi popolnejše znanje. Učenec lahko ob nalogah postavlja korektorju konkretna individualna vprašanja in dobi nanje ustrezna pojasnila.

Za posamezne predmete, kjer je samostojno učenje težje in dolgotrajnejše, dajemo učenecem pomoč v obliki zgornjih predavanj in posvetovalnih seminarjev. Sistem le-teh kakor tudi izbor predmetov za seminarje odreja šola po preverjenih pedagoških načelih. Seminarji oziroma predavanja potekajo v krajših ciklih in ne obremenjujejo učenca več kot dvakrat tedensko.

STUDIJSKI SISTEM

Ko učenec v celoti preštudira snov posameznega predmeta za določeni razred (ali stopnjo), se prijavi k izpitu. Učenec — dopisnik opravlja izpite pri rednih šolah za posamezne stroke (izpitna središča navajamo podrobno pri posameznih šolah).

Dopisnikom je na voljo več letnih izpitnih rokov. Na začetku šolanja jim predložimo natančen izpitni razpored za celo šolsko leto. To omogoča, da si dopisnik lahko napravi osebni študijski načrt po lastnih zmogljivostih.

Vse šole delajo po učnih načrtih rednih šol. Za tečaj so pripravljeni posebni učni načrti, ki upoštevajo potrebe posameznih strok.

Dopisna delavska univerza organizira tudi posebne študijske skupine, predvsem v posameznih gospodarskih organizacijah ali na območju delavskih univerz. Tudi v teh skupinah izpružujejo praviloma profesorji rednih šol, tako da so zagotovljena obča merila za znanje.

PREDNOSTI DOPISNEGA ŠOLANJA

Učenec lahko študira ob svoji redni zaposlitvi. Dopisno šolanje ga ne obremenjuje z rednim obiskovanjem pouka, kot je to potrebno v večernih šolah, temveč mu omogoča, da učenje prilagodi svojim osebnim razmeram. Z dosledno organizacijo za študij namenjenega časa lahko posameznik za učenje porabi dnevno manj ur, kot bi ga zahteval urnik rednega pouka v večernih šolah. Zlasti je to važno za žene z družinami, ki (dalje na 2. strani)

Široke možnosti za strokovno izobraževanje za zaposlene v letu 1971.

Skupni lastnosti vseh generacij zaposlenih pa sta vztrajnost in pripadnost podjetju. Skupno je tudi vodilo - po začetni poti vedno priti do zastavljenega cilja.

Čeprav se komu zdi smešno, naj dodam, da poleg elektronskih evidenc še vedno ročno vodimo knjigo vstopov in izstopov. Je najbolj zanesljiv vir podatkov tudi danes, v času računalnikov. In zagotovo bo tudi v prihodnje, ko bodo današnje knjige zaposlovanja pregledovale generacije za nami. Želimo si, da bodo ponosni na nas, kot smo mi na predhodne generacije in nenazadnje tudi sami nase, saj živimo s podjetjem in podjetje živi za nas.

Janja Kozjek

TONE

RAKOVEC

Tone Rakovec ima najdaljši direktorski staž v zgodovini našega podjetja, saj je bil na čelu organizacije kar 21 let.

Leta 1982 je bil v zborniku Loški razgledi objavljen njegov prispevek Iskra – Železniki, tovarna elektromotorjev in gospodinjstkih aparatov, kjer je med drugim v uvodu zapisano: »... zato moramo malo bolj obširno opisati naš kolektiv, še posebej, ker smo v lanskem letu - 27. aprila 1981 - praznovali 35-letnico našega obstoja. Praznovali smo 35-letnico tovarne, ki je bila prva leta kovinsko-predelovalna industrija, a se je vedno bolj preusmerjala v elektro-predelovalno industrijo, do popolne preusmeritve pa je prišlo po priključitvi k ISKRI – 1. julija 1962. Ves kovinsko-predelovalni program je ostal v prvotni tovarni NIKO Železniki, ki ta program uspešno goji in obnavlja še danes.«

Tone Rakovec pripoveduje.

Ko sem mu pokazala nekaj fotografij iz tistih časov (člani uredniškega odbora smo namreč kar precej časa posvetili »brskanju« po arhivih), se je iz srca nasmejal in dejal: »O, poglej, kako sem bil mlad.«

Prav gotovo človek ne more kar takoj postati direktor. Kaj in kje ste delali prej?

No, če greva čisto od začetka, začel sem leta 1953, takrat se je tovarna še imenovala Niko. Tistega leta sem šel za vajenca. Ko sem končal vajeniško, sem prosil, če lahko grem naprej v šolo. Pravzaprav sva bila dva, Švijov Tine in jaz, in sva dobila odgovor: »Počakajta. Ne.« Nato sem šel k vojakom. Ko sem se vrnil, sem še eno leto delal v orodjarni, ko pa sem se vpisal v večerno šolo, so me prestavili v konstrukcijo za konstrukterja. Kakšno leto po tistem, ko sem šolo končal, sta me prepričala direktor in tehničar, naj grem na fakulteto. Leta 1965 je bilo to. Ko sem se leta 1967 vrnil s »faksa«, sem postal vodja konstrukcije.

In kakšne motorje ste takrat konstruirali?

Jaz sem bil v konstrukciji orodja, ne izdelkov. To sta bili dve različni stvari.

Preden ste prevzeli vodilno mesto v tovarni v Železnikih, ste bili direktor TOZD-a v Idriji. Ali imam prave podatke?

Ja. To je bilo pa tako. No, to moram še prej povedati, da sem bil vmes dve leti na občini,

tja sem šel »politiko služiti«. Pa to tudi ni bilo zame. Sem rekel: »Politike se ne grem.« In sem šel. Imel sem dogovorjeno že drugo službo, pa pride k meni Lojze Žumer in pravi: »Tone, veš kaj, pojdi ti za tri mesece v Idrijo, pa tam »uštímej« tovarno.«

In sem res šel. Iz teh treh mesecev sta nastali dve leti. Dve leti sem se vozil iz Škofje Loke v Idrijo. Vam še to povem: »Je zmanjkalo tam materiala, sem sedel v avto, se peljal v Železnike, naložil material in se vrnil v Idrijo. Dvakrat na dan. Ja, tako je bilo. Ampak, takrat so bili drugačni časi.«

Po dveh letih sem se vrnil in potem nastopil službo direktorja v tovarni Iskra Elektromotorji v Železnikih – 1. maja 1975. Dotedanji direktor – Lojze Žumer je šel za direktorja široke potrošnje.

Tu si bom spet izposodila nekaj zapisov Tonetovih besed v Loških razgledih: »Naša tovarna je ena od članic velike ISKRE in je sestavni del delovne organizacije ŠIROKA POTROŠNJA, ki ima sedež v Škofji Loki. V to delovno organizacijo spadajo TOZD-i: TV Pržan, Sprejemniki - Sežana, Gospodinjstki aparati - Reteče, Antene - Vrhnika, Montaža - Sp. Idrija, Prodaja in Raziskovalni inštitut v Ljubljani. Skupno je v DO zaposlenih preko 3.500 delavcev. Celotna Iskra pa je sestavljena organizacija elektronske in elektromehanske industrije s sedežem v Ljubljani. Obsega proizvodna področja telekomunikacij, računalništva, avtomatizacije, elektrooptike, merilno-regulacijske tehnike, elektronskih in elektromehanskih elementov in aparatov, elementov za elektroniko in širokopotrošnih izdelkov.«

Katera leta imate pa v najlepšem spominu?

Veste kaj, zavoljo odličnih sodelavcev imam ogromno lepih spominov. No, najbrže je bilo na koncu, to pošteno povem, ko je prišlo do razprtij v tovarni. Pred tem pa, moram reči, da je bilo včasih težko, vendar sem imel res odlične sodelavce, veste. Prva so bili ti fantje. Dobro smo se ujeli, reševali težave, proizvodnja in prodaja sta dobro tekli. Edino, kar je bilo, je bil problem z repromateriali. Takrat se res ni dobilo nobenega materiala in smo imeli težave, da je proizvodnja lahko normalno tekla. Povem vam en primer.

Takrat smo delali motorje za Danfoss in smo uvažali dinamo pločevino. Problem je nastal, ko je »roba« prišla na carino. Ali ni bilo deviz v Iskri ali je bilo z dokumentacijo kaj narobe, vedno so bile neke težave. Ne bom nikoli pozabil, ko sem bil neko poletje z družino na dopustu na morju, dobim sporočilo od tajnice: »Nujn domu, fabrika stoji, k ne mormo pločevine uvozt.«

Pridrvm domov. K sreči sem imel takrat v Beogradu prijatelja – ministra za pravosodje, ki sem ga poklical, šel k njemu in mu povedal za problem. On nekam pokliče, sedeva v avto, se pripeljeva do neke velike zgradbe, vstopiva, noter hodnik na levo in desno, dolg 50 metrov, na obeh straneh klopi, polne ljudi. Vsi so čakali na »žegn«. Greva po tistem hodniku, pa me pozdravi eden – bil je Janez Demšar iz Železnikov.

Me vpraša minister: »A ga poznaš?«

»Poznam.«

»Z mano!« ukaže.

Vzameva s sabo še njega in gremo do konca hodnika. Na vratih desno je pisalo Sekretariat za uvoz in izvoz. Vstopimo. Vam povem, da so se kar tresli, ko so zagledali ministra. Pove tajnici, h komu je prišel. Ona gre noter povedat. Notri

Montaža servo motorjev za podjetje Indramat.

Tone Rakovec na zboru delavcev.

je pa sedelo vodstvo Crvene Zastave. So šli vsi ven, mi, »Železnkarji«, pa noter. Povemo, v čem je problem, nam žigosajo papirje, pa smo šli. V desetih minutah sem vse opravil. S takim »štemplnam« (pokaže z rokami) sem prišel domov. Naslednji dan so uvozili pločevino.

Ja, ta človek je mene reševal v precej primerih.

To je bil Slovenec?

Škofjeločan. Ivan Franko. Pred kratkim je umrl.

Ste imeli pa vplivne prijatelje.

Ja. Eden takih je bil tudi v Beogradu, Zdravko mu je bilo ime. On je bil direktor neke ustanove, Dom se je imenovala. To je bilo združenje vseh tistih, ki so proizvajali gospodinjne aparate. In ta možakar je vsake toliko časa prišel k meni, ne vem, kar spoprijateljila sva se. Enkrat je bil spet na obisku, mi smo pa ravno takrat (mislim, da je bilo to leta 1985 ali pa

Sestanek v stari sejni sobi.

Tone Rakovec in Štefan Nastran.

1986) šli v veliko investicijo v opremo za sesalne enote. Smo imeli že skoraj do konca izpeljano, stroji so malodane že hodili na mejo.

No, in s tem možakarjem sva bila na kosilu na Zalem Logu, pa mu rečem: »Poslušaj, tako dolgo se že poznavam, prijatelja sva, zdaj te bom pa nekaj vprašal. Tale naša tovarna samo izvaža. Ustvarja devize. Pa nobenega denarja nima in še nikoli ni dobila kakšne zvezne bonitete. Slišim, da po celi Jugoslaviji vsake toliko časa kakšna firma dobi žig, da lahko brezcarinsko uvaža. Mi pa zdaj veliko investiramo. Ali mi ti lahko urediš brezcarinski uvoz?«

Malo me gleda in pravi: »Pokušat ču.«

Čez en teden mi telefonira: »Pošlji dol fante, tiste, ki se s tem ukvarjajo.«

Sta šla dva v Beograd, s takim žigom (spet pokaže z rokami) prideta nazaj. Vso »robo« smo uvozili brez carine. Carina bi bila 3 ali 4 milijone mark.

V Iskri tega takrat niso mogli verjeti. Da je en »pob gor iz hribov« prišel v Beograd in to rešil, oni pa taki strokovnjaki, pa tega ne znajo.

Ja, takrat, če nisi imel kakšne veze nekje, ni bilo nič. Kot sem omenil že prej, Ivan Franko mi je ogromno pomagal, dokler je bil v Beogradu. To je bilo pred letom 1990.

Kasneje, v Sloveniji, mi je pa ogromno pomagal Izidor Rejc. Žirovec. Takrat minister za industrijo in gradbeništvo. Poznala sva se iz časov, ko sva bila člana občinske skupščine. On je imel veliko zaslug, da smo lahko izstopili iz Iskre in tudi takrat, ko smo zamenjali ime. Če ne bi poznal njega, bi za vse to potreboval veliko več časa.

Ste kot direktor veliko potovali?

Sicer sta več potovala tehnični in komercialni, vsake toliko časa tudi jaz. Recimo na Češkoslovaško. Češka je »name padla«. To pa spet zato, ker sem tam dobil prijatelje. Gor je bila ena centralna firma Praga Union (tako kot pri nas SOZD Iskra), s sedežem v Pragi. Direktor te centralne firme je bil Stanislav Nemec, on je bil celo kandidat za predsednika vlade.

Mi smo imeli še vedno težave z repromaterialom. Železarna Jesenice ni dobavljala dovolj pločevine, saj so morali tudi izvažati, če so hoteli imeti devize. Takrat je bilo tako, če nisi imel deviz, nisi mogel nič. Na Češkoslovaškem je bilo pa »morje« te pločevine. Pa sem rekel temu, Stante smo ga klicali, naj mi »zrihta« ingot – surovce, da bom dal na Jesenice valjat pločevino. Je rekel, da bo poskusil. Po dolgem času res dobim pošto, naj pridem gor. Pridem in on pravi: »3000 ton ingotov imaš preskrbljenih v železarni Košice.« Ne vem, koliko vlakov je bilo to. Železarna je bila tako velika, da je proizvedla toliko pločevine kot cela Jugoslavija skupaj. Metalka jo je v celem letu dobila komaj dva vagona, mi pa 3000 ton. Iskra Commerce tega ni mogla razumeti. Od takrat naprej smo imeli mir. Vlaki so vozili na Jesenice, mi pa »pleh« z Jesenic. Sem jim pa v zameno moral zagotoviti nemoteno dobavo motorjev v Hlinsko.

Ja, takrat je bil problem z repromaterialom, smo se kar dosti kregali v tovarni. Nabava je bila velikokrat prekleta, pa nič ni mogla.

Potem sva malo razpravljala o današnjih problemih, o aktualnih dogodkih, pokojninski reformi, o »žlahti«, o našem glasilu, o obletnici kovinarstva v Železnikih ... nakar se Tone spomni in pove naslednje.

Podeljevanje priznanja za sodelovanje na posebnem programu s partnerjem iz JLA.

A veste, kaj pa še moram povedati. Zdaj imam ravno priliko. To pa povem s čisto določenim namenom. Tolikokrat sem slišal in bral, kdo je bil pobudnik ustanovitve pevskega zbora v Iskri (danes pevski zbor Domel). Zmeraj se omenja, da je bil to Mirko Polajnar. Takrat, ko sem prevzel funkcijo direktorja v Železnikih, sem si zadal tri naloge na področju kulture: ustanoviti pevski zbor, foto in slikarski krožek. Jaz sem bil iniciator tega pevskega zbora, res pa je, da je Mirko to potem izpeljal. Jaz sem pa pripeljal zraven Vlastjo Simončiča za fotografski in Janeza Hafnerja za slikarski krožek.

To troje pa ne pustim nobenemu vzeti. To sem predlagal jaz, res pa je, da so operativno izpeljali drugi. Splošni sektor je bil zadolžen za to.

Če se zdaj ozrete nazaj, bi si danes izbrali drug poklic? Je bila to težka služba?

Sesalniki Iskra v sodelovanju z AEG-jem.

Težka, vendar sem užival v njej. Velikokrat so mi rekli, da sem prevelik optimist. Jaz pa pravim: »Ja. Zakaj pa ne? Kolikor časa veš in upaš, da boš nekaj rešil, zakaj ne bi bil optimist? Ne moreš takoj obupati.«

No, pa to me je malo motilo – v domačem kraju je to težko biti. Jaz sem imel gor znanke, prijatelje, z njimi sem živel, a veste, potem pa jih kar naenkrat »priganjat pa gajžlo imet«. To je bilo težko. Nikakor se ne moreš obrniti, da bi bilo vsem prav. Normalno. Drugače pa, ne, nič ne bi menjal. Čisto nič.

Pred kratkim mi je nekdo rekel: »Veš Tone, kako mi je žal, ker nisem naredil to pa to ...«

Jaz pa pravim: »Kaj ti bo sedaj žal? Ali boš sebe obremenjeval, zakaj nisi naredil to in to?« Zakaj bi sedaj svoje življenje oteževal s tem, da se sprašuješ, zakaj ni bilo drugače? Ja, lahko bi bilo drugače. Lahko bi bilo slabše.

Čas, ki sem ga preživel kot direktor, je bil lepši, kot je sedaj. Ko poslušam današnje direktorje, pravijo, da slabše še ni bilo. Politika se meša v vse. To tovarni dela šamo škodo. Zdaj pravijo, da je svoboda, demokracija ... Grše, kot je sedaj, še nikoli ni bilo. Kakšni so danes odnosi? Nikakršni. Pa povsod je tako. Včasih so bili odnosi perfektni. Vsak teden enkrat sem

šel skozi tovarno. Tri ure sem hodil, se s kom kaj pogovoril, kaj vprašal, marsikaj sem izvedel, kar mi do tedaj ni še nihče povedal. Danes ni več tiste pristne, prave komunikacije.

Ste po upokojitvi še kdaj prišli v Domel?

Nekaj časa sem bil še predsednik nadzornega sveta, potem pa, ko je prišlo do razprtij, sem potegnil črto in samo enkrat še prišel na skupščino delničarjev. Delnice sem prodal, potem pa se nikoli več nisem vrnil, pa tudi povabili me niso.

Rad slišim kakšne dobre novice iz Domela, včasih kaj vprašam, da bi se pa strokovno še kaj zanimal – ne. To sem dal čisto iz glave.

Še tega ne vem, kako jim je uspelo, da so me pregovorili glede Tehtnice. Bil sem že v »penziji«, pa me je takratni župan Čufer pregovoril, naj prevzamem Tehtnico in jo saniram. Žal mi je, da sem prevzel, čeprav sem potem zadevo uspešno izpeljal. Leto in pol sem bil gor.

In potem, ko ste res ostali doma? Je bilo težko na začetku?

»O, ho, hooooo«, se je zasmel Tone, kot bi ga vprašala najbolj smešno stvar na svetu.

Veste, to so me že drugi spraševali: »Tone, ja madona, pa reprezentanca, pa sestanki, pa... Ali ti ni nič dolgčas?«

»Čisto nič. Čisto popolnoma nič.« sem jim odgovarjal.

Kako torej izgleda dan Toneta Rakovca danes?

Redno vstajam zjutraj ob šestih. To je kar moja ura. Slišim poštarja, ki dostavi Delo, in potem do osmih berem časopis. Nato pripravim zajtrk za oba z ženo (v smehu pojasni, da je to edino, kar zna pripraviti). Potem se pa lotim kakšnega dela. Zdaj se bo začelo delo na vrtu, z vnuki hodim v Kališe, kjer sem bil doma. Poleti smo kar veliko gor, imam hišo in vrt, pa je dela dovolj.

Veliko pa tudi hodim. Še posebno zdaj, pozimi, ko ni toliko drugega dela. Vsaj trikrat na teden. Lubnik, Križna gora, če je slabše vreme ali pa blato, grem skoraj do Stražišča, nazaj po Sorškem polju, na Trato in domov.

No, še to moram povedati, da sem se zdaj v lesno industrijo vrgel. Letos pozimi sem delal ptičje hišice, pa take okrasne »gajbice«. Vanje daš suho sadje, fige, piškote ... in te so primerne za darilo.

»V glavnem, nič hudega mi ni. Prav lepo se imam.« je Tone zaključil.

Da bi le bilo še dolgo tako. Hvala za pogovor. Bilo je zanimivo popoldne. Pa za kavo in piškote (domače, mmmm, po maslu so dišali) sem se pozabila zahvaliti Tonetovi ženi. Se zahvaljujem zdaj.

Katarina Prezeli

Podelitev certifikata za kakovost ISO.

RAZVOJ

KAKOVOSTI Z RAZVOJEM PODJETJA

Domel je skozi svojo zgodovino izdeloval različne izdelke za domači, predvsem pa za zahtevni zahodni trg in Ameriko, od pisarniške galanterije, meril, laboratorijske opreme, elektromotorjev in raznih gospodinskih aparatov ter drugih izdelkov. Verjetno si je težko zamisliti uspešno poslovanje in razvoj tovarne brez tega, da je bila kakovost vedno v ospredju. Po kakovosti so nas kupci prepoznali in nam jo priznavali. Še vedno ostaja kakovost naših izdelkov poleg inovativnosti pomembna konkurenčna prednost v cenovni bitki predvsem s kitajsko konkurenco.

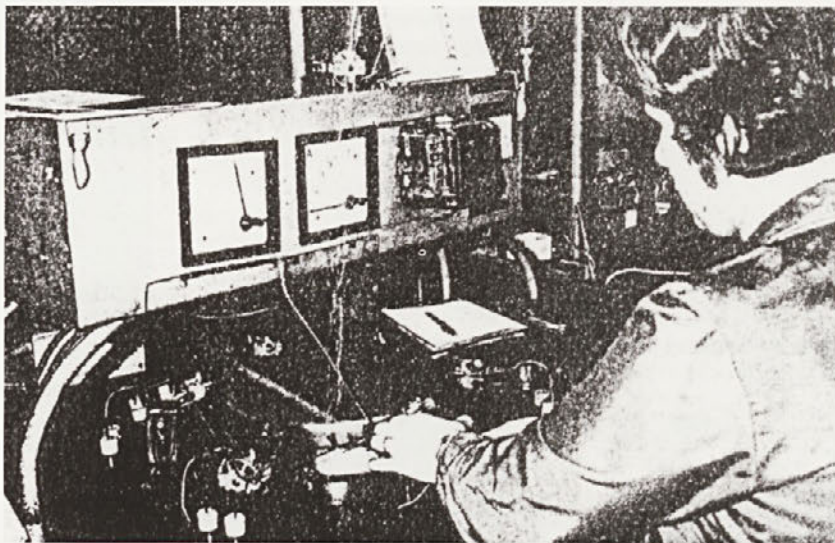
Pristopi h kakovosti so se skozi leta spreminjali glede na vrsto izdelkov, svetovne trende industrije, znanje in izkušnje domačih strokovnjakov, usmeritve Iskre ter ne nazadnje tudi skozi zahteve kupcev. Lahko bi rekli, da smo od končne kontrole kvalitete izdelkov prešli v sisteme vodenja celovite kakovosti. Oglejmo si nekaj zanimivih informacij glede zagotavljanja kakovosti iz pričevanja sodelavcev in bivših zaposlenih, iz člankov internih glasil in dokumentacije o kontroli in obvladovanju kakovosti in kako so se postopki razvijali, da smo prišli do sedaj veljavnega sistema vodenja kakovosti.

Že v prvih letih delovanja zadruga je bila narava izdelkov taka, da je zahtevala natančno delo. Ker v času po vojni ni bilo merilnih priprav na trgu oz. jih je primanjkovalo, so se morali znati. Večino kontrolnih pripomočkov so bili prisiljeni izdelati sami, da so zagotovili ustrezno kakovost svojih izdelkov.

Zanimivo je, da so leta 1954 v orodjarni izdelovali kljunasta merila za prodajo, ki so šla dobro v promet. Z nastopom velikoserijske proizvodnje motorjev v 60-ih letih je bila potreba po izdelavi specialnih testnih naprav za končno kontrolo rotorjev in motorjev velika. Konstrukcija specialnih kontrolnih naprav je postala redno razvojno-tehnološko delo in merilni pripomočki so se pričeli dosledno planirati terin tako postali nepogrešljivi del tehnološke opreme.

Prvi kontrolnik v Iskri elektromotorji, predhodnici Domela, ki je sistemsko pristopil k problemom kakovosti, je bil po navedbah starejših sodelavcev Franc Benedik iz Selc. Kot vodja kontrole je imel ključno vlogo glede razvoja prvih pristopov h kontroli, širšega uvajanja meril in kontrolnih priprav ter sistematičnega kontroliranja kakovosti. Sledili so mu naslednji: Ante Demšar, Bogdan Žontar, Jože Pegam in Bojan Bandelj. Nato je za nekaj mesecev prevzela vodenje sedanja direktorica Jožica Rejec, od leta 2006 pa področje kakovosti vodi Miro Šmid.

V času hitre rasti proizvodnje v 60-tih in 70-tih letih so bili postopki obvladovanja kakovosti za današnje razumevanje kakovosti zelo pomanjkljivi. Zato se je pojavljalo veliko problemov v zvezi s kakovostjo naših izdelkov na tržišču. Tudi spremljanje izgub skozi izmet ali drugo obliko slabe kakovosti ter deležem

Konstrukcija specialnih kontrolnih naprav je postala redno razvojno-tehnološko delo in merilni pripomočki so se pričeli dosledno planirati in tako postali nepogrešljivi del tehnološke opreme.

Hudomušne ilustracije in komentarji na aktualne kakovostne probleme je izvirno pripravljala Stane Zgaga, ki so svoj čas popestrile interno glasilo podjetja. Pod desno ilustracijo, ki je mimogrede krasila tudi Stihlov bilten v Nemčiji, je pisalo: »Veš Francka, to trdo v žepu ni tisto, kar ti misliš, ampak Stihlova gred, ki sem jo skril pred kontrolo.«

Ana Cotar v prototipni delavnici.

reklamiranih kosov je bilo pomanjkljivo. V mesečnih biltenih glavnih poslovnih kazalnikov Tovarne elektromotorjev in gospodinskih strojev so bili zelo natančno predstavljeni podatki kadrovske službe, poročilo o izdelanih količinah v proizvodnji ter komercialno poročilo; podatkov o izmetu, slabi kakovosti, reklamacijah pa ni bilo v teh poročilih. Glede izgub so bili edino razpoložljivi delovni časi izredno natančno vodeni in prikazani (z vsemi čakanki v proizvodnji zaradi popravil strojev, orodij, pomanjkanja materialov ter z drugimi neproduktivnimi časi).

V internem glasilu leta 1972 tedanji vodja kontrole Bogdan Žontar takole odkrito spregovori o problemih kakovosti:

»Direktor je rekel, da delamo šlampasto, referent za mednarodne kooperacije pravi, da je v tovarni preveč izmeta, vodja tehničnega sektorja pravi, da ni tako, vi v kontroli pa tudi ne pridete na dan s kaj prida številkami.« In naprej pojasnjuje organiziranost kontrole, predvsem kontrole v obdelovalnici, predstavlja konflikte, ki so vsakodnevno nastajali med predstavniki proizvodnje in kontrole, ter navaja nove pristope, ki so se uvajali za doseg boljših rezultatov glede kakovosti. V članku je podal zanimiv recept o timskem in vztrajnem reševanju problemov: Naloga celotne vodstvene ekipe iz obeh sektorjev je, da zgrabi problem, ko nastaja, in ga »preganjajo« dotlej, da je rešen!

Tako so kmalu začeli delovati razni timi, ki so se ukvarjali s problemi kakovosti, analizirali stanje in poročali vodstvu ter predlagali izboljšave. Poročila o reklamacijah in delovanju skupin za boljšo kakovost so bili del zapisnikov in tem najvišjega vodstva. Dokumenti pričajo, da so direktorja redno obveščali o aktivnostih izboljševanja kakovosti. Tako so se rodili timi kakovosti po zaključenih tehnoloških skupinah, da so reševali probleme, ki so nastali v proizvodnji, na nivoju vodstva pa je delo spremljal in usmerjal poslovodni tim kakovosti. Timi kakovosti na podoben način delujejo še danes.

Z večanjem konkurence pri motorjih, ob višanju cen surovin ter ob vedno večji pomembnosti zadovoljstva kupcev, so izgube zaradi slabe kakovosti dobivale vedno večjo težo. Včasih se sprašujemo, kakšen napredek smo naredili v določenem časovnem obdobju glede

kakovosti, kaj so nam prinesli ISO standardi in ostali pristopi načrtovanja kakovosti. Kot zanimivost naj navedem podatek iz zapisnika skupine za reševanje problemov v proizvodnji sesalnih enot iz leta 1988. Poročilo o problematiki kvalitete sesalnih enot na podlagi analize superkontrole vsebuje zaključek, da vsakemu kupcu pošljemo v povprečju 5 odstotkov slabih enot. Če prevedemo v ppm nivo odpovedi, to predstavlja 50 000 ppm ali 50 000 slabih kosov na milijon izdelkov. In kje smo danes s kakovostjo sesalnih enot na trgu? Za leto 2010 je bilo na trgu skupno 414 ppm zavrženih sesalnih enot, od tega 121 ppm zaradi samih napak montaže motorjev. To pa je občutna razlika, kajne? Za »avtomobiliste« pa je še to nedopusten nivo napak. Tudi Philips napoveduje, da bo zahteval kakovost na tržišču v rangu 10 ppm, kar je 0,001 odstotkov odpovedi. Torej stalno se izboljšujemo in sledimo vedno višjim zahtevam kupcev oz. zahtevam trga.

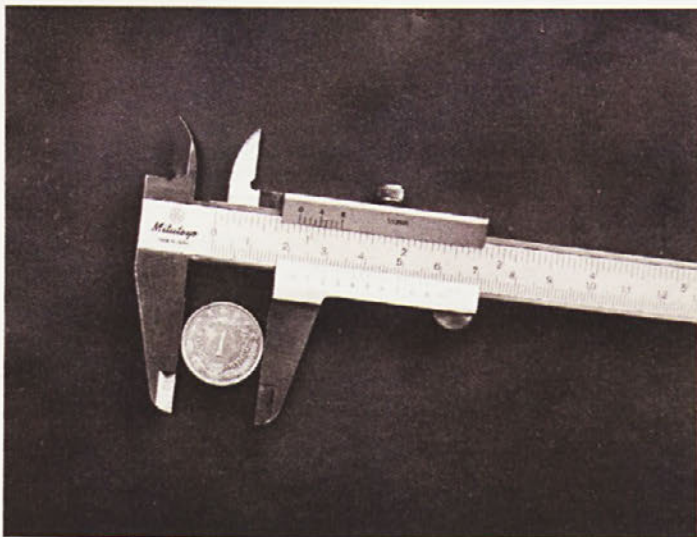
»Zelo pomembna je bila vhodna kontrola,« se spominja Rafko Eržen časov, ko je vodil proizvodnjo obdelovalnice, in nadaljuje: »Bolj kot sama kakovost surovin je bila problem »nedobava« oz. zamude pri oskrbovanju z materialom. Včasih smo material pripeljali direktno v proizvodnjo (tako se je mudilo) in naredili smo hitre izredne prevzeme materiala skupaj - proizvozniki in vhodna kontrola, da ne bi proizvodnja stala oz. da ni bila ogrožena odprema motorjev našim kupcem.«

SISTEM INTEGRALNE KONTROLE KAKOVOSTI

Pred vpeljavo mednarodnih ISO standardov kakovosti je Iskra elektromotorji - predhodnica Domela, svojo kakovost zagotavljala s sistemom INTEGRALNE KONTROLE KAKOVOSTI.

Ta sistem je bil razvit na Iskrinem biroju za kakovost in je vseboval kar precej elementov, ki so jih kasneje vpeljali tudi standardi. Od tam je bila prevzeta tudi ideja o avtokontroli, ki je bila kasneje nadgrajena v Domelu. Avtokontrolorji so se sprava imenovali samostojni delavci - kontrolorji. Sistem je vseboval tudi dosledno statistično spremljanje procesov preko posebnih kart procesov. Problem v tistem času je bilo izračunavanje sigme in ostalih parametrov zanesljivosti procesov, ker še ni bilo elektronskih računalnikov in je bilo to potrebno delati iz glave, kasneje pa z rehenšibarjem. Zato smo v Domelu prešli na posebne od Danfossa prekopirane kartice, ki so s pomočjo posebnih tabel omogočale grafično izračunavanje procesnih parametrov.

Integralni sistem kontrole kakovosti je vseboval zavidljivo visoke zahteve za usposabljanje zaposlenih. Zaposleni na takratnem biroju kakovosti, ki je bil del velike Iskre, so skrbeli za usposabljanje kontrolorjev

Fotografija neznanega avtorja iz Domelovega arhiva. Komentar na zadnji strani »stabilizacijski dinar« je očitno politična satira tistega časa. Dinarski kovanec v primežu kljunastega merila pa simbolično sporoča tudi glavni namen kontrole in merjenja, to je nadzor nad denarjem oz. nad stroški, izgubami, ki jih imamo v procesih zaradi slabe kakovosti.

Samostojni delavci – kontrolorji so tisti naši sodelavci, ki s svojim delom dokazujejo vsak dan sproti, da so si s svojo odgovornostjo za dobro delo že davno na čistem. Takšnim našim sodelavcem želimo omogočiti, da sami in s pomočjo tekoče kontrole, popolnoma samostojno in odgovorno preverjajo, kako delajo. Tem našim sodelavcem se že sedaj zdi »kar za malo«, ko se za njimi še vse prebrska in premeri, kot da so še tako nebolgljeni pri svojem delu, pa ga že toliko časa opravljajo in tako izurjeno. Tem našim sodelavcem moramo omogočiti, da pokažejo, kaj znajo, naj torej svoje delo sami preverjajo. Zato smo jim pa dolžni priznanja, ne samo moralnega; da so boljši, da so bolj cenjeni; tudi denarnega.

(Bogdan Žontar, interno glasilo 1972)

Montaža motorjev za ročni mikser.

in zaposlenih v proizvodnji po tedanjih Iskrinih tovarnah, tudi v Iskri elektromotorji.

Tako smo skozi leta razvijali in dopolnjevali sistem zagotavljanja kakovosti izdelkov in proizvodnega procesa, vse bolj pa se je začelo načrtovati in preverjati ostale podporne funkcije oz. procese poslovanja. Vedno bolj smo čutili zahteve kupcev, ki so sprva določene pristope priporočali, kasneje pa zahtevali, še posebno kar se tiče ISO sistemskih standardov.

Nekateri naši kupci pa so nas v zvezi s kakovostjo tudi veliko naučili, vzgajali. Ko je bil problem, so nekateri predstavniki kupcev prišli v proizvodnjo in ponudili pomoč pri reševanju težav. Tak primer je recimo Stihl, ki je imel visoke zahteve za kakovost, ni pa nas pustil same, kadar smo imeli probleme.

PRIDOBIVANJE SISTEMSKIH CERTIFIKATOV KAKOVOSTI

Domel je prvi certifikat ISO 9001 prejel leta 1992. Sledila je vpeljava standarda nemške avtomobilске industrije VDA 6.1 in standarda ameriških avtomobilskih proizvajalcev QS-9000. Certifikat zanj smo prejeli leta 2000. Nato je sledila vpeljava standarda obvladovanja okolja ISO 14001, čigar certifikat smo prejeli leta 2003. V letu 2004 pa je podjetje uspešno prestalo certifikacijsko presojno novega standarda ISO 9001:2000 in presojno združenega standarda avtomobilске industrije ISO/TS16949:2002. Pridobitev standardov je bila po eni strani zahteva kupcev, po drugi strani pa naša želja narediti odločnejše korake naprej pri obvladovanju kakovosti v vseh procesih, ter da bi bili sposobni dobavljati avtomobilskim kupcem in ostalim strankam z najvišjimi zahtevami.

Trenutno je sistem vodenja določen s 24 poslovnimi procesi in podprt s pristopi stalnega izboljševanja, z informacijsko podporo ter s projektnim vodenjem po zahtevah avtomobilске industrije. Kažejo pa se vedno nove priložnosti izboljšav. V zadnjem času probleme poskušamo reševati tudi s pomočjo metodologije 6 Sigma in s pristopi vitke proizvodnje. Poleg termina kakovost se sedaj veliko govori o odličnosti – tako poslovni kot operativni, torej odličnosti v samih proizvodnih procesih.

Kakovost je bila vedno v ospredju. Razvijali smo vedno nove izdelke in tehnologije. Iz sledilcev smo se preinili v ospredje, s tem pa so tudi zahteve za kakovost narasle.

Poleg sistemskih pa je treba dandanes potrebno zadovoljevati številne regionalne, panožne in druge zahteve za kakovost izdelkov, kot so recimo: CCC, CE, UL, KEMA, ROHS in vrsto drugih.

Leta 1994 smo aktivnosti za spodbujanje in promoviranje kakovosti, kot nadgradnjo ISO 9001 standardov, dopolnili z akcijo ura kakovosti, kjer

Lučka Florjančič in Filip Kavčič.

Bojan Bandelj v konstrukciji izdelkov.

Bistvo kakovosti so bili vedno ljudje, od delavniških začetkov do avtomatizirane proizvodnje, od začetkov preproste kontrole do avtomobilskih sistemov vodenja. Prizadevnost, zanesljivost, ustvarjalnost in odgovornost sodelavcev so uspešno gradili zgodbo o uspehu kovinarstva v Železnikih.

se je izpostavilo in nagradilo tiste sodelavce, ki so bili najbolj vidni in prizadevni za izboljšanje kakovosti na svojih delovnih mestih. Akcija se je leta 2009 razvila v podeljevanje priznanj za inovativnost.

Domel je imel pestro zgodovino. Prišlo je več kriz in preizkušenj za podjetje, veliko težav je bilo že v samem začetku. V vseh težkih časih pa so sodelavci stopili skupaj in delali še bolj prizadevno in večkrat za slabše plačilo v veri, da bodo premagali težave, da bodo prišli boljši časi, da bodo naporu rodili uspehe. Ta predanost in navezanost žilavih okoliških prebivalcev na podjetje, kjer so služili kruh, je verjetno največja kakovost Domela – skrivnost uspeha v vseh letih. Torej ključ uspeha je v sodelavcih, ki so s svojim znanjem, z izkušnjami, še bolj pa odnosom gradili kakovost in odličnost v vseh letih. Prave izdelke so razvijali ustvarjalni konstrukterji, učinkovite in avtomatizirane procese so načrtovali tehnologi skupaj s podporo orodjarjev in konstrukterjev priprav, prodajniki so skrbeli za posle pri uglednih kupcih, livarji so prenašali vročino peči, delavke na tekočih trakovih so neutrudno sestavljale dele v celoto in tako naprej, vsak s svojo vlogo. Uspehi in rast podjetja niso bili naključje in sreča. Podjetje so vodili modri, odgovorni moške skupaj s strokovnjaki in z marljivimi proizvodnimi delavci. Sodelavci, ki so živeli s podjetjem, ki so ga imeli radi in na koncu postali njegovi lastniki. Naj tako ostane tudi naprej in ne bo se nam treba bati nadaljnega razcveta Domela.

Andrej Šuštar

KRATEK

ZGODOVINSKI RAZVOJ PODJETJA CORONA

Tovarna oz. podjetje je bilo ustanovljeno z odločbo občine Škofja Loka dne 3.12.1954 in je začelo poslovati kot Elektro-delavnica za popraviljanje električnih strojev in aparatov ter radioaparatorov.

V letu 1959 se je preimenovala v ELRA, ki se je leta 1963 združila s PILARNO Reteče v eno podjetje. Podjetje je imelo do takrat svoje prostore v Škofji Loki, po l. 1963 pa se je počasi selilo na lokacijo Reteče. Dokupili so nova zemljišča, investirali v gradnjo novih proizvodnih in skladiščnih prostorov na lokaciji, na kateri se sedaj nahaja podjetje.

1.7.1971 se je po izvedenem referendumu podjetje združilo v Združeno podjetje ISKRA Kranj in je naprej poslovalo pod firmo ISKRA Tovarna gospodinjskih aparatov Škofja Loka – Reteče, od l. 1975 pa kot ISKRA industrija izdelkov široke potrošnje, TOZD Tovarna gospodinjskih aparatov, Reteče, Škofja Loka.

V l. 1980 je bil zgrajen obrat v Azanji v Srbiji, in sicer na pobudo medobčinskega dogovora občine Škofja Loka in Smedrevska Palanka. Z obratom so bile kar precejšnje težave, največ zaradi oddaljenosti, različne zakonodaje obeh republik in različno usmerjenih področij na področju nagrajevanja.

Zaradi izgube, ki je bila ugotovljena pri zaključnem računu za l. 1982, je bil l. 1983 narejen sanacijski program, vendar pa se razmere niso izboljšale, zato je občina v l. 1984 sprejela ukrep družbenega varstva.

Imenovan je bil začasni kolektivni poslovodni organ do junija 1985, ko je občina Škofja Loka sprejela ukrep prenehanja družbenega varstva.

Štedilnik Corona.

Električna peč Elra.

Do velike reorganizacije podjetja je prišlo l. 1987, ko se je ukinila DO Široka potrošnja in se je ISKRA Tovarna gospodinjskih aparatov združila skupaj z ISKRA Elektromotorji Železniki in Razvojnim inštitutom iz Ljubljane v enovito podjetje ISKRA Elektromotorji Železniki. Podjetje v Retečah je postalo delovna enota.

Leta 1992 je podjetje Elektromotorji Železniki ustanovilo firmo Corona d.o.o., Reteče 4, Škofja Loka.

V procesu lastninjenja pa je bilo 21.2.1997 registrirano podjetje Corona d.d. V podjetju so tri osnovne dejavnosti:

- proizvodnja lastnih aparatov,
- proizvodnja elektromotorjev in drugih sestavnih delov za Domel Železniki (kooperacija),
- prodajna dejavnost.

Štefka Jeram

IZHAJANJE

INTERNEGA GLASILA SKOZI ZGODOVINO

Interno glasilo je pomemben vir informacij, v katerem se beležijo aktualni dogodki tako v podjetju kot tudi izven njega. To poslanstvo so izpolnjevala tudi naša glasila, ki so izhajala skozi leta v različnih preoblikah in zasedbah. Pobrskali smo po arhivu in odpihnili prah z marsikatero knjigo, v kateri so vezana glasila. Presenečeni smo bili, kaj vse se skriva v arhivu, pa tudi nad tem, kakšen poudarek so nekoč dali na arhiviranje. Shranjenih imamo ogromno fotografij, ki beležijo pomembne dogodke, delo v proizvodnji, gradnjo novih prostorov, ljudi na delovnih mestih. Žal na vseh ni zabeleženo, kaj in kdo je na njih, tistih, ki bi to prepoznali, pa je vse manj. Zabeležili smo tudi druge zanimive trenutke iz življenja časopisov, ki jih tudi objavljamo.

V knjigi Selška dolina sem zasledila, da je Zadruga že leta 1950 poslala svojega uslužbenca na novinarski dopisni tečaj. Do večjega razmaha pisanja je prišlo s priključitvijo k Iskri. Takrat je namreč tedensko izhajal časopis Iskra, v katerem se je občasno pojavilo tudi naše podjetje Elektromotorji. Podjetje je bilo zelo zagreto za izdajanje aktualnih novic, saj je izdajalo tudi svoj lasten časopis Glasnik in kasneje Elektromotor. Da je bil ta časopis zelo pomemben, priča tudi odstavek iz zapisnika z dne 10.3.1980, ki smo ga našli v arhivu: »Družbenopolitična organizacija TOZD mora preko tovarniškega glasila obveščati delavce o aktualnih mednarodnih zapletih in o vlogi Jugoslavije in predsednika Tita v svetu (nalogo izpelje uredniški odbor glasila).«

Junija 1972 je urednik v uvodu zapisal: »Do pred nekaj leti je imela Iskra-Železniki ali prej Kovinska svoje glasilo Glasnik. Pozneje pa je ZP ISKRA začela izdajati tednik ISKRA in se notranji časopis ni zdel več potreben. Marsikaj je samo našega. Naši problemi, naši jubileji in naši uspehi so v tem velikem merilu neznatni. Zato bomo tisto, kar zanima samo naš kolektiv, v Idriji in Železnikih, objavljali v

domačem časopisu. Kaj in o čem naj bi pisal oživilni Glasnik? Svetujte, pišite, predlagajte!« Odgovorni urednik Glasnika in kasneje časopisa Elektromotor Železniki je bil Tone Lavtar, glavni urednik pa Frenk Kotar. Kako je nastajal časopis v teh letih, ne vemo. Imamo pa shranjene izvode, ki pričajo, da je bilo vanje vložena veliko truda.

Za informacije o tem, kako so nastajala glasila po letu 1980, sem zaprosila Darinko Šekli. Bila je gonilna sila za izdajanje časopisa vsa leta zaposlitve. Ko sem jo poklicala, se je kar prestrašila: »A veš, jaz pa nisem take vrste človek, da bi se vsega zapomnila, sem veliko pozabila.« Pa se je izkazalo, da temu ni ravno tako. Ogromno spominov nam je natrosila, veliko lepih spominov ima zabeleženih, vmes tudi kakšnega neprijetnega, a lepi prevladujejo. Saj je to delo zares opravljala s srcem in z velikim veseljem.

Nekoč je bilo izdajanje časopisa čisto nekaj drugega, kot je danes. Ni bilo računalnikov, ne elektronske pošte. Teme, ki naj bi bile zajete v glasilu, je načrtoval že urednik. Na začetku je bil to Vladimir Polajnar. Dokončno pa so jih izbrali na sestanku uredniškega odbora. Darinka pravi, da je včasih tudi kakšno

Rast sodelovanja z Girmijem

Ob desetletnici sodelovanja Iskre z Girmijem z zadovoljstvom ugotavljajo, kako v Iskri, kot v Girmiju, da je to sodelovanje plodno, koristno in da raste iz leta v leto. Vodjo službe za mednarodno kooperacijo Iva Ribiča v Elektromotorjih smo prosili, naj nam pove, kako se to sodelovanje razvija in kakšne so perspektive te mednarodne kooperacije.

Predvsem je važno, da se je iz čiste prodaje pred dvajsetimi leti, leta 1967 razvila kooperacija in sicer tako, da Girmi izdeluje sestavne dele za male gospodinjstvene aparate, Iskra v Železnikih pa motorje, ki so pogonska milica tem gospodinjstvenim pripomočkom.

Sodelovanje je bilo v začetku zelo enostavno, vsaka stran je le naročila izdelke. Zdrnja leta pa je tehnično sodelovanje doseglo velik napredek. Že na podlagi rezultatov raziskave trilateralne delovne skupine projektirajo skupno. Tako sodelujejo razvijalci, tehnologji in oblikovalci pa vse do psiholoških strokovnjakov za bave. Tako koristno izkoristijo vse možnosti obeh partnerjev, rezultat pa je višja stopnja in kvaliteta izdelkov.

Sodelovanje je za Iskro zelo ugodno tudi zato, ker Girmi izdeluje gospodinjstvene aparate, grelnike, naprave in aparate za osebno nego, ki po ceni sodijo v srednji razred. Ker pa Iskra te aparate prodaja na domačem trgu, so finančno dostopni najbližjemu krogu kupcev. To je vsakokrat ugodno dejstvo za komercialiste. To pa hkrati zagotavlja urejeno servisno službo po vsej naši državi. Prav tako se oba partnerja enajeta v kvaliteti izdelkov. Obe sodita približno v isti razred in je zato enostavno ugodna za obe strani. Tudi kvaliteta poslovnih odnosov – lahko bi rekli poslovne etike, je zelo na višini. Saj problem, zlasti tehnične narave, urejeno z obojestranskim razumevanjem, največkrat kar po telefonu, ali telexu. Tako vzajemno sodelovanje daje možnost Girmiju in Iskri, da obojima z veliko mobilnostjo pove izdelke in tako sledita časi, tehnološemu razvoju in željam kupcev.

Firma Girmi se razvija hitreje od Elektromotorjev, ta večja rast je vir, da Elektromotorji težko sledijo tempu, zlasti zaradi drugih obveznosti

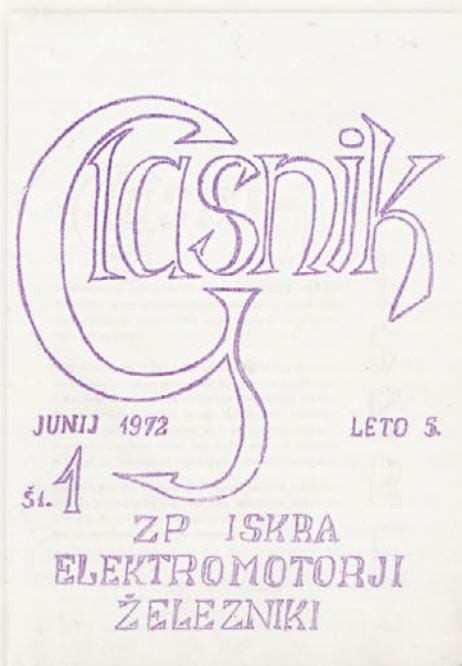
Iva Ribič, vodja službe za mednarodno kooperacijo v Železnikih.

do kupcev. Ta problem so rešili, oz. pomagali rešiti tako, da so Girmiju prodali aktivni del elektromotorja za kaveje mlinske in sušilne avto.

Ob zadnjem podpisu pogodbe, ko smo skupno praznovali desetletnico sodelovanja, so zastopniki Iskre in Girmija obljubili, da sta oba njuno odvisna v proizvodnji drug od drugega. Zato sta gospod Čabli in tovariši Hugi podpisala dolgoročno pogodbo o sodelovanju. Ta dogovor pa predvideva stalno povečevanje poslov, skupen nastop na tržnici in celo skupna skupaj. Že po dejstvu, da so doslej letno lansirali na tržnico po dva nova izdelka, lahko sklepamo na najbližji obseg menjave ob povečanju poslova.

Za ilustracijo decenije rasti sodelovanja, nam je Iva Ribič povedal, da je doslej Iskra izdelala za Girmijo 2.815.000 motorjev, Girmi pa za Iskro 35 različnih vrst gospodinjstvenih aparatov, oz. njihovih sestavnih delov v višini 1.654.000 kosov.

KF

elektromotor železniki

glasilo tovarne elektromotorjev in gospodinjstvih
aparatur železniki v zp iskra

LETO 7. MESEC 1975. ŠTEVILKA 3.

Družbenopolitične organizacije, samoupravni organi in tehnično vodstvo tovarne želijo vsem sodelavcem uspešno in srečno 1976-to leto.

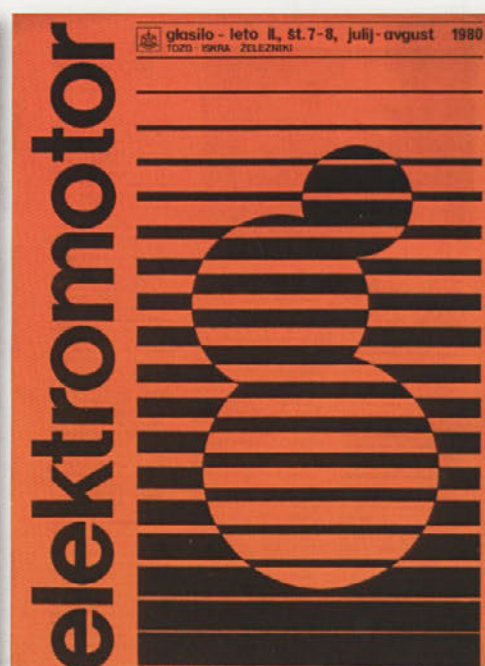
TE OBI SE IZTERJALO ZADNJA DNEVNA MESEČNA ODGOVORJA V NAŠEM ŽIVLJENSKEM SEMESTROVU NI NAJ OBLIČAJEN DAN KAMPOR DOKO, PA VEDNAR. NOVO LETO PRIPADA IN PRED NAM. JE NEZNAJNA. VSI ŽELIMO S SREČNIM ROKOM IN PISANIM ČESTITKAM Ljudem OKROG DESE. SREČNO - VESELO - USPEŠNO - ZADOLJIVO IN... LADNO NARUŠEJMO VSE DOBRO.

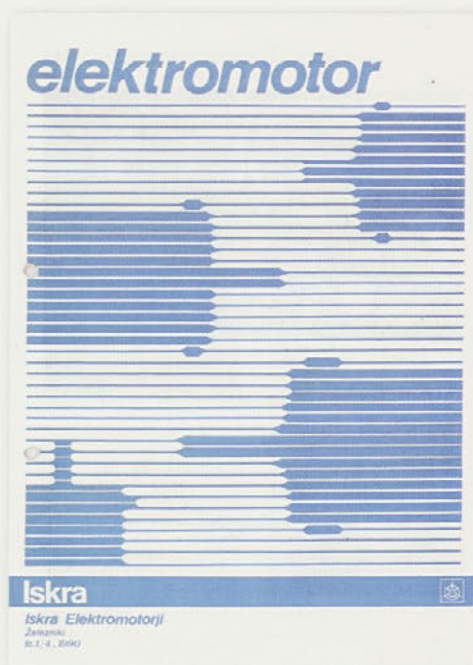
PRED NAM JE URAVNIŠE NOVI ŽIVLJENSKI POZIVNI MI VELEBNI. ANKAR OROBNI IN VSKA DANILNI OKROJ BODO RASTLI PRI DELU SE DO POZIVALI NOV RUP IZDELKI, KI BI BODI NAJEDLOJ ZA Ljudi, KI BI NE POZIVNAR.

VSA TA OROBNA PRIZADEVANJA, NENE DEJE LJA EN NA TAVNU IN ZA REALNO DELO. ZVANJE NARAVI V LAVORATORIJ IN RUDNIKOV PRI BALČUNSKI STROJILNI PA BODO ROKU NARAVDEK ZA NARAVDEK PA JE BODIČNOSTI SVETA.

V PRERU UREDNIŠKEGA OROBNA ŽELIM VSEM SODELAVCEM PRISKO TEGA NARAVDEKA BI SREČNO INI OROBNA BODIČNOSTI NARAVDEKA SVETA.

UREDNIK

pošteno slišal od vodstva, pa se ni kaj preveč »sekiral«. Pisali so lahko vsi, ki so bili za to zainteresirani, predvsem pa so morali pisati direktorji in vodje. Članki niso bili natipkani tako, kot so danes, v roke je prejela rokopise. Ker pa so naše pisave pač različne, je bilo nemalokrat kar precej težav pri dešifriranju raznih »hieroglifov«. Pri tem je za pomoč prosila tudi sodelavce. Te rokopise je bilo potrebno pretipkati na velik »šeleshamer« v tri stolpce, tako kot naj bi bilo potem v glasilu. Potrebno je bilo tudi lektoriranje, ki ga je kar sproti opravila, kolikor je bilo pač v njeni moči. Ko je bilo vse natipkano, je pole poslala oblikovalcu, skupaj s fotografijami. Sedaj popravki niso bili več mogoči. Izid časopisa se je zavlekel za en mesec ali dva. Kasneje, s pojavom računalnikov in disket, je bilo delo precej olajšano. Tudi razdeljevanje glasila je terjalo kar nekaj časa. V začetku so izhode prešteli glede na število zaposlenih v posameznih oddelkih, nato pa so glasilo delavcem razdelile poenterke. Kasneje so na izhode lepili nalepke z imeni in naslovi za upokojece. Za pošto je bilo potrebno časopis še sortirati glede nato, na katero pošto

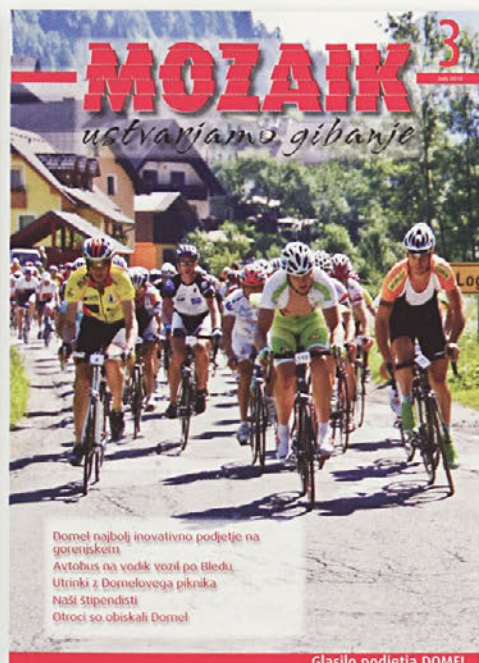
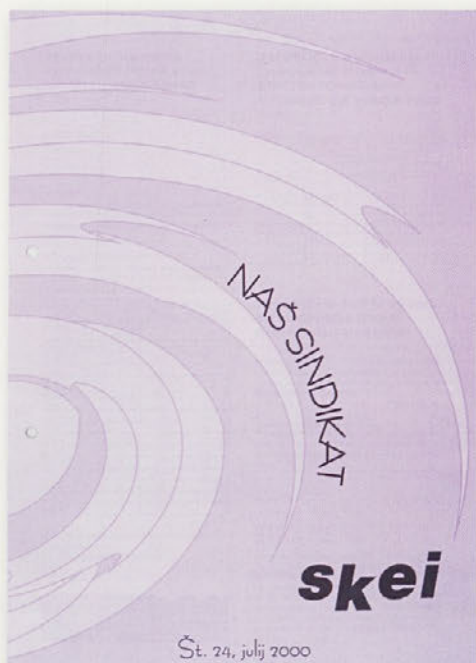
so bili naslovljeni. Tudi v jedilnici je bil prostor za časopis, vzel ga je lahko vsakdo, ki je imel željo po branju.

Proti koncu 90-ih let in v začetku novega tisočletja je nekajkrat izšel tudi časopis Naš sindikat, katerega urednica je bila Romana Kavčič.

V letu 1998 se je uredniški odbor zamenjal, glavni in odgovorni urednik je postal Janez Drnovšek. Način dela je ostal podoben, časopis se je preimenoval v Domel.

Oktobra leta 2006 se je uredniški odbor ponovno zamenjal, odgovorni urednik je postal Štefan Bertoncelj, od leta 2010 pa je glavna urednica Romana Lotrič. Glasilo se je preimenovalo v Mozaik.

Danes je s pomočjo računalniške in tiskarske tehnologije postopek izdaje glasila veliko hitrejši in enostavnejši. Glasilo je v novi preobleki in z novim imenom. Z obširnimi vsebinami beleži sledi današnjega časa.

Milijonti elektromotor

(Nadaljevanje s 1. strani) varne: Železarni Jesenice, okrog 500 dolarjev na zapo- Mariborski livarni, Fabrike slencega, je trikrat večja svetlozrevo, ki so z vrednost nedvomno uspeh, vsestranskim razumevanjem na katerega so v tovarni res pri dobavih podprli napore lahko ponosni. Mimo izred- tovorne.

Na sliki: elektromotorji s številkami 999.999, 1.000.000 in 1.000.001

V imenu uprave podjetja direktor podjetja Maksimilijan Golec. Že uvodoma je poudaril velike zasluge prvega ustanovitelja zadruge Nikola Zmura, danes častnega gosta, za skladen razvoj tovarne in skrb za visok tehnični nivo strokovnega kadra. S praktičnim primerom, ki je hkrati tudi edinstven v naši elektroindustriji, je prikazal visoko strokovnost, dobro voljo in pogum za drugarjev, da so ustvarili tako rekoč iz nič sedanjo tovarno, ki je lahko lep primer vsem drugim tovarnam v državi. Izredna kvaliteta izdelkov, plasma pretežno v izvoz, so zahteve, ki bi jim morala slediti pravzaprav vsa naša podjetja glede na današnjo zunanjo trgovinsko situacijo. Milijonti elektromotor pomeni zato tudi afirmacijo tovarne in hkrati vzpodbudo, da bo kolektiv nadaljeval s tradicijo in kmalu prinesel še nadaljnje milijone proizvodne zmage.

Po pozdravnih besedah predsednika občinske skupščine Skofja Loka tov. Milana Osovnikarja je izvajal umetniški program »Slovenski oktet« s pisano paleto izbranih umetnih in narodnih pesmi različnih narodnosti, ki so počele navdušene aplavze.

S skromno pogostitvijo vseh delavcev tovarne in po- važenih gostov so v to- varni nato zaključili slavo ob proizvodnji milijontega elektromotorja.

Marjan Kralj

Razširitev poslov z AEG?

Pred kratkim so se dvakrat sestali zastopniki Iskre in zahodnonemške firme AEG, da bi se pogovorili o širitvi poslova na področju kooperacije. Konjunktura gospodinjskih aparatov je na našem in svetovnem tržišču visoka in oboji smo zainteresirani za čimvečjo proizvodnjo in seveda sodelovanje.

Nazadnje so se srečali zastopniki IC s področja izvoza in uvoza, g. Riedl, direktor za izvoz v Srednjo Evropo pri AEG in zastopnik Tovarne elektromotorjev Ivo Ribič. Sestanek je imel namen, pripraviti pogoje za podpis kooperacijske pogodbe med Iskra in AEG za prihodnje leto. Pogodbo bodo podpisali konec tega meseca. AEG želi, da bi kooperacija zelo povečala. Vrednost malih elektromotorjev naj bi po njihovo znašala v letu 1978 prek 5 milijonov mark, to pa je v primerjavi s letom 1977 kar za 70 % več. Kooperacija teče takole: Iskra prispeva firmi AEG elektromotorje za različne aparate, zlasti motor za sesalnik s turbino, za stepalnike preprog in sokovnike. AEG pa za protivrednost dobavlja Iskri sestavne dele gospodinjskih aparatov, ki jih v Elektromotorjih zmontirajo in prodajajo pod firmo Iskra sistem AEG.

V TOZD Elektromotorji proučujejo možnosti za zanimivo povečanje in v kratkem bodo poslali konkretno ponudbo v skladu s planom za prihodnje leto, oz. v okviru proizvodnih zmogljivosti.

FY

Sirijska delegacija je obiskala Iskro

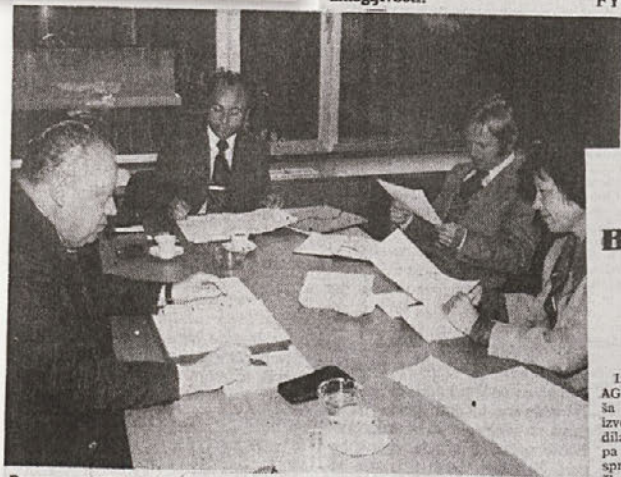
Naše podjetje je 28. novembra obiskala enajstčlanska delegacija, ki jo je vodil minister za agrarno reformo sirijske vlade g. dr. Salan Watsane.

Predstavniki podjetja so sirijskim gostom razkazali proizvodnjo v kranjski tovarni, pri čemer so se gosti izredno zanimali za posamezne vrste izdelkov iz našega proizvodnega asortimana.

V kino dvorani kranjske tovarne so gostom iz daljnje Sirije zavrtili tudi novi film o Iskri, s katerim naj bi si le-ti ustvarili vsaj približno sliko o našem podjetju in njegovi široki dejavnosti. V razgovoru s predstavniki podjetja in kranjske tovarne so se gostje iz Sirije zanimali za vrsto vprašanj s proizvodnega, organizacijskega in drugih področij gospodarske dejavnosti.

Železniki: pri stiskalnici za rotorske pakete — na sliki: Milka Demšar in Jurij Kenda

Razgovori AEG - Iskra.

15-10-77

Elektromotorji Železniki Mednarodna kooperacija BRAUN - ISKRA tudi na področju gospodinjskih aparatov

Izdelki zahodnonemške firme BRAUN AG sodijo v najvišji kvalitetni razred. Naša tovarna je v želji, da bi razširila svoj izvoz tudi v Zah. Nemčijo in obenem nudila domačemu potrošniku možnost nakupa kvalitetnih gospodinjskih aparatov, sprejela sklep o sodelovanju z znano nemško firmo BRAUN AG.

V januarju 1970 smo izvozili prvo večjo količino motorjev za kavne mlinčke, v marcu pa smo zmontirali poskusno serijo kavnih mlinčkov BRAUN, v katere so vgrajeni naši motorji. Pri poskusni seriji sta bila prisotna tudi predstavniki firme BRAUN, gospod Van Bell, ki je s strani Brauna zadolžen za povezavo z našo tovarno in g. KAISER, vodja montaže v Braunovi tovarni gospodinjskih aparatov. Oba sta bila zadovoljna z rezultati poskusne serije. Pohvalno sta se izrazila tudi o naših motorjih, ki se sedaj vgrajujejo v kavne mlinčke. Nakazala sta tudi možnost, da bi naša tovarna poleg motorjev izdelovala za Brauna tudi nekatere druge sestavne dele za gospodinjske aparate.

Posebno jima je bila všeč linija za izdelavo gredi, ki je opremljena z najmodnejšimi stroji.

V perspektivi se bo sodelovanje z Braunom razširilo tudi na druge aparate (misker, sadna centrifuga, univerzalni kuhinjski aparat).

S. M.

Kavni mlinček Braun ISKRA KSM-1

Proslavi, ki je bila 27. aprila na prostem je prisostvovalo veliko domačinov

Sodelovanje Železniki - Prilep

Vprašuje UREDNISTVO, odgovarja sekretar tovarne elektromotorjev Železniki **TONE LAVTAR**.

VPRASANJE: Znano je, da pomoči. Na zadnjem zasedanju tovarne »Mikron« v nju je upravni odbor tovarne Prilepa odstopil nekaj elektromotorjev. Železniki svojih artiklov. Vemo tudi, sklenil, naj vodstvo tovarne da so delavci iz Prilepa v Prilepu obrazložijo konkreten program oziroma plan strokovne pomoči. Pozneje bi to obliko vezali s pogodbo, ki bi bila bistven predmet sporazuma.

ODGOVOR: Že v začetku leta 1963 je delavski svet tovarne elektromotorjev v Železnikih sprejel sklep, da proizvodnjo gospodinjstskih aparatov prenesemo v »Mikron« Prilep. Načelno je DS tudi sklenil, da se začne proizvodnja elektromotorjev in to v duhu medsebojnega razumevanja in medsebojne koristi v skladu z določili statuta. Samoupravni organi obeh tovarn redno spremljajo in urejujejo številne oblike strokovne

ma tudi učenje delavcev in strokovnjake, ki dobijo strokovna pojasnila in praktičen pouk, da bi se čim uspešneje vključili v proizvodni proces doma. »Iskra« v Železnikih bo nudila na vpogled tudi celotni sistem nagrajevanja in stimulativnih oblik delitve osebnih dohodkov po delu, na željo pa tudi delo drugih strokovnih služb v tovarni. Želimo, da bi nadalje sodelovanje ostalo še naprej tako plodno v obojestransko korist in skupnega interesa podjetja.

Dopisujte v »Iskro«

UREDNIŠKI ODBORI

Uredniški odbori so se skozi čas menjavali, vsem je bil skupen en sam cilj: posredovanje informacij.

Uredniški odbor po letu 1970

Odgovorni urednik: Tone Lavtar

Glavni urednik: Frenk Kotar

Uredniški odbor leta 1980

Glavni in odgovorni urednik: Vladimir Polajnar

Tehnični urednik: Lojze Tarfila

Člani uredniškega odbora: Lojze Megušar, Zdravka Pertovt, Marjan

Peternej, Stane Zgaga

Foto: Jože Pintar

Tisk: DU Tomo Brejc Kranj

Izводи: 850 kosov

Uredniški odbor v letih 1987-1990

Glavni in odgovorni urednik: Vladimir Polajnar

Tehnični urednik: Lojze Tarfila

Urednik in lektor: Darinka Šekli

Člani uredniškega odbora: Brane Čenčič, Janez Hostnik, Matevž Pogačnik,

Janez Lotrič, Martina Logar, Marjan Šmid, Stane Zgaga

Foto: Jože Tolar, Matej Galjot

Tisk: DU Tomo Brejc Kranj

Izводи: 1600-1700 kosov

Uredniški odbor Naš sindikat v letih 1998-2000

Odgovorna urednica: Romana Kavčič

Oblikovanje: Lojze Tarfila

Tisk: Igor Pfajfar

Uredniški odbor v letih 1998-1999

Glavni in odgovorni urednik: Janez Drnovšek

Člani uredniškega odbora: Darinka Šekli, Stane Zgaga, Martina Žbontar,

Polde Tušek, Romana Kavčič, Andreja Kenda

Foto: Matej Galjot, Tine Benedičič, Miro Šmid, Marko Sovinec, Lotar Kozina,

Anita Habjan, Tomaž Trpin, Polde Tušek

Grafično oblikovanje: Lojze Tarfila

Lektoriranje: Majda Tolar

Tisk: Igor Pfajfar, Magenta, d.o.o., Žnidarič

Izводи: 1000 - 1300 kosov

Uredniški odbor v letih 2000 - 2004

Glavni in odgovorni urednik: Janez Drnovšek

Člani uredniškega odbora: Darinka Šekli, Stane Zgaga, Polde Tušek,

Romana Kavčič, Andreja Kenda, Štefan Bertoncelj

Foto: Tomaž Benedičič, Tomaž Lunder, Tine Benedičič, Anita Habjan

Grafično oblikovanje: Lojze Tarfila

Lektoriranje: Majda Tolar, Martina Sedej

Tisk: Žnidarič

Izводи: 1300 - 1600 kosov

ISKRINI ELEKTROMOTORJI IZ ŽELEZNIKOV NAPOVEDALI »ČISTI IZVOZNI DODATEK« V VREDNOSTI 16 MILIJONOV MARK

Elektromotor vreden golfa

ŽELEZNICI, 8. — Direktor Iskrinega tozda Elektromotorji iz Železnikov Tone Rakovec je na včerajšnji seji IS SO Škofja Loka, ki je bila v njihovih prostorih, povedal, da se dogovarjajo z Nemci o proizvodnji in prodaji elektromotorja, ki naj bi bil vreden toliko kot avtomobil golf.

V tem so izredne razvojne možnosti Iskrine tovarne, ki naj bi postala (referendum bo v sredini decembra) skupaj z Iskrinima tozdoma v Ratečah in razvojnim inštitutom v Ljubljani enovita delovna organizacija.

Predstavniki Iskre iz Železnikov so bili prejšnji teden na obisku v Indamatu pri Frankfurtu, kjer so odprli 15.000 kvadratnih metrov veliko novo tovarno za izdelavo motorjev za obdelovalne stroje. Gre za popolne avtomatske stroje, pri katerih bodo Nemci izdelovali elektronski del, motorje pa naj bi delali v Železnikih. Gre za posel v letni vrednosti 16 milijonov mark.

Seveda pomeni takšna ponudba oziroma dogovarjanje z nemškim partnerjem izredno zaupanje v kolektiv v Železnikih. Le-to pa izhaja iz dosedanjega izredno uspešnega sodelovanja. Iskra iz Železnikov sicer že dolga leta usmerja skoraj vso

svojo proizvodnjo v izvoz (izvozijo kar 85 odstotkov vsega izdelanega). Nemškemu partnerju bodo letos izvozili blaga v vrednosti 3,5. Naslednje leto pa 5 milijonov mark, vendar gre pri tem za sedanje redne posle, tako da pomeni napovedanih 16 milijonov mark »čisti izvozni dodatek«.

Izredni izvozni posel, o katerem se sedaj dogovarjajo, je seveda odvisen tudi od nekaterih »notranjih« jugoslovanskih dejavnikov. Predvsem bo Jugoslavijo končno morala srečati pamet, je dejal Rakovec, da bo zares, ne pa samo v besedah podpirala izvoz. Na to v Železnikih računajo, v to so trdo prepričani in na tem gradijo svojo bodočnost. V nasprotnem primeru deviz pač ne bo, tega pa si Jugoslavija ne more privoščiti.

Veliko je seveda odvisno tudi od investiranja. Vložiti bodo morali v vrednosti nekako med tremi in petimi milijardami dinarjev. Polovico denarja imajo v Železnikih že zagotovljenega, drugo polovico pa je obljubila Ljubljanska banka, saj je postavila kot pogoj sodelovanja pri njihovem razvoju notranjo konsolidacijo v okviru reorganizacije Iskrine DO široka potrošnja. **PETER COLNAR**

Uredniški odbor leta 2005 (do julija 2006)

Glavni in odgovorni urednik: Janez Drnovšek

Člani uredniškega odbora: Darinka Šekli, Stane Zgaga, Polde Tušek,

Romana Kavčič, Andreja Kenda, Štefan Bertoncelj

Foto: Miro Šmid, Marko Sovinec, Lotar Kozina, Anita Habjan,

Grafično oblikovanje: Lojze Tarfila, Lektoriranje: Majda Tolar

Tisk: GTO Košir, Izvodi: 1500 kosov

Uredniški odbor od novembra 2006

Glavni in odgovorni urednik: Štefan Bertoncelj

Člani uredniškega odbora: Darinka Šekli, Anita Habjan, Danica Jelenc,

Katarina Prezelj, Romana Lotrič, Andreja Kenda (pridruži se decembra)

Grafično oblikovanje: Klemen Budna, Lektoriranje: Majda Tolar

Tisk: GTO Košir, Izvodi: 1600 kosov

Uredniški odbor leta 2007

Glavni in odgovorni urednik: Štefan Bertoncelj

Člani uredniškega odbora: Darinka Šekli, Anita Habjan, Danica Jelenc,

Katarina Prezelj, Romana Lotrič, Andreja Kenda, Tadeja Bergant (pridruži se aprila), Grafično oblikovanje: Klemen Budna, Lektoriranje: Majda Tolar

Tisk: GTO Košir, Izvodi: 1600 kosov

Uredniški odbor leta 2008

Glavni in odgovorni urednik: Štefan Bertoncelj

Člani uredniškega odbora: Darinka Šekli (zapusti odbor septembra), Janja

Kozjek (pridruži se oktobra), Anita Habjan, Danica Jelenc, Katarina Prezelj,

Romana Lotrič, Tadeja Bergant, Andreja Kenda (zapusti odbor aprila),

Aleksander Volf (pridruži se maja), Lektoriranje: Majda Tolar

Grafično oblikovanje: Klemen Budna, Tisk: GTO Košir, Izvodi: 1600 kosov

Uredniški odbor leta 2009

Glavni in odgovorni urednik: Štefan Bertoncelj

Člani uredniškega odbora: Anita Habjan, Danica Jelenc, Katarina Prezelj,

Romana Lotrič, Tadeja Bergant, Janja Kozjek, Aleksander Volf, Štefka Jeram

(pridruži se konec leta), Lektoriranje: Majda Tolar, Grafično oblikovanje:

Klemen Budna, Tisk: GTO Košir, Izvodi: 1600 kosov

Uredniški odbor leta 2010

odgovorni urednik: Štefan Bertoncelj

glavna urednica: Romana Lotrič

Člani uredniškega odbora: Anita Habjan, Danica Jelenc, Katarina Prezelj,

Tadeja Bergant, Janja Kozjek, Aleksander Volf, Štefka Jeram, Andrej Šuštar

(pridruži se aprila), Marija Demšar (pridruži se julija)

Lektoriranje: Majda Tolar, Grafično oblikovanje: Klemen Budna

Tisk: GTO Košir, Izvodi: 1600 kosov

Romana Lotrič

DELAVSKI

SVET - SVET DELAVCEV

Zadružna organizacija, ki je bila seveda v privatni lastnini, je že od ustanovitve imela demokratično vodenje podjetja. Z vsakoletnim zaključnim računom, ki so ga podrobno obrazložili, so seznanili vse delavce in nato priredili letni občni zbor, kjer so javno pretresali poslovanje v preteklem letu ter sklepali o nalogah v prihodnjem letu. Zelo so se prizadevali za teoretično in praktično izobraževanje zaposlenih, prirejali tečaje za strokovno kvalifikacijo kovinarjev, tečaje za delavke, ki so se usposabljevale za ključavničarski in strgarski poklic. Na specializacijo v jeseniško železarno so poslali visoko kvalificirane delavce za proizvodnjo analitskih tehtnic. Na prakso v kranjsko Iskro so v kontrolno službo poslali visoko kvalificiranega, k Unitasu v Ljubljano pa za galvanizerja polkvalificiranega delavca. Uslužbenca zadruga so poslali v novinarski dopisni tečaj in štipendirali več kovinarjev na strokovnih šolah.

Leta 1954 pa je zadruga prerasla obrtniški značaj ter z delitvijo dela in velikoserijsko proizvodnjo postala proizvodna gospodarska organizacija z 246 delavci. V tem stanju so oblastveni organi sklenili, da zadrugo izenačijo s proizvodnimi podjetji družbenega sektorja. Zato so zadržniki na izredni skupščini 26. junija 1954 sklenili likvidirati zadrugo in se uvrstiti med podjetja družbenega sektorja. Zadrugo so zbrisali iz zadružnega registra pri Okrožnem sodišču v Ljubljani in vpisali novo ime NIKO - tovarna kovinskih in elektromehanskih izdelkov Železniki. Razpisali so volitve novega upravnega odbora in delavskega sveta.

Delavski svet je svoje delo opravljal neposredno in posredno preko komisij: komisije za kadrovska vprašanja, osebne dohodke, kapitalno izgradnjo, inventuro, HTV, cenitev, analitično oceno delovnih mest, disciplino, obratno škodo in stanovanja.

Glavni poudarek dela delavskega sveta je bil tako usmerjen predvsem v nadaljnji razvoj tovarne.

Objavljamo nekaj zanimivih člankov, ki jih skrbno hranimo v arhivu.

Stari in novi DS Niko 1959

Naš razgovor

Na vprašanja odgovarja predsednik delavskega sveta tovarne elektromotorjev Železniki tov. Lado Hafner, rojen leta 1928. Po odsluženju I. kadrovskega roka je bil zaposlen kot VK strugar, nato pa je bil 8 let mojster strojne in ročne obdelave v proizvodni vodnji in I. leto tehnolog I. v Zdal je zaposlen na delovnem mestu obratovodje proizvodnje. Na zadnjih volit-

naročil, tako s strani ZTO kot tudi PSD, spremembe planov, nepravilnosti, do tok posameznih materialov od domačih proizvajalcev oz. kooperantov, kakor tudi iz uvoza. Vse to nima za posledico le zmanjšanja proizvodnje zaradi zastojev, ampak ima vpliv tudi na povečanje izmeta. Poudariti moram, da smo občutno pod planom samo zaradi nerealizirane proizvodnje za izvoz, ki pa ni izpadla po krivdi tovarne. Z realizacijo proizvodnje teh motorjev za izvoz bi bil plan I. polletja celo presežen za 13%, docim bi bil letni plan dosežen z 52%, kar bi bilo vsakega zadovoljivo. V II. polletju bomo vložili izredne napore, da bomo zmanjšali in subjektivnim težavam, ki so hromile proizvodnjo, so vendarle doseženi rezultati zadovoljivi.

VPRASANJE: Kako je pri vas urejeno strokovno izpopolnjevanje oz. izobraževanje organov samoupravljanja?

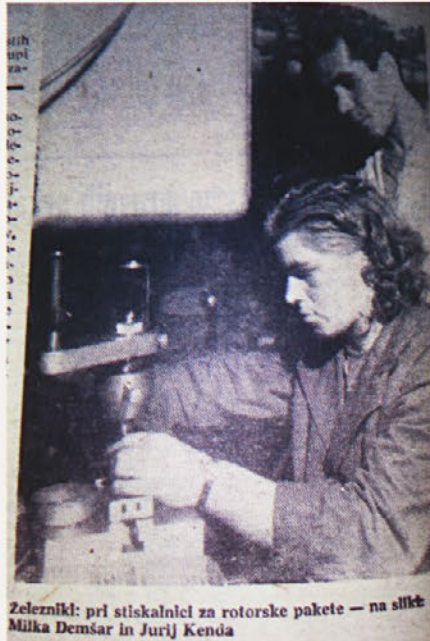
ODGOVOR: Menim, da je osnovna naloga vsake delovne organizacije, da izobražuje organe upravljanja, jih strokovno izpopolnjuje in jim pomaga pri vsakodnevnih problemih in težavah. Naša tovarna bi temu problemu morala posvetiti več pozornosti. Organizirati bi morala tudi razne seminarje v sami tovarni, zanimivi pa bi bili tudi skupni seminarji vseh članov organov upravljanja podjetja ISKRA. Nekaj delavcev bi bilo potrebno tudi poslati v odgovarjalne šole. Pri nas se k temu vprašanju zaskrat sistematično še ni pristopilo. Menim, da bi to izobraževanje morali delavci čitati v pravilniku o delovnih razmerjih podjetja ISKRA.

vah je bil izvoljen za predsednika DS tovarne.

VPRASANJE: Zanima nas problematika tovarne, plan proizvodnje in izpolnitve?

ODGOVOR: Operativni plan proizvodnje za I. polletje je bil dosežen z 92,6%. Vrednost operativnega plana I. polletja predstavlja 46% celotnega plana, kumulativna vrednost proizvodnje pa 42,6% letnega plana. Glavni vzroki za neizpolnitev so bili v pomanjkanju notranjih

Železniki: pri stiskalnici za rotorske pakete — na sliki Milka Demšar in Jurij Kenda

Razgovor s takratnim predsednikom delavskega sveta, tovarišem Ladom Hafnarjem

Pročelje naše tovarne elektromotorjev v Železnikih

Naš razgovor

Kot je razvidno iz članka, je bila že takrat velika pozornost namenjena fleksibilnosti delovnega časa.

Delavski svet se je obdržal v taki obliki vse do 90-ih let.

Potreba po bolj ustreznem obveščanju in komuniciranju s predstavstvom celotnega kolektiva zaposlenih o gospodarskih razmerah v podjetju, o njenih perspektivah ter o reševanju tekočih organizacijskih, kadrovskih in drugih poslovnih problemov pa nas je privedla do tega, da je takratni sindikat leta 1993 začel s postopkom oblikovanja sveta delavcev kot osrednjega organa delavskega soupravljanja v podjetju v skladu z Zakonom o sodelovanju delavcev pri upravljanju.

Prvi svet delavcev je bil tako konstituiran v mesecu decembru leta 1993. V letu 2010 nam je pričel teči že peti (5) mandat in v vseh teh letih smo doživljali vzpone in padce. Postavljali smo nove meje in tudi pridružili in smo jim za to izredno hvaležni.

Aleksander Volf

V tovarni elektromotorjev v Železnikih je zaposleno več tisoč delavcev. Zakaj je bila izmed sedmih kandidatov izvoljena v DS le ona? — Ali so organizacije, predvsem pa mladina, premalo posle v dogajanju v predvolilnem času?

Uredništvo se je prek svoje dopisnice zadeno obrnilo na Maro Bertoncelj, ki je bila edina izmed sedmih kandidatov izvoljena v DS tovarne, in jo prosili, naj nam odgovori na nekaj vprašanih. »Od kdaj ste zaposleni v tovarni?«

V tovarni sem zaposlena od leta 1946. V začetku sem delala v proizvodnji, nato pa sem bila premeščena v knjižničarstvo, kjer delam kot knjižničarka. »Od sedmih kandidatov ste bili izvoljeni le vi v DS. Ali nam lahko poveste, kje je vzrok, da ni bilo izvoljenih več žensk?«

»Po mojem mnenju, organizacije, predvsem pa mladina, niso dovolj aktivno odločale svoje vloge v predvolilnem času. V tovarni je zaposlenih več tisoč delavcev. To so predvsem mlada dekleta, mladinke, za katere sem prepričana, da bi lahko uspešno sodelovale pri reševanju problemov in vodenju.«

»Ker ste bili že sedaj članica delavskega sveta in upravnega odbora tovarne, imate o delu samoupravnih organov že gotovo izkušnje. Bi bilo prav, če nam poveste svoje mnenje, kako naj poteka delo, da bo čim uspešnejše?«

»Reševanje nalog, ki se postavljajo pred organe upravljanja, vsekakor ni lahko. Pomati je treba problematiko podjetja, še posebno pa problematiko tovarne. Pri tem pa je treba imeti pred očmi cilj skupnih nalog, na pa posameznih služb ali celo posameznikov. Vse kar, kar je pripravljeno za zasedanje delavskega sveta, bi morale odgovorne službe, ali posamezniki, bolj temeljito pripraviti, da na zasedanju

Železnikih; zelo rada namreč igrati tudi članice ni je pri srcu. Predvsem rada berem zgodovinske romane, za razvedrilo pa tudi kriminalke. Druga razvedrila, razen občasno, kinopredstav pa v Železnikih nimamo. »Vaše želje kolektivno?«

Vsem članom želimo mnogo uspehov pri delu, kakor tudi zadovoljstvo in srečo doma, in da bi se po možnosti, ki jih podjetje ima čim hitreje pristopilo k reševanju stanovanjskega problema.

Predsednik DS Lado Hafnar:

O delu DS tovarne elektromotorjev Železniki

Od izvidne (28. 7. 1982) je imel DS 19 rednih in 12 izrednih sej. Svoje delo je opravil neposredno in posredno prek naslednjih komisij: komisije za kadrovska vprašanja, komisije za osebne dohodke, komisije za kapitalno igranje, komisije za HITV, cenilne komisije, disciplinske komisije, komisije za analitično oceno delovnih mest, komisije za obratno škodo in stanovanjske komisije.

Glavni področje dela DS je bil usmerjen predvsem v redni, ravni tovarne. Po letu 1982 je DS na sejah razpravljala in sklepala o tekočih nalogah.

Tovarna je v tem mandatu doletela delavskega sveta, doslej kljub mnogim težavam, nekaj lepših uspehov, ki so nam dali nekaj priključitve k podjetju ISKRA. Proizvodnja se je od leta 1982 dvignila v letu 1983 za 8%, planirana proizvodnja za leto 1984 pa znaša 19%, nad luskoleto. Delovni svet tovarne se je v letu 1983 v posvetovanju s svetom 1983 posvetoval s svetom 1983, kar je za 24%, čisti dohodek pa za 7%. Obseg proizvodnje na enega zaposlenega pa se je povečal v letu 1984 namreč za 1983 za 20%. Tovarna je v zadnjih letih uspešno izbrala svoje kadre, da je imela dobre stroške rešitve proizvodnih problemov, razvija pa tudi nove tehnološke postopke, kar pa je predvsem zaradi naših, predvsem zaradi naših, oz. specializacije, ki

Dopisuje v tednik »Iskra«

Članek o delu delavskega sveta v listu Iskra

Vojaki nam pišejo

V uredništvu dan za dnem prejemamo pisma in dopisnice. Pišejo nam jih mladi člani kolektiva, ki služijo vojaški rok po raznih krajih države. Vsečina teh pisem si je za moč podobna. Vojaki se nam zahvaljujejo za redno pošiljanje našega lista, ki jim daje občutek doma pomeni življenje v ISKRO in sodelavci. Vsi poudarjajo, da list natančno preberejo, kar jim radi verjamemo, bilo pa bi prav in lepo, ko bi ga tako natančno prebrali tudi vsi drugi člani kolektiva, ki niso pri vojakih.

Prav tako, ker so si po vsi pisni vojakov (tako podobni), jih ne moremo objaviti posamično, pač pa smo za današnje številko zbrali vsa prispeva, v katerih vojakovi zdravljajo svoje sodelavce v tovarni in enotah ISKRE in si želijo, da bi »ISKRO« naprej redno prejemali.

občutno zmanjšuje, tozadevne stroške.

Vsa omenjena podjetja so se odločila, da bodo s 1. majem 1984 prešla na 46-urni delovni teden. Tako naj bi vprašanje skrajšanja delovnega časa rešila v etapah v nekaj letih. Ta sklep sosednjih podjetij pa vpliva tudi na tovarno Iskra. Tovarna bo s tem prizadeta, ker se bodo povečali stroški prevoza delavcev druge imene. Organizirali bi morali prevoz samo za svoje delavce, kar je povezano z velikimi stroški, če bi jih uspelo dobiti na razpolago prevoznega sredstva, posebno v zimskem času, zaradi večje oddaljenosti od prevoznih podjetij. Druga izmena je vsak teden nadoknadila 3 ure za soboto, tako da je v soboto zaključila z delom ob 19. uri namesto ob 22. Tako kot pri nas, se je delalo tudi v prej

omenjenih podjetjih in to predvsem zato, da so žene — delavke, ki v teh izmenah delajo, nekoliko ur prej proste v soboto. Iz prikaza delovne storilnosti pa je razvidno, da le-ta ob koncu te imene zelo pade oz. je minimalna in se zato postavlja vprašanje, koliko je nadoknadenje tega časa za soboto za tovarno ekonomično.

S prehodom na 46-urni delovni teden naj bi vsaka izmena delala vsaj dva redna š. ur, razen sobote. V soboto pa bi prva izmena delala od 5. — 12. ure, druga izmena pa od 12. — 18. ure.

Tovarna se zato obvezuje, da bo obseg proizvodnje ostal enak ali pa se bo celo povečal, kakor tudi celotna množina neto produkta, povprečni letni čistih osebnih dohodkov delavcev in tudi stopnja akumulacije.

K skrajšanju delovnega časa

„Zakaj le nekateri...?“

Pod tem naslovom je uredništvo dobilo nekaj vprašanih v zvezi s sklepom DS podjetja o skrajšanju delovnega časa v tovarni električnih aparatov Ljubljana in tovarni elektromotorjev Železniki. Ker ta vprašanja zanimajo večino članov kolektiva; hočemo kolikor se da izbrano poročati o pripravah, ki so privedle do teh sklepov in o razpravi o tem na DS podjetja.

PREDLOG TOVARNE ELEKTRIČNIH APARATOV

S snameanjem po metodi trenutnih opazanj, je tovarna ugotovila precejšnje rezerve v izkoristku delovnega časa

MNENJE UO PODJETJA

Vodstvo tovarne je predložilo upravnemu odboru podjetja predlog za poskusno postopno uvajanje skrajšanja delovnega časa, ki ga je UO obravnaval na 50. seji že 21. 2. 1984. Zaradi pomanjkljivosti analiz je bil predlog vrnjen tovarni z zahtevu, da ga po dopolnitvi pomembno dostavi UO. Tovarna je dopolnila analize in svoj predlog, kjer se tovarna obvezuje na podlagi predvidenih ukrepov, izpolniti postavke gospodarskega plana, tako v pogledu obsega proizvodnje, neto produkta in OD na zaposlenega, stopnje akumulacije in produktivnosti dela, kar v svojih analizah tudi dokazuje.

Na osnovi analiz in predloga tovarne soglasje Občinske skupščine in Milenijske komisije za delovni čas podjetja, je UO predlagal DS podjetja:

PREDLOG TOVARNE ELEKTRICNIH APARATOV

Tovarna v Železnikih je z ozirom na svojo lokacijo vezana na sodelovanje s sosednjimi podjetji, kot so: NIKO Železniki, TEHTNICA Železniki in MLIP Črna. Sodelovanje je tudi v tem, kar imata tovarna organizirane prevoze svojih delavcev skupno z drugimi podjetji, kar

